

ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

**«Актуальні питання
юридичної науки – 2024»**

Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 11 червня 2024 року)

ЛЬВІВ
2024

**Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 11/23/24 від 25.06.2024 р.)**

УДК 34
А 43

Актуальні питання юридичної науки – 2024 : збірник доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 11 червня 2024 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2024. 178 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2024», що відбулася 11 червня 2024 року у Львівському інституті ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

заступник директора Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Лелик Л. І.

УДК 34
А 43

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2024

**Шановні учасники конференції:
колеги, науковці, викладачі, студенти !**

Науково-практичні конференції на базі навчальних закладів – це довголітня традиція, що є клопіткою працею, потребує довготривалої підготовки; аналізу тем, які актуальні для суспільства, держави та права.

Вже стало доброю традицією проведення науково-практичної конференції у стінах нашого Інституту. Усі наші зусилля спрямовані на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку.

Нам приємно, що до цього наукового заходу щороку все більше долучаються кращі фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, практики, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» – переконані, що інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Конференція є одночасно мірилом ефективності існування навчального закладу на ринку освітніх послуг, стилю та якості навчального процесу, адже вона дає можливість зримо відчувати свій рівень, свою місію та роль у виконанні основного завдання – підготовки спеціалістів-правників для потреб юридичної практики.

Наука потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування

ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Приємно бачити студентів, які переймаються цими проблемами, яким не байдуже майбутнє нашої держави, хто готовий вступати у дискусію із зазначених питань.

Маю надію, що Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання юридичної науки – 2024» об'єднає зусилля фахівців у галузі права та представників молодшої генерації юристів з метою пошуку нових шляхів реформування вітчизняної правової системи. Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, наукових звершень.

**Заступник директора Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Бриндзя І. В. Біогеографія в системі екологічного законодавства.....	8
Волошанський Ю. В. Правові аспекти комплексного підходу до лікування та підтримки пацієнтів на всіх етапах лікування.....	11
Гаврилюк В. Р., Яворська В. Г. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності за катування в Україні.....	14
Гацков О. А., Квасній Л. Г. Публічна політика соціальної інтеграції: правові аспекти.....	17
Граб М. І. Особливості відповідальності за порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні.....	20
Даниленко Ю. В., Квасній Л. Г. Правові засади фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в Україні.....	28
Данилюк М. М., Шульжик Ю. О. Правові аспекти впровадження цифрових технологій у сучасному суспільстві.....	32
Забіян В. І., Мединська Т. В. Ознаки і причини ухилення від оподаткування: правові аспекти.....	35
Квасній З. В., Двожан В. В. Особливості дії земельного права в територіальній громаді.....	40
Квасній Л. Г., Солтисік М. О. Правові аспекти розроблення та впровадження професійних стандартів у сферу управління персоналом....	43
Квасній Л. Г., Фецяк Ю. Р. Роль права в суспільстві.....	46
Клюк Л. А., Яворська В. Г. Відповідальність за контрабанду в Україні..	49
Костюк С. О., Квасній Л. Г. Правове регулювання трансформації вугільних регіонів.....	52
Марич Н. І. Право громадян на заміну виконання військового обов'язку альтернативною службою.....	55
Осліковський В. В., Шульжик Ю. О. Правові виклики впровадження штучного інтелекту в сучасному суспільстві.....	58

Павлюк Н. М., Шайнер В. М. Адміністративно-правові засади забезпечення права на належне урядування (адміністрування).....	61
Пецух А. О., Квасній Л. Г. Правові проблеми від впливу війни в Україні на розвиток туристично-рекреаційної сфери в економіці територіальних громад.....	66
Пришляк Г. Я. Екологічні права в Україні: поняття та контроль за належною їх реалізацією.....	69
Пронь А., Граб М. І. Діяльність благодійних фондів у військовий час.....	73
Русаль Л. М. Характеристика підстав і умов набуття права власності та інших речових прав профспілок в Україні.....	77
Стецула Н. О. Правові аспекти охорони біорізноманіття: біогеографічний підхід до збереження природних екосистем.....	88
Строгуш Ю. Б., Квасній Л. Г. Законодавство України про електронну демократію на регіональному та місцевому рівнях.....	91
Швед А. Б., Граб М. І. Права дітей військовослужбовців.....	95
Яворська В. Г., Євменчук В. В. Вчинення екоциду в Україні в період війни.....	99

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Баліцька В. В., Магас Н. В. Аналіз показників діяльності АТ «ТАСКОМБАНК».....	102
Бондарчук В. В., Томашівський О. З. Розвиток підприємництва та бізнесу в умовах військового стану.....	108
Гузь М. П., Бурдик О. Ю. Порядок формування фінансових результатів діяльності підприємства.....	113
Кириленко О. С., Квасній Л. Г. Перспективи розвитку фондового ринку.....	116
Костецька І. І., Захарків Ю. Ю. Класифікація видів конкурентних бізнес-стратегій.....	120
Левус О. І., Квасній Л. Г. Вплив війни в Україні на розвиток підприємництва: економіко-правові аспекти.....	126

Лелик Л. І., Чебан О. В. Економіка знань: управління людськими знаннями.....	129
Лобик О. О., Квасній Л. Г. Вплив війни в Україні на територіальні громади.....	133
Максимів Ю. М., Олійник Н. Р. Діяльність благодійних фондів України в умовах воєнного стану.....	136
Місевич С. С., Стойко Г. В. Базові критерії оцінки діяльності персоналу.....	138
Оліховська М. В., Галащишин А. Н., Собко А. Ю. Методологічні засади дослідження управління проектами підприємства.....	141
Оліховський В. Я., Наговська І. В. Мотиваційні заходи у системі управління персоналом організації.....	147
Опацька А. Ю., Граб М. І. Діяльність ФОП під час воєнного стану.....	152

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Байцар О. Й. Вплив війни на економічні, правові та психологічні процеси в Україні.....	154
Керасюк М. М. Судові реформи гетьманів України Данила Апостола та Кирила Розумовського.....	158
Наконечна О. Я. Вдосконалення системи вищої освіти в Україні.....	164
Пришляк М. Б. Екологічні проблеми у документах II Ватиканського Собору.....	168
Стефанишин О. Б., Парфенюк Є. І. Сучасні підходи до розуміння сутності поняття «людські ресурси».....	173

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Бриндзя І. В.

*кандидат біологічних наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

Біогеографія в системі екологічного законодавства

Біогеографія, наука про розподіл живих організмів у просторі та часі, відіграє ключову роль у розумінні екологічних процесів і збереженні біорізноманіття. У сучасному світі, де антропогенний вплив на природу досягає безпрецедентних масштабів, правове регулювання є необхідним для захисту та збереження природних екосистем. Співпраця між наукою та правом стає важливою умовою для ефективного управління природними ресурсами та збереження біологічного різноманіття.

Біогеографія надає цінну інформацію про розподіл видів та їх екологічні взаємодії, що є основою для розробки. Знання про біогеографічні зони, ендемічні види та біотопи допомагає визначити пріоритетні території для охорони та створення природоохоронних зон. Це, в свою чергу, сприяє розробці та впровадженню законодавчих актів, спрямованих на збереження екосистем та видів, що знаходяться під загрозою зникнення. В Україні ще з 1991 р. застосовується комплекс природоресурсного законодавства, до якого відносяться природоресурсні кодекси України: Земельний [1], Лісовий [2], Водний [3], Про надра [4], Закони України, зокрема: «Про тваринний світ» [5], «Про рослинний світ» [6] та інші нормативно-правові акти.

На міжнародному рівні існує ряд договорів та угод, що регулюють питання охорони біорізноманіття. Найбільш відомі з них включають:

1. Конвенція про біологічне різноманіття (CBD): Підписана в 1992 році на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро, ця конвенція є

основоположним документом у сфері охорони біорізноманіття. Вона зобов'язує країни-учасниці розробляти національні стратегії для збереження та сталого використання біологічного різноманіття.

2. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (UNFCCC): Хоча основний акцент конвенції зроблено на зміні клімату, вона також має важливе значення для охорони біорізноманіття, оскільки зміни клімату значно впливають на екосистеми та розподіл видів.

3. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES): Ця конвенція регулює торгівлю дикими тваринами і рослинами з метою збереження видів, що знаходяться під загрозою.

Національне екологічне законодавство відіграє вирішальну роль у реалізації міжнародних зобов'язань та захисту біорізноманіття на місцевому рівні. В Україні, наприклад, питання охорони біорізноманіття регулюються низкою законодавчих актів:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» є основним документом, що визначає правові, економічні та соціальні основи охорони природи.

2. Закон України «Про Червону книгу України» регулює питання охорони рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин, включених до Червоної книги України.

3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» встановлює правові основи створення та функціонування природно-заповідних територій, що мають особливу природоохоронну цінність.

Одним з головних викликів для правового регулювання охорони біорізноманіття є необхідність інтеграції екологічних знань у процес прийняття рішень. Важливо, щоб законодавство базувалося на актуальних наукових даних і враховувало біогеографічні особливості регіонів. Це вимагає тісної співпраці між науковими установами, державними органами та громадськими організаціями.

Ще одним викликом є адаптація законодавства до змін клімату та інших глобальних екологічних процесів. Зміни клімату можуть суттєво

змінити розподіл видів та екосистем, що потребує гнучкого та динамічного підходу до охорони природи.

Отже, біогеографія та право є взаємодоповнюючими інструментами у справі збереження біорізноманіття. Правове регулювання, що базується на наукових знаннях про розподіл та екологічні взаємодії видів, є ключовим елементом у забезпеченні сталого розвитку та охорони природних ресурсів. Співпраця між науковцями, юристами та громадськістю є необхідною для ефективного управління та збереження біологічного різноманіття у контексті сучасних екологічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
2. Лісовий кодекс України в ред. від 08.02.2006 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 11. Ст. 691.
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. *Голос України*. 2002. № 9 (2760). С. 11–13.
6. Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 18. Ст. 775.

Волошанський Ю. В.
лікар-хірург-онколог,
Запорізький регіональний протипухлинний центр

Правові аспекти комплексного підходу до лікування та підтримки пацієнтів на всіх етапах лікування

Комплексний підхід до лікування та підтримки пацієнтів передбачає всебічний догляд, який охоплює всі аспекти здоров'я та добробуту пацієнта на кожному етапі лікування. Такий підхід включає не тільки медичну допомогу, але й психологічну підтримку, соціальні послуги та реабілітацію. Забезпечення прав пацієнтів в умовах комплексного підходу вимагає розробки та впровадження чітких правових механізмів, що гарантують якість та безпеку медичних послуг.

«Права людини впродовж всієї історії людства були однією з найважливіших та найактуальніших проблем. Ті права, які зафіксовані сьогодні в міжнародно-правових документах, є результатом формування тих стандартів, що вже стали нормою для національного законодавства більшості держав і сучасного демократичного суспільства загалом» [1]. На міжнародному рівні захист прав пацієнтів регулюється такими документами, як «Декларація про права пацієнтів» ВООЗ, «Європейська хартія прав пацієнтів» та «Міжнародний кодекс медичної етики». Ці документи визначають основні права пацієнтів, зокрема право на інформацію, згоду на медичне втручання, конфіденційність, повагу до людської гідності та право на належний рівень медичної допомоги [1].

На національному рівні в багатьох країнах прийняті спеціальні закони та нормативні акти, що регулюють права пацієнтів та обов'язки медичних працівників. Наприклад, в Україні діє Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [2], який визначає права пацієнтів та механізми їх захисту.

Забезпечення комплексного підходу до лікування та підтримки пацієнтів потребує створення нормативно-правових умов, що регулюють всі етапи надання медичних послуг, а саме:

1. Право на інформацію та інформовану згоду. Пацієнти мають право отримувати повну та достовірну інформацію про своє здоров'я,

діагнози, методи лікування та прогноз. Інформована згода на медичне втручання є обов'язковою умовою для проведення будь-яких медичних процедур. Законодавство повинно забезпечувати чіткі механізми отримання та документування згоди пацієнта.

2. Конфіденційність та захист персональних даних. Право на конфіденційність медичної інформації є фундаментальним правом пацієнтів. Законодавство покликане гарантувати захист персональних даних пацієнтів та встановлювати відповідальність за їх розголошення без згоди.

3. Мультидисциплінарний підхід. Для забезпечення комплексного лікування необхідно залучати фахівців з різних галузей медицини, соціальної роботи, психології та реабілітації. Законодавство повинно регулювати механізми співпраці між різними фахівцями та установами, а також забезпечувати фінансування таких підходів.

4. Континуїтет догляду. Пацієнти мають право на безперервну медичну допомогу на всіх етапах лікування – від первинної медичної допомоги до спеціалізованої та реабілітаційної. Законодавство повинно забезпечувати умови для координації та взаємодії між різними рівнями медичної допомоги.

5. Соціальна та психологічна підтримка. Комплексний підхід передбачає надання не тільки медичної, але й соціальної та психологічної підтримки пацієнтам та їхнім родинам. Законодавство має включати положення про надання таких послуг, їх фінансування та доступність для всіх категорій населення.

Правове регулювання комплексного підходу до лікування має забезпечувати механізми захисту прав пацієнтів та можливість оскарження порушень цих прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цебенко С., Журавель М. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я: до характеристики джерел. URL : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22520/21.pdf>
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: міжн. док. Від 04.11.1950 р. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*.
3. The European Charter of Patients` Rights. ACN, 2000. URL : https://ec.europa.eu/health/ph_mobility/docs/health_services_co108_en.pdf overview/co_operation/

Гаврилюк В. Р.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Актуальні проблеми кримінальної відповідальності за катування в Україні

Найважливішим завданням будь-якої держави є захист прав і свобод громадян, включаючи охорону життя і здоров'я людини. Для цього були введені різні нормативні акти, що забороняють катування та нелюдське поводження чи таке, що може принижувати гідність, а також покарання за такі дії відповідно до міжнародного права. До таких актів відносяться Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання (1984р.) [1] і Європейська Конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або принижуючому гідність поводженню та покаранню (1987р.) [2]. Законодавством України також передбачені положення про запобігання таким діям, які прописані в ч. 1 ст. 28 Конституції України та ст. 127 ККУ.

У контексті війни між Росією та Україною світова спільнота та українське суспільство вимагають справедливості. Притягнення військових злочинців до відповідальності, як кримінальної, так і міжнародної є одним із пріоритетів правоохоронної системи, а також слугуватиме ключем до відновлення України після війни й зміцнення глобальної безпеки та миру.

Незважаючи на підтримку міжнародного співтовариства, найбільший тягар досудових розслідувань і судових розглядів у справах про воєнні злочини лягає на внутрішні правоохоронні органи і суди. Станом на тепер правоохоронні органи України порушили понад 51 тисячу кримінальних справ, пов'язаних з воєнними злочинами. Враховуючи продовження

конфлікту, кількість проваджень буде тільки збільшуватися. Це викликає серйозні проблеми в національній правоохоронній системі.

Історично склалося так, що про правозастосування у випадках тортур в правоохоронних органах говорять не часто, і розслідувати такі випадки складно. Варто зазначити, що катування трапляються, коли в одних є перевага за рахунок влади або зброї, в той час як інші залишаються беззахисними. Часто піддаються ризику застосування тортур працівники правоохоронних органів. Катування найбільш поширені у місцях позбавлення волі для осіб, засуджених та/або затриманих за підозрою у вчиненні тяжких та/або особливо тяжких злочинів [3], але війна в Україні значно розширила це явище – на окупованих територіях російська армія, як правило, катує всіх, кого вони можуть піддати тортурам, вважаючи ніби то підозрілими. Деокупація деяких територій дозволила оприлюднити наслідки таких дій, тому розслідування військових злочинів стало пріоритетом для правоохоронної системи.

Хоча існують практичні інструменти для документування слідів тортур серед жертв, як і раніше складно ідентифікувати людей, які їх застосовували, тому питання притягнення таких злочинців до кримінальної відповідальності залишається актуальним.

Не криміналізація осіб, відповідальних за тортури, явно порушує права жертв. Зокрема, потерпілий не може отримати моральне відшкодування в рамках судочинства, тому умовою задоволення відповідного позову є встановлення особи правопорушника.

Таким чином, враховуючи масштаб воєнного конфлікту Росії проти України і ту кількість злочинів, які вчиняються проти військовополонених і мирних жителів як на території України, так і окупованих територіях, основний тягар досудового розслідування і судового розгляду лягає на правоохоронні органи і суди України, створюючи для них виклик.

Отже, незважаючи на існування законів, які забороняють катування, випадки зловживання та недбалості в їх застосуванні можуть відбуватися. Важливо, щоб закони були чіткими та ефективно застосовувалися правоохоронними органами. Необхідно розвивати систему запобігання катуванням, включаючи профілактичні заходи, освіту про права людини та

тренінги для правоохоронців щодо етичних та професійних стандартів. Не менш важливо, щоб винні у випадках катування притягувалися до відповідальності згідно з законом та отримували відповідне покарання. Крім того, потерпілі мають право на відшкодування та компенсацію за завдані їм страждання. Україна може співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи та Європейський суд з прав людини, для забезпечення дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини та запобігання катуванням. Ці проблеми вимагають комплексного підходу та спільних зусиль з боку уряду, правоохоронних органів, громадськості та міжнародних партнерів для їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція ООН Проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
2. Європейська Конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або принижуючому гідність поводженню та покаранню. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text
3. Татарин І. І. Відшкодування шкоди потерпілому, заподіяної кримінальним правопорушенням : монографія. Львів, 2017. С. 183.

Гацков О. А.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Економіка»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Публічна політика соціальної інтеграції: правові аспекти

Соціальна інтеграція виступає важливим аспектом розвитку будь-якої держави. Вона включає заходи, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального, економічного чи культурного походження. Публічна політика соціальної інтеграції передбачає комплекс правових, економічних і соціальних заходів, які забезпечують включення всіх верств населення в суспільне життя [1]. У цьому контексті правові аспекти відіграють ключову роль, оскільки саме законодавчі акти визначають рамки і механізми реалізації політики соціальної інтеграції.

Публічна політика соціальної інтеграції включає комплекс заходів, які спрямовані на зменшення соціальної нерівності та забезпечення доступу до основних благ і послуг для всіх громадян. Основними принципами цієї політики є [2]:

- Рівність і недискримінація – усі громадяни мають рівні права та можливості, незалежно від їхнього походження, статі, віку, релігійних чи політичних переконань.

- Соціальна справедливість – забезпечення справедливого розподілу ресурсів та можливостей у суспільстві.

- Партнерство та участь – залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи державні інституції, громадські організації та самих громадян, до процесу формування та реалізації політики соціальної інтеграції.

Конституція України гарантує рівність прав і свобод усіх громадян. У статті 24 зазначається, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом». Цей принцип є основою для розробки та впровадження законодавчих актів, спрямованих на забезпечення соціальної інтеграції.

Законодавча база, яка регулює питання соціальної інтеграції, включає ряд нормативно-правових актів:

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає механізми забезпечення гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя.

Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» встановлює правові основи соціального захисту найбільш уразливих верств населення.

Закон України «Про освіту» передбачає забезпечення рівного доступу до освіти для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу.

Україна також є учасником ряду міжнародних договорів і конвенцій, які зобов'язують державу забезпечувати соціальну інтеграцію. Наприклад:

- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) зобов'язує держави-учасниці вживати всіх необхідних заходів для ліквідації дискримінації за ознакою статі.

- Конвенція про права осіб з інвалідністю передбачає забезпечення рівних прав та можливостей для осіб з інвалідністю.

Реалізація політики соціальної інтеграції стикається з низкою викликів, серед яких:

- Соціальна нерівність, що показує, як значна частина населення залишається за межею бідності, що ускладнює їх інтеграцію в суспільне життя.

- Дискримінація, яка підкреслює, що попри наявність законодавчих норм, дискримінація на основі статі, віку, національності або релігії залишається поширеною проблемою.

- Інституційна слабкість, яка показує недостатню ефективність державних інституцій у реалізації політики соціальної інтеграції.

Таким чином, можна зробити висновок, що публічна політика соціальної інтеграції є невід'ємною частиною розвитку демократичного суспільства. Правові аспекти цієї політики формують основи для забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян. Однак, для досягнення реальних результатів необхідні комплексні заходи, включаючи ефективне законодавство, інституційну підтримку та активну участь громадськості. Лише таким чином можливо забезпечити соціальну справедливість та інтеграцію всіх верств населення в суспільне життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко А. Громадянське суспільство та публічна сфера: контури теоретичного огляду. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5. Vyd. 5. С. 72-79.

2. Кривошеїн В. В. Вплив «революції гідності» на політичну та правову культуру українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2016. № 2. С. 37-58.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Особливості відповідальності за порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні

Для забезпечення додержання права інтелектуальної власності в зазначеній сфері в Україні визначено заходи адміністративної відповідальності, які характеризуються певними особливостями.

Безперечно, правове регулювання та безпосередня реалізація адміністративної відповідальності у разі порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні, визначається особливостями її підстав, складів адміністративних правопорушень, особливостями адміністративних стягнень і порядку та умов їх накладення.

Досліджуючи поняття адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні, потрібно звернути увагу на те, що у законодавстві, і в науковій доктрині відсутнє чітке визначення даного поняття.

Насамперед слід підсумувати, що поняття адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні не слід ототожнювати із відповідним адміністративним стягненням що накладається на порушника права інтелектуальної власності. Досліджуване поняття значно ширше, позначає відповідну адміністративно-правову реакцію держави саме на порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності, відображає рівень та якість адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в зазначеній сфері. Сама ж адміністративна відповідальність у разі порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні визначається її застосуванням із дотриманням певної процедури, за присутності визначених законодавством підстав, певним колом суб'єктів владних повноважень, які уповноважені притягувати до цієї відповідальності.

При визначенні сутності адміністративної відповідальності в разі

порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні доцільно розрізняти перспективну та ретроспективну відповідальності. Зміст перспективної адміністративної відповідальності у разі порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні дає можливість розкрити зазначене поняття у контексті окремого превентивного заходу адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності, котрий досягає свого результату не тільки в разі безпосереднього застосування, але й із моменту закріплення державою складів адміністративних правопорушень й виду відповідальності за такі правопорушення.

Адміністративна відповідальність у разі порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні являється видом юридичної відповідальності, що застосовується уповноваженими на це органами в разі порушення інтелектуальних прав авторів наукових відкриттів і наукових результатів, полягає в застосуванні до правопорушника заходів адміністративного примусу.

Самого тільки фактичного скоєння адміністративного правопорушення та нормативного закріплення санкції за це правопорушення в законодавстві недостатньо для можливості притягнути особу до адміністративної відповідальності. Оскільки умовою для встановлення усіх обставин в справі, обґрунтування їх належними доказами, що дають можливість стверджувати про відсутність чи наявність в діянні особи складу адміністративного правопорушення, за котре законодавством визначена адміністративна відповідальність, являється дотримання порядку і процедури притягнення до адміністративної відповідальності, здійснення правових дій суб'єктами, що наділені відповідними повноваженнями в їх межах. Дотримання процедурних норм при притягненні осіб до адміністративної відповідальності при порушенні права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності являється важливою гарантією і як дотримання прав і свобод особи, котра підозрюється у скоєнні правопорушення, так і встановлення всіх інших потерпілих осіб й інших осіб, чий права порушено. Саме тому процедурно-процесуальні норми стосовно дотримання порядку притягнення особи до

відповідальності являються невід'ємною складовою переліку підстав для притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Сукупність умов, наявність яких являється необхідними для притягнення особи до адміністративної відповідальності у разі порушення прав інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності є підставами адміністративної відповідальності при порушенні прав інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності. Для притягнення до адміністративної відповідальності при порушенні прав інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності потрібна присутність трьох підстав:

1) юридичної, яка полягає у закріпленні в чинному законодавстві відповідного складу правопорушення, котре визнається порушенням права інтелектуальної власності і за яке передбачене застосування заходів адміністративної відповідальності);

2) фактична підстава, яка полягає у фактичному вчиненні особою порушення права інтелектуальної власності, за котре законом закріплене застосування заходів адміністративної відповідальності;

3) процедурно-процесуальна підстава, яка полягає у дотриманні порядку та процедури притягнення до адміністративної відповідальності та притягнення до такої відповідальності суб'єктом відповідно до повноважень, складення акту компетентного органу про накладення певного адміністративного стягнення.

Нормативно-правовим актом, котрий передбачає адміністративну відповідальність у разі порушення прав інтелектуальної власності, є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Також вагому роль при правовій охороні права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності має Митний кодекс України, норми котрого передбачають адміністративну відповідальність за переміщення товарів через митний кордон України при порушенні прав інтелектуальної власності.

О. П. Світличний зазначає, що у зв'язку із тим, що правовідносини стосовно окремих об'єктів права інтелектуальної власності закріплюються спеціальними законами, при провадженні у адміністративній справі потрібно керуватися положеннями саме того спеціального закону, котрим передбачено охорону особистих майнових і немайнових прав авторів та їх

правонаступників, прав виконавців, виробників фонограм та відеограм й організацій мовлення, а також прав винахідників. Адміністративна відповідальність у разі порушення права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності визначена нормами ст. 51-2 КУпАП і нормами ст. 476 Митного кодексу України у формі штрафу та конфіскації та може бути застосована лише судом.

Згідно із ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення: незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин, тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, — тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення».

Об'єктом даного правопорушення являються немайнові та майнові права суб'єктів права інтелектуальної власності. Об'єктивна сторона даного правопорушення проявляється незаконним використанням об'єктів права інтелектуальної власності, привласненні права на ці об'єкти чи іншому умисному порушенні прав на об'єкти права інтелектуальної власності, які охороняється законом. Відповідальність за це правопорушення, визначена цією статтею, настає в випадку, коли такі дії не спричинили матеріальної шкоди в великому розмірі. Матеріальна шкода є заподіяною у великому розмірі, коли вартість примірників протиправно відтворених або розповсюджених творів, чи сума доходу, одержаного у результаті незаконного опублікування, показу чи публічного оприлюднення творів, в сто та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а є завданою у особливо великому розмірі коли їх вартість чи сума доходу у тисячу та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Суб'єктом даного

правопорушення є і як посадові особи підприємств, організацій і установ всіх форм власності, так і просто громадяни. Суб'єктивна сторона характеризується тільки умислом.

Згідно ст. 164-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення: «розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію чи містять інформацію, які не відповідають носію цього примірника, або номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Стосовно особливостей складу даного адміністративного правопорушення об'єктивна сторона правопорушення полягає у скоєнні дій, що здійснюються шляхом незаконного розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, відеограм, баз даних, упаковки котрих не є маркованими контрольними марками, які мають серію або містять інформацію, не відповідають носію примірника, або номер, котрий не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів марок. Згідно із Законом України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23 березня 2000 р., саме розповсюдження на території України примірників аудіовізуальних творів, відеограм, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних, а також їхній прокат дозволяються тільки за умови їхнього маркування контрольними марками. Притягнення особи до адміністративної відповідальності за даною статтею є можливим лише, щоб правопорушник вчинив правопорушення стосовно одного з об'єктів інтелектуальної власності або їх сукупності. Об'єктом правопорушень, що передбачаються цією статтею, являються суспільні відносини в сфері охорони авторських і суміжних прав. Суб'єктами правопорушення будуть особи, котрим виповнилося 16 років, а суб'єктивна сторона характеризується виною як в формі умислу, так і в формі необережності.

У ст. 476 Митного кодексу України зазначено: «ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності – тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності».

Об'єктивна сторона правопорушення характеризується вчиненням дій, які полягають в незаконному переміщенні об'єктів інтелектуальної власності через митний кордон України. Об'єктом правопорушення являється встановлений порядок переміщення через митний кордон України об'єктів інтелектуальної власності та майнові і немайнові права інтелектуальної власності. Під переміщенням потрібно розуміти ввезення на митну територію України об'єктів інтелектуальної власності в будь-який спосіб. Обов'язковою ознакою є місце вчинення – митний кордон України.

В Митному кодексі санкція у ст. 476 за скоєння дій стосовно перевезення товарів через митний кордон України із порушенням прав інтелектуальної власності більша, зокрема це накладення штрафу у розмірі 1 тис. неоподатковуваних мінімумів доходу громадян із конфіскацією товарів [56].

Закріпленою є певна процедура захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні:

1. Звернення власника або законного користувача прав інтелектуальної власності у Державну митну службу України з заявою про захист належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності.

2. Належне внесення застави у розмірі 1000 євро чи надання іншої еквівалентної гарантії в разі одержання повідомлення про ймовірність включення об'єкта інтелектуальної власності у митний реєстр.

3. Факт реєстрації Держмитслужбою об'єкта інтелектуальної власності і видача довідки про включення об'єкта інтелектуальної власності у митний реєстр.

4. Вжиття митними органами заходів стосовно запобігання

переміщенню через митний кордон України контрафактних товарів.

Дії у разі виявлення митними органами ознак порушення прав інтелектуальної власності це: призупинення митного оформлення товарів, стосовно яких виявлено ознаки порушення прав інтелектуальної власності, і їх розміщення на складах тимчасового зберігання чи на складах митних органів; не пізніше наступного робочого дня повідомлення особи, котрій належать права на об'єкт інтелектуальної власності, про сам факт пред'явлення даних товарів до митного оформлення; звернення особи до суду для забезпечення захисту прав інтелектуальної власності чи до митного органу із письмовим клопотанням про продовження строку процедури призупинення митного оформлення протягом 15 днів із дня одержання повідомлення. У іншому випадку товари, митне оформлення котрих було призупинено, повинні підлягати митному оформленню. У разі, якщо порушення прав інтелектуальної власності буде належно підтверджене висновком експертизи чи рішенням суду, тоді митний орган порушує справу про порушення митних правил, а самі товари – конфіскуються та безоплатно передаються в дохід держави, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 р. за № 622, котрою затверджено «Положення про порядок реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі, отримання інформації та взаємодії митних органів з іншими правоохоронними і контролюючими органами та власниками прав на об'єкти права інтелектуальної власності у разі призупинення митного оформлення товарів за ініціативи митного органу».

Стосовно дотримання процедурних норм потрібно зазначити, що посадовими особами, котрі уповноважені складати протоколи про скоєння зазначеного складу адміністративного правопорушення, являються державні інспектори із питань інтелектуальної власності є уповноваженими складати адміністративні протоколи про порушення, що визначені статтями 51-2, 164-9 і 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення, та посадові особи органів внутрішніх справ, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, які передбачені статтями 51-2 і 164-9 Кодексу України

про адміністративні правопорушення.

Процедурні питання стосовно оформлення інспекторами з питань інтелектуальної власності адміністративних протоколів визначаються Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019 р. № 217 «Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення».

Справи стосовно адміністративних правопорушень, які передбачені статтею 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, та справи про порушення митних правил, що закріплені у ст. 476 Митного кодексу України, можуть розглядати судді районних, районних в місті, міських або міськрайонних судів.

Потрібно зауважити, що законодавством до адміністративних порушень віднесено мало порушень прав інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності і не повністю враховано положення спеціальних законодавчих актів в зазначеній сфері, зокрема Закону України «Про авторське право і суміжні права», наприклад, не враховано того, що ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено перелік порушень авторського права та суміжних прав, однак, в Кодексі України про адміністративні правопорушення відповідальності за дані порушення не закріплено.

Щодо розміру штрафу, який передбачений санкцією статті 51-2 КУпАП, то він є низьким в порівнянні із вартістю та цінністю блага, що поставлене під адміністративно-правову охорону, – наукових творів, наукових відкриттів, інших об'єктів права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності. При таких умовах існує загроза того, що сплата штрафу як адміністративне стягнення при порушенні прав інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності, має можливість перетворитися на формальність в порівнянні із вигодою, котру може одержати правопорушник унаслідок своєї діяльності.

Даниленко Ю. В.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Економіка»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Правові засади фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в Україні

Розвиток територіальних громад є ключовим елементом децентралізації та реформ місцевого самоврядування в Україні. Ефективність фінансового забезпечення громад реалізується через впроваджені місцеві ініціативи, покращення інфраструктури та підвищення якості життя мешканців. Наукові джерела і вітчизняна практика показують, що «наразі більшість територіальних громад, через значну подрібненість та слабку фінансово-економічну базу виявилися неспроможними виконувати покладені на них завдання. Місцеве самоврядування, особливо у невеликих населених пунктах, досить часто не забезпечує навіть елементарних потреб для життєдіяльності людини, а надання населенню органами місцевого самоврядування адміністративних, соціальних та інших послуг перетворилося на одну із найбільш корумпованих ланок їх функціонування»[1, с. 10]. Законодавчі акти, які регулюють фінансове забезпечення територіальних громад, створюють правову основу для їх сталого розвитку та економічного зростання.

Основні законодавчі акти, які регулюють фінансове забезпечення розвитку територіальних громад в Україні:

Конституція України

Конституція України закріплює право територіальних громад на місцеве самоврядування. У статті 142 визначено, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси,

що є у власності територіальних громад». Це положення є основоположним для фінансової автономії громад.

Бюджетний кодекс України

Бюджетний кодекс України регулює бюджетний процес, зокрема порядок формування і виконання місцевих бюджетів. Він визначає джерела доходів місцевих бюджетів, включаючи податкові та неподаткові надходження, а також міжбюджетні трансферти. Важливим аспектом є децентралізація бюджетних повноважень, яка забезпечує більше фінансових ресурсів на місцевому рівні.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Цей закон визначає правові основи місцевого самоврядування, включаючи повноваження місцевих рад у сфері фінансового забезпечення. Закон передбачає самостійність місцевих бюджетів, право громад на власні доходи та видатки, а також порядок залучення додаткових фінансових ресурсів.

Закон України «Про співробітництво територіальних громад»

Закон сприяє об'єднанню фінансових і матеріальних ресурсів громад для реалізації спільних проєктів. Це дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити фінансування масштабних ініціатив, спрямованих на розвиток інфраструктури та покращення якості життя мешканців.

До джерел фінансового забезпечення територіальних громад відносяться:

Податкові надходження

Основними джерелами доходів місцевих бюджетів є податкові надходження. Вони включають:

- Місцеві податки і збори: зокрема, податок на майно, єдиний податок, туристичний збір.
- Частка загальнодержавних податків: частка податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств тощо.

Неподаткові надходження

До неподаткових надходжень належать доходи від управління комунальною власністю, плата за адміністративні послуги, штрафи та інші платежі.

Міжбюджетні трансферти

Міжбюджетні трансферти є важливим інструментом вирівнювання фінансових можливостей територіальних громад. Вони включають:

- Дотації вирівнювання: надаються з державного бюджету для забезпечення мінімально необхідного рівня послуг на місцевому рівні.
- Субвенції: цільові трансферти на фінансування конкретних проектів або заходів, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист.

Залучення інвестицій та грантів

Територіальні громади можуть залучати додаткові фінансові ресурси через інвестиції, гранти від міжнародних організацій та фондів. Це сприяє реалізації інфраструктурних проектів та розвитку місцевої економіки.

Територіальні громади стикаються з такими викликами:

- Нерівномірність фінансових можливостей: різний рівень економічного розвитку регіонів призводить до нерівномірного фінансового забезпечення громад.
- Залежність від державних трансфертів: багато громад залишаються залежними від міжбюджетних трансфертів, що обмежує їхню фінансову автономію.
- Недостатня фінансова грамотність: місцеві органи влади часто не мають достатніх знань і досвіду для ефективного управління фінансовими ресурсами.
- Вплив війни в Україні: війна спричинила масове переміщення населення. Це створює додаткове навантаження на місцеві ресурси та інфраструктуру, вимагає забезпечення житлом, роботою та соціальними послугами. Військові дії призводять до руйнування підприємств, інфраструктури та зниження економічної активності. Багато громад втратили основні джерела доходів, що суттєво вплинуло на місцеві бюджети та можливості фінансування розвитку.

Перспективні напрями розвитку територіальних громад в Україні:

- Зміцнення фінансової автономії: подальша децентралізація і збільшення частки власних доходів місцевих бюджетів сприятиме зміцненню фінансової автономії громад.

- Розвиток міжмуніципального співробітництва: об'єднання ресурсів і спільне фінансування проектів дозволить підвищити ефективність використання коштів.

- Залучення міжнародних ресурсів: активне використання грантів і інвестицій сприятиме розвитку місцевої інфраструктури та економіки.

Отже, правові засади фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в Україні створюють основу для їхнього сталого розвитку та фінансової автономії. Законодавчі акти, такі як Конституція України, Бюджетний кодекс та інші закони, забезпечують необхідні механізми для формування та виконання місцевих бюджетів. Проте для досягнення максимальної ефективності необхідно вирішувати існуючі виклики, такі як нерівномірність фінансових можливостей та залежність від державних трансфертів. Перспективи подальшого розвитку включають зміцнення фінансової автономії, розвиток міжмуніципального співробітництва та залучення міжнародних ресурсів. Це дозволить територіальним громадам ефективніше реалізовувати місцеві ініціативи та підвищувати якість життя своїх мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Абрамова І. В. Теоретичне обґрунтування змісту і форм фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад. *Вісник ЖНАЕУ*. 2017. № (59). Т. 2. С. 9-14.

Данилюк М. М.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Шульжик Ю. О.
*кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту організацій, економіки та
підприємництва,
Прикарпатський інститут імені М. Грушевського
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Правові аспекти впровадження цифрових технологій у сучасному суспільстві

Практика показує, що цифрові технології стають невід'ємною частиною нашого життя, впливаючи на всі сфери діяльності – від бізнесу до особистого спілкування. Цифровізація відкриває нові можливості для розвитку економіки, освіти, охорони здоров'я та інших галузей, але разом з цим виникають і нові правові виклики. Забезпечення безпеки, захист прав людини, регулювання цифрової економіки та інформаційної безпеки – це лише окремі з питань, що потребують уваги з боку законодавства.

Одним з найбільш актуальних правових питань у сфері цифрових технологій є захист персональних даних. Сучасні технології дозволяють збирати, зберігати та обробляти величезні обсяги інформації про користувачів, що створює ризики для конфіденційності та безпеки особистої інформації. Європейський Союз встановив високі стандарти захисту персональних даних через Загальний регламент про захист даних (GDPR), який зобов'язує компанії дотримуватися певних правил при обробці даних громадян ЄС.

У той же час, в інших регіонах світу законодавство щодо захисту персональних даних може бути менш розвиненим або взагалі відсутнім, що створює дисбаланс та ризики для користувачів. Наприклад, в Україні діє Закон «Про захист персональних даних» [1], але його положення потребують адаптації до сучасних реалій цифрового світу та гармонізації з міжнародними стандартами.

Цифрові технології створюють нові можливості для розвитку економіки, але разом з тим виникає потреба в адекватному правовому регулюванні нових форм бізнесу та фінансових операцій. Це стосується, зокрема, електронної комерції, криптовалют, фінансових технологій (FinTech) та блокчейну.

Правові аспекти електронної комерції включають питання захисту прав споживачів, регулювання електронних контрактів, забезпечення безпеки онлайн-транзакцій та боротьбу з кіберзлочинністю. В багатьох країнах вже розроблені спеціальні законодавчі акти, що регулюють ці питання, але швидкий розвиток технологій вимагає постійного оновлення та адаптації законодавства.

Криптовалюти та блокчейн-технології, які забезпечують децентралізовані фінансові операції, також потребують правового регулювання. Відсутність єдиних стандартів та правил у цій сфері може призвести до фінансових ризиків та зловживань. Деякі країни вже почали розробку законодавства щодо регулювання криптовалют, зокрема у сфері оподаткування та запобігання відмиванню грошей.

Широке використання цифрових технологій підвищує ризики кіберзлочинності та інформаційних загроз. Захист інформаційних систем від несанкціонованого доступу, кібератак та витоків даних є ключовим завданням для державних органів та бізнесу. Правове регулювання у цій сфері повинно забезпечувати належний рівень захисту критичної інфраструктури та інформаційних ресурсів.

Багато країн розробляють спеціальні законодавчі акти та стратегії для забезпечення інформаційної безпеки. Наприклад, у США діє Закон про захист критичної інфраструктури [2], який встановлює вимоги щодо захисту важливих об'єктів та систем від кіберзагроз. У ЄС прийнято Директиву про мережеву та інформаційну безпеку (NIS Directive) [3], яка зобов'язує держави-члени вживати заходів для забезпечення кібербезпеки.

Цифрові технології значно впливають на права людини, зокрема на право на приватність, свободу вираження думок та доступ до інформації. Захист прав людини в цифровому середовищі є одним з ключових завдань сучасного права. Це включає питання цензури в інтернеті, захисту від

масового стеження, права на забуття та забезпечення доступу до інформаційних технологій для всіх верств населення.

Міжнародні організації, такі як ООН та Рада Європи, активно працюють над розробкою стандартів та рекомендацій щодо захисту прав людини в цифрову епоху. Наприклад, Рада Європи прийняла Конвенцію про кіберзлочинність (Будапештську конвенцію) [4], яка встановлює стандарти для боротьби з кіберзлочинністю та захисту прав людини в інтернеті.

Таким чином, впровадження цифрових технологій у сучасне суспільство створює нові можливості, але разом з тим вимагає адекватного правового регулювання для забезпечення безпеки, захисту прав людини та розвитку цифрової економіки. Законодавці повинні враховувати швидкий розвиток технологій та адаптувати правові норми до нових реалій. Взаємодія між міжнародними, національними правовими системами та науковими дослідженнями у сфері цифрових технологій є ключовою умовою для створення ефективного правового середовища, що сприятиме сталому розвитку суспільства в цифрову епоху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про захист персональних даних : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 34. Ст. 481.
2. Захист критичної інфраструктури: досвід США. URL : <https://ig-security.tech/zahist-kritichnoi-infrastrukturi-dosvid-ssha.html>.
3. Підтримка впровадження політики та законодавства Союзу щодо кібербезпеки. URL : <https://www.enisa.europa.eu/topics/cybersecurity-policy/nis-directive-new>.
4. Конвенція про кіберзлочинність. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

Забіян В. І.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Львівський торговельно-економічний університет*

науковий керівник: Мединська Т. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування,
Львівський торговельно-економічний університет*

Ознаки і причини ухилення від оподаткування: правові аспекти

В сучасних наукових доробках відсутній єдиний теоретичний підхід до дослідження проблеми несплати податків та обов'язкових зборів до бюджету в повному обсязі. Економісти, а також публіцисти і політики, часто використовують терміни «ухилення від (сплати) податків» та «уникнення від сплати податків» як синоніми, а також розглядають «податкову оптимізацію» в широкому розумінні як тотожне першим двом поняттям.

Для економічних агентів існує три основні типи зменшення податкових платежів: ухилення від сплати податків, уникнення сплати податків та податкове планування. З одного боку, фірма або індивід (домогосподарство) зацікавлені в отриманні субсидій та доступі до суспільних благ за рахунок бюджетних коштів (захищеність прав, екологія тощо). З іншого боку, будь-якій податок зменшує залишки коштів у розпорядженні економічного суб'єкта, що спонукає його на мінімізацію платежів (податків, зборів, мита тощо).

Платники податків до оптимізації оподаткування відносять будь-які дії (законні та незаконні), спрямовані на скорочення платежів і зборів до бюджету. Численні консалтингові фірми пропонують послуги у «законній» оптимізації податків. Існують численні способи незаконного отримання бюджетного відшкодування з ПДВ або компенсації з бюджету податків, нібито сплачених в інших країнах.

Існують законні та незаконні способи зменшення податкового навантаження, але кримінальна відповідальність настає лише за

вчинення злочину, передбаченого ст. 212 Кримінального кодексу України.

Ухилення від сплати податків – незаконні способи зменшення платниками податку зобов'язань за податками. Такі, дії підпадають під ст. 212 Кримінального кодексу України – ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів [1]. Об'єктом злочину є встановлений державою порядок оподаткування. Предметом злочину є податки. Для кваліфікації несплати податку як злочину необхідно довести об'єктивну й суб'єктивну його складові.

Об'єктивна сторона злочину включає:

- 1) власне діяння – ухилення від сплати податків;
- 2) суспільно небезпечні наслідки діяння;
- 3) причинний зв'язок між діяннями й наслідками.

Кримінальними не вважаються ухилення на суму менше встановленого законом розміру. В суб'єктивному плані слід довести намір (навмисність) скоїти правопорушення. Ухилення від оподаткування (повне або часткове) представляє наміри та дії платника, спрямовані на незаконне скорочення розміру своїх зобов'язань зі сплати податків. На рис. 1 наведено структуру та причини зменшення сплати податкових платежів.



Рис. 1. Умови зменшення податкових платежів

Уникнення податків – мінімізація податкових зобов'язань шляхом використання прогалін, суперечностей нормативно-правових актів. Особливістю цього способу мінімізації є те, що платник податків надає свою звітність податковим органам, тобто працює легально. Підприємці оспорюють у суді претензії податкових органів щодо податкової політики

на підприємстві, ґрунтуючись на принципі «що не заборонене законом, то дозволено».

Оптимізація оподаткування (або тотожне йому – уникнення зайвого оподаткування) – це зменшення зобов'язань економічного суб'єкта зі сплати податків (зборів, мита тощо) в межах дотримання чинного законодавства. У разі зміни законодавства певні способи оптимізації оподаткування офіційно визнаються незаконними або стають «морально застарілими», нікчемними для використання.

На проблему правопорушень у сплаті податків слід подивитися з позиції взаємодії бізнесу і держави, громадянина та держави. Громадяни та підприємці тоді будуть мотивовані сплачувати податки, коли у них буде впевненість у тому, що, по-перше, сплачені ними податки спрямовуються за призначенням в інтересах суспільства (платників податків), а також у тому, що ті особи, які ухиляються від сплати податків, не отримують конкретних переваг над тими, хто сумлінно виконує свої обов'язки щодо сплати податків; по-друге, несплата податків принесе багато проблем для платника, в т.ч. доведення права не сплачувати податок, винесення судом рішення про штраф, конфіскацію або закриття бізнесу [2].

Якщо такої впевненості немає, то серед платників податків буде виникати моральне виправдання спробам знайти прогалини в системі оподаткування з метою легальної або напівлегальної мінімізації податків. Може панувати такої настрої, що «тільки наївні та нерозумні платять податки». Крім того, в реальності пільгами в оподаткуванні можуть скористатися лише ті, хто може лобювати свої інтереси. В результаті дисципліновані платники податків опиняються у гіршому становищі, ніж ті, хто різними шляхами не сплачує або недоплачує податки.

Значні вигоди від ухилення не компенсуються повною мірою заходами регулятивної політики держави. На наш погляд, це обумовлено кількома факторами: на рівні економічних суб'єктів наявність прогалин у нормативній базі, високій рівень професійної підготовки фінансових менеджерів, бухгалтерів та консультантів на підприємствах, на рівні держави – недостатня кваліфікація кадрів у податкових та правоохоронних органах, непрозора та непослідовна політика у розпорядженні коштами

державного бюджету.

Подальше реформування податкової системи в контексті проблеми ухилення від сплати податків повинно бути спрямовано на забезпечення прозорості податкового законодавства і підвищення якості надання суспільних благ як вирішальну мотивацію до сплати податків.

Серед чинників, котрі спонукають платників ухилятися від сплати податків, можна виділити: кількість податків та рівень податкових ставок; складність у розрахунках податкових сум; високий рівень нестабільності податкового законодавства; нераціональна структура оподаткування; неефективність податкової служби; низький рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплачувати податки; рівень довіри платників до владних структур, котрі виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків; рівень корупції у державі. На нашу думку, ухилення від сплати податків також обумовлені низькою прибутковістю бізнесу та рівнем заробітної плати.

В якості заходів щодо вирішення проблеми ухилення від сплати податків нами пропонується здійснити комплекс наступних заходів:

- організоване проведення податкової амністії та спрощення системи оподаткування шляхом її подальшої гармонізації з системами в Західній Європі;
- удосконалення мотивації та навчання кадрів у податкових та правоохоронних органах;
- створення сприятливих умов для нагромадження капіталу законними шляхами; пільгові ставки податків на додану вартість і на прибуток для інноваційних підприємств та у виробничій сфері;
- популяризація легальної зайнятості та легального бізнесу і навпаки – агітація проти нелегального бізнесу і зайнятості;
- забезпечення прозорості розподілу державних коштів та підвищення рівня контролю їх використання;
- обмеження безпідставного втручання державних органів в господарську діяльність шляхом перевірок;
- удосконалення системи звітності підприємств та її обробки для виявлення схем ухилення від сплати податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Кодекс України.
2. Корягіна Т. В. Проблема ухилення від податків та наслідки цього явища для бюджету України. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/148.pdf>.
3. Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Цифровізація органів податкового адміністрування в контексті сучасних викликів і загроз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : наук. журнал. 2022. № 24 (52). С. 90-96.

Квасній З. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій,
економіки та підприємництва,
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Двожан В. В.

*головний спеціаліст відділу земельних питань
управління майна Дрогобицької міської територіальної громади*

Особливості дії земельного права в територіальній громаді

Земельне право в територіальній громаді визначає порядок володіння, користування і розпорядження земельними ділянками на території громади. Це важлива галузь права, яка регулює відносини між власниками, користувачами та державою щодо земельних ресурсів. Важливою функцією земельного права в територіальній громаді є володіння, користування та розпорядження земельними ділянками [1]. Земельний кодекс визначає права і обов'язки власників, орендарів, користувачів та інших суб'єктів земельних відносин. Він встановлює умови для отримання прав на землю, процедури оренди, порядок використання землі під різними цілями та інші аспекти.

Національним законодавством та місцевими нормативно-правовими актами, які відіграють важливу роль у розвитку та управлінні територією громади, визначено певні аспекти земельного права в територіальній громаді [2].

Територіальні громади можуть мати вплив на земельні відносини на своїй території через свої рішення та політику. Вони можуть встановлювати місцеві правила використання землі, приймати рішення щодо землевпорядкування та планування територій.

Земельне право передбачає можливість встановлення спеціальних режимів використання для окремих зон землі з урахуванням їхніх природних, екологічних та інших особливостей. Це може включати зонування для сільськогосподарських, промислових, рекреаційних та інших цілей.

В плані охорони земельних ресурсів земельне право включає норми та механізми для збереження та охорони земельних ресурсів від негативного впливу людської діяльності, такої як ерозія, забруднення та інші загрози.

Територіальні громади можуть розробляти земельні плани, які визначають краще використання та розвиток земель на їхній території. Це включає в себе визначення зон використання землі, розташування інфраструктури та інші аспекти.

Земельне право в територіальній громаді може мати свої особливості, які визначаються законодавством та умовами конкретної території.

Територіальні громади можуть мати власні місцеві правила та положення щодо використання земельних ділянок у своїх межах. Це може включати встановлення вимог до типів дозволених використань землі, обмеження на зміну цільового призначення земельних ділянок та інші місцеві норми.

Територіальні громади можуть мати свої планувальні документи та зонування, які визначають цільове призначення земельних ділянок на їхній території. Ці документи можуть враховувати потреби місцевого населення та розвиток території.

Територіальні громади можуть мати власні механізми регулювання земельних відносин, такі як встановлення платежів за землю, ведення реєстрації земельних прав та контроль за дотриманням вимог до використання землі [3].

Законодавство може передбачати участь громади у прийнятті рішень щодо земельних питань на їхній території. Це може включати проведення громадських слухань, консультацій з місцевим населенням та залучення громадян до прийняття рішень щодо використання землі.

Територіальні громади можуть співпрацювати з місцевими органами влади, регіональними та державними установами у питаннях земельних відносин. Це може включати обмін інформацією, координацію дій та спільне прийняття рішень.

До особливостей, які можуть виникати в контексті земельного права в територіальних громадах, можна віднести наступне:

- Регулювання використання землі;
- Планування та зонування;
- Власні механізми регулювання;
- Участь громади;
- Співпраця з іншими органами влади.

Ці особливості враховують місцеві потреби та характеристики території і можуть сприяти ефективному управлінню земельними ресурсами на рівні територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельне право : навч. посіб. / О. І. Баїк, У. П. Бобко, М. С. Долинська, А. О. Дутко, Н. М. Павлюк ; за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. 326 с.

2. Ковач Д. Л. Правове регулювання виникнення земельних прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 191 арк. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. URL : <https://bit.ly/2RF0m42>

3. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91.

Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Солтисік М. О.

*лікар,
Digital Smile Design*

Правові аспекти розроблення та впровадження професійних стандартів у сферу управління персоналом

Актуалізація розроблення та впровадження професійних стандартів у сферу управління персоналом є ключовим етапом в удосконаленні управлінських практик та підвищенні ефективності роботи організацій.

Основні риси процесу актуалізації професійних стандартів у даній галузі:

- Аналіз сучасних тенденцій: Враховуючи швидкі зміни у сфері управління персоналом, доцільно проводити аналіз сучасних тенденцій, технологічних інновацій та вимог ринку праці. Це дозволяє вирішити нові потреби та вимоги до управлінських кадрів.

- Залучення експертів: доцільно залучати експертів з галузі управління персоналом, HR-практиків, академіків та представників бізнес-спільноти для створення команд, які будуть розробляти та актуалізувати стандарти. Різноманіття думок та досвід сприяють створенню комплексних та актуальних стандартів.

- Залучення цікавих сторін: важливо включати представників організацій, співробітників до процесу створення та оновлення стандартів. Це дозволить отримати різні точки зору та забезпечити широку підтримку введення нових стандартів.

- Створення комплексних стандартів: необхідно розглянути всебічний підхід до створення стандартів, включаючи знання, навички, особливості якості та інші аспекти; враховувати сучасні технології та інструменти, які можуть вплинути на роботу управлінського персоналу.

- Навчання та розвиток: потрібно підготувати план навчання та розвитку для управлінського персоналу, спрямований на отримання кінцевих компетенцій, визначених у професійних стандартах.

- Впровадження та моніторинг: доцільно забезпечити ефективне впровадження стандартів у роботу організацій, а також встановити механізми моніторингу та оцінки їх ефективності; регулярно оновлювати стандарти відповідно до змін у сфері управління персоналом.

- Зворотний зв'язок та корекції: потрібно запроваджувати систему зворотного зв'язку від користувачів стандартів та використовувати її для вдосконалення стандартів на основі реального досвіду та потреб.

Управління персоналом в сучасному бізнесі вимагає високого рівня професійної підготовки та компетентності. Для забезпечення ефективного функціонування підприємств в цій сфері необхідно впроваджувати професійні стандарти, які визначають норми та вимоги до фахівців з управління персоналом. Проте цей процес пов'язаний з рядом правових аспектів.

Перше, на що слід звернути увагу при розробці та впровадженні професійних стандартів – це відповідність законодавчим актам. У багатьох країнах законодавство регулює процеси створення та впровадження стандартів, зокрема, визначаючи процедури їх затвердження та відповідальність за їх порушення.

Професійні стандарти повинні відповідати загальним вимогам та нормам галузі, до якої вони застосовуються. Це може включати вимоги до кваліфікації, обов'язки та відповідальності працівників у цій сфері. Професійні стандарти також мають враховувати індивідуальні особливості та потреби конкретного підприємства чи організації. Вони повинні бути адаптовані до конкретних умов та вимог, що стосуються персоналу.

Правові аспекти включають в себе також визначення критеріїв оцінки виконання професійних стандартів. Це допомагає забезпечити об'єктивність та справедливість при оцінці професійної діяльності працівників. Управління персоналом має враховувати не лише створення, але й впровадження стандартів у практичну роботу. Це включає в себе

процеси навчання та підготовки персоналу, встановлення системи звітності та контролю за виконанням стандартів.

На нашу думку, важливим правовим аспектом є визначення відповідальності за порушення професійних стандартів. Це може включати встановлення дисциплінарних заходів, штрафів або інших санкцій за невиконання встановлених вимог.

Таким чином, розробка та впровадження професійних стандартів у сфері управління персоналом вимагає уважного врахування правових аспектів. Це допомагає забезпечити ефективність та справедливість управління персоналом на підприємстві та сприяє досягненню стратегічних цілей організації. Актуалізація професійних стандартів у сфері управління персоналом є постійним ітеративним процесом, спрямованим на забезпечення відповідності управлінської практики вимогам сучасного ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Професійний розвиток персоналу підприємств у країнах Європейського Союзу : посібник / Л. П. Пуховська, А. О. Ворначев, С. О. Леу ; за наук. ред. Л. П. Пуховської. Київ : ІПТО НАПНУ. 2015. 176 с.
2. Професійні стандарти: вимоги до працівників, актуальні у 2022 році. URL : <https://news.dtki.ua/labor/labor-relations/74448-profesiini-standarti-vimogi-do-pracivnikiv-aktualni-u-2022-roci>
3. Рекомендації Європарламенту і Ради Європи від 23 квітня 2008 р. щодо запровадження Європейської рамки кваліфікації впродовж життя. URL : <http://www.ruk-ex.europa.eu/Lexukiser/Lexrisekv.do?uri>.

Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Фецяк Ю. Р.

*поліцейський ВРПП Дрогобицького РВП,
Головне управління Національної поліції у Львівській області*

Роль права в суспільстві

Право, як система норм, правил та принципів, є однією з найважливіших складових суспільного життя. Воно регулює взаємини між людьми, організаціями та державою, забезпечуючи порядок, справедливість та безпеку.

Право - це система правил, норм і принципів, що визначає поведінку людей та взаємини між ними в межах певної території або держави. Воно має різноманітні форми, включаючи законодавство, судові рішення, звичаї та правові договори. Ця система створюється для забезпечення порядку, справедливості та захисту прав і свобод громадян. Право встановлює правила, які визначають, що дозволено, а що заборонено в певній суспільній системі. Воно також встановлює механізми захисту цих прав та визначає відповідальність за їх порушення. Усе це підтверджує, що право є основою функціонування суспільства та забезпечує його стабільність і розвиток.

Науковці наголошують, що «питання про сутність права та його призначення в житті суспільства безпосередньо пов'язане з його функціями» [1]. До основних функцій права відносять:

- Регулятивна функція;
- Захисна функція;
- Соціальна функція;
- Впорядковуюча функція;
- Просвітницька функція.

«Досвід багатьох поколінь свідчить про те, що для свого існування держава як організація потребує права. Право формує структуру держави і

регулює внутрішні відносини в державному механізмі, відносини між її основними ланками. За допомогою права закріплюється форма держави, державний апарат, компетенції державних органів та посадових осіб» [2].

Право встановлює правила та норми, які регулюють поведінку людей у суспільстві. Це включає в себе закони про кримінальну відповідальність, цивільні права та обов'язки, адміністративні норми та інші правові акти.

Право забезпечує захист прав та свобод індивідів та груп у суспільстві від будь-яких форм дискримінації, насильства та інших порушень.

Право сприяє вирішенню соціальних конфліктів та розбіжностей шляхом забезпечення справедливості та рівності перед законом.

Право допомагає створювати систему управління та організації суспільства, що дозволяє ефективно функціонувати та розвиватися.

Право відіграє роль у підвищенні правової культури та свідомості громадян, надаючи інформацію про їхні права та обов'язки.

У сучасному суспільстві право відіграє важливу роль у забезпеченні порядку, стабільності та розвитку. Воно є фундаментальним механізмом, що забезпечує права та свободи громадян, регулює взаємовідносини між різними соціальними групами та забезпечує ефективне функціонування держави і суспільства в цілому.

Право є важливим інструментом у боротьбі з корупцією, дискримінацією та іншими формами зловживань владою. Воно гарантує правовий порядок та забезпечує рівність перед законом для всіх громадян.

Крім того, право сприяє економічному розвитку та підтримує підприємництво шляхом створення правової стабільності та захисту власності. Воно регулює бізнес-відносини та забезпечує правову охорону інтелектуальної власності.

Таким чином, право є невід'ємною частиною сучасного суспільства, яка забезпечує порядок, справедливість та розвиток. Його роль полягає в тому, щоб створювати умови для гармонійного та стабільного функціонування суспільства, забезпечуючи захист прав та інтересів всіх його членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слабко С. М., Ломоносова Л. Б. Функціонування права в сучасному суспільстві: плюралізм підходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 25.

2. Лебедева О. В. Співвідношення держави та права: теоретико-правовий аналіз. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/>.

Клюк Л. А.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 081 «Право»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Відповідальність за контрабанду в Україні

Контрабанда в Україні є серйозним порушенням закону і підпадає під кримінальну відповідальність. Згідно з українським законодавством, контрабанда визначається як незаконне переміщення товарів через державний кордон з метою ухилення від митного контролю та сплати відповідних митних платежів [1].

Особи, затримані або виявлені з контрабандними товарами, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, що може включати штрафи, арешт, позбавлення волі або інші санкції залежно від обставин справи та масштабу порушення.

Помітно, що в Україні в останні роки приділяють більше уваги боротьбі з контрабандою, а також реформі митної служби для покращення контролю на кордоні та зменшення можливостей для таких порушень.

Контрабанда може викликати різноманітні проблеми, як для країни, так і для суспільства загалом:

1. Втрата доходів для держави: Контрабандні товари ухиляються від сплати мита та інших податків, що може призвести до значних втрат доходів для державного бюджету.

2. Конкуренція недобросовісних підприємців: Контрабандні товари, які ввозяться на територію країни, можуть конкурувати з легальними товариствами, які відповідно сплачують податки та мита, що може призвести до спаду діяльності легальних бізнесів.

3. Порушення здоров'я та безпеки громадян: Контрабандні товари часто не проходять контролю якості та безпеки, що може ставити під загрозу здоров'я та безпеку громадян.

4. Збільшення злочинності: Деякі види контрабанди, такі як контрабанда зброї або наркотиків, можуть сприяти збільшенню рівня злочинності та підірвати безпеку суспільства.

5. Пошкодження міжнародних відносин: Контрабанда може впливати на міжнародні відносини, особливо якщо вона стосується перетину державного кордону та порушує міжнародні договори та угоди.

Ці проблеми варто враховувати при розробці стратегій боротьби з контрабандою та зміцнення контролю за державним кордоном [3].

Україна може приймати різноманітні заходи для протидії контрабанді. Ось деякі з них:

1. Посилення митного контролю: Україна може посилити контроль на своїх кордонах, використовуючи сучасні технології та методи виявлення контрабандних товарів.

2. Зміцнення законодавства: Уряд може удосконалити законодавство щодо контрабанди, зробити його більш жорстким та ефективним, включаючи збільшення штрафів та покарань для порушників.

3. Міжнародне співробітництво: Україна може співпрацювати з іншими країнами, особливо з сусідніми, для обміну інформацією та спільних операцій з метою припинення контрабанди.

4. Ефективна робота правоохоронних органів: Забезпечення належної підготовки та обладнання для митних служб, поліції та інших правоохоронних органів для ефективного виявлення, припинення та притягнення до відповідальності контрабандистів.

5. Інформаційна кампанія: Проведення інформаційної кампанії серед громадян про шкідливість контрабанди, її наслідки для економіки та суспільства, а також про механізми повідомлення правоохоронним органам про випадки контрабанди.

6. Підтримка легального бізнесу: Забезпечення сприятливих умов для легального бізнесу шляхом зниження податкового тягаря та спрощення адміністративних процедур може зменшити мотивацію до зайняття контрабандою [2].

Ці заходи, взяті разом, можуть допомогти Україні більш ефективно боротися з контрабандою та зменшити її негативні наслідки.

У висновку можна сказати, щоб уникнути контрабанди в державі, потрібно посилення митного контролю, зміцнення законодавства, міжнародне співробітництво та ефективна робота правоохоронних органів. У сукупності відсутність контрабанди має потенціал позитивно вплинути на економіку, безпеку та міжнародні відносини країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петренко І., Кравчук В., Федірко І. Корупція: в Україні та у світі. 2019.
2. Лісовий О., Гарасим М. Корупція в Україні: походження, механізми та способи боротьби. 2018.
3. Кравчук В., Подоляк О. Боротьба з корупцією в Україні: прогрес, виклики та перспективи. 2020.

Костюк С. О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Менеджмент»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Правове регулювання трансформації вугільних регіонів

Конституція України гарантує право громадян на гідні умови життя і праці. У статті 43 зазначається, що кожен має право на працю, а держава забезпечує створення умов для повного здійснення цього права. Це положення є основою для формування політики підтримки вугільних громад в умовах трансформації.

Основні законодавчі акти, які регулюють функціонування вугільних громад та процеси їхньої трансформації, включають:

- Закон України «Про вугільну промисловість» – визначає правові, економічні та організаційні основи діяльності вугільної промисловості, зокрема питання соціального захисту працівників.

- Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» – забезпечує соціальні гарантії працівникам, які втратили роботу через закриття шахт.

- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» – передбачає заходи щодо економічної підтримки та розвитку регіонів, що постраждали від трансформаційних процесів.

Для підтримки вугільних громад розроблено ряд державних програм і планів, зокрема:

- Державна програма реформування вугільної промисловості – включає заходи щодо закриття нерентабельних шахт, соціального захисту працівників та економічного розвитку регіонів.

- План дій щодо трансформації вугільних регіонів – передбачає комплекс заходів для створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури та підтримки місцевих громад.

Україна є учасником ряду міжнародних угод і програм, які спрямовані на підтримку трансформації вугільних регіонів. Наприклад:

- Паризька угода – зобов’язує країни знижувати викиди парникових газів і переходити до використання екологічно чистих джерел енергії.

- Програма ЄС для вугільних регіонів у перехідний період – надає фінансову та технічну допомогу для реалізації проектів з диверсифікації економіки вугільних регіонів.

Трансформація вугільних регіонів стикається з численними викликами, зокрема:

- Соціально-економічні наслідки – закриття шахт призводить до зростання безробіття та соціальної напруги.

- Інфраструктурні проблеми – необхідність модернізації інфраструктури для підтримки нових видів економічної діяльності.

- Екологічні виклики – ліквідація екологічних наслідків вугільного видобутку і впровадження екологічно чистих технологій.

Науковці наголошують, що «Враховуючи практику переходу провідних країн світу до низьковуглецевої економіки, створення сталого та конкурентноспроможного виробництва, Україна потребує значних інноваційних перетворень та докорінної трансформації вугільної галузі» [1].

У цьому контексті перспективами для сталого розвитку вугільних регіонів можна вважати наступні:

- Диверсифікація економіки – розвиток нових галузей, таких як альтернативна енергетика, туризм та ІТ-сектор.

- Інвестиції в людський капітал – підвищення кваліфікації працівників та створення нових освітніх можливостей.

- Екологічна реабілітація – впровадження заходів для відновлення екологічного балансу в регіонах.

Правові засади функціонування вугільних громад в умовах трансформаційних процесів є ключовим елементом для забезпечення

їхнього сталого розвитку. Законодавчі акти, державні програми та міжнародні зобов'язання створюють необхідні умови для соціальної підтримки, економічної диверсифікації та екологічної реабілітації вугільних регіонів. Важливим є комплексний підхід до вирішення викликів, що стоять перед вугільними громадами, з акцентом на розвиток людського капіталу, модернізацію інфраструктури та впровадження екологічно чистих технологій. Лише таким чином можна забезпечити успішну трансформацію та стале майбутнє для вугільних регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Перспективи та виклики справедливої трансформації вугільних регіонів України / О. О. Вовк, І. О. Рабош, Р. Ф. Харченко, Е. В. Кукуяшний. *Енергетика: економіка, технології, екологія : науковий журнал*. 2021. № 2. С. 59-72.

Марич Н. І.
*старший викладач кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Право громадян на заміну виконання військового обов'язку альтернативною службою

Право на заміну виконання військового обов'язку альтернативною службою є важливим аспектом прав людини та демократичних свобод. Це право дозволяє громадянам, які з релігійних, моральних або інших переконань не можуть брати участь у військовій службі, виконувати свій обов'язок перед державою у формі альтернативної, невоєнної служби. У багатьох країнах світу це право закріплене на законодавчому рівні, забезпечуючи баланс між національною безпекою та індивідуальними свободами.

Право на альтернативну службу бере свій початок з часу перших військових конфліктів, коли люди почали висловлювати небажання брати участь у війні через свої переконання. На міжнародному рівні це право було визнано та закріплено у кількох важливих документах, зокрема:

- Загальна декларація прав людини (1948): Стаття 18 гарантує свободу думки, совісті та релігії.

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966): Стаття 18 цього документу також захищає право на свободу думки, совісті та релігії.

- Резолюції Комітету ООН з прав людини: У своїх резолюціях Комітет неодноразово підкреслював, що право на відмову від військової служби за мотивами совісті є частиною права на свободу думки, совісті та релігії.

В Україні право на альтернативну службу закріплене у Конституції та спеціальному законодавстві. Конституція України гарантує право на свободу думки, совісті та релігії, що є основою для права на альтернативну службу. Зокрема, це питання регулюється такими законодавчими актами:

- Конституція України Статтею 35 гарантує право на свободу думки, совісті та релігії, а також передбачає можливість заміни військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою.

- Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу» визначає умови та порядок проходження альтернативної служби для громадян, які не можуть виконувати військовий обов'язок за релігійними або іншими переконаннями.

Проте, незважаючи на наявність законодавчої бази, реалізація права на альтернативну службу в Україні стикається з низкою проблем:

- Багато громадян не знають про своє право на альтернативну службу або не розуміють процедуру його реалізації.

- Мають місце численні бюрократичні перепони. Процес подання та розгляду заяв може бути ускладненим та тривалим, що створює додаткові труднощі для громадян.

- Недостатня кількість державних та громадських установ, де можна пройти альтернативну службу, обмежує можливості громадян.

В частині 4 статті 35 Конституції України записано: «У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою». Норми Конституції України є нормами прямої дії (ч. 3 ст. 8 Конституції України), тому окремого закону для застосування норм Конституції не потрібно.

ТЦК не вважають, що під час воєнного стану є можливість альтернативної служби, посилаючись на Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу», який передбачає альтернативну службу лише в мирний час. Провівши правовий аналіз зазначених нормативних актів, виявляється, що надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації для віруючих громадян, які перебувають на військовому обліку, не передбачено законом; порядок направлення та проходження служби під час мобілізації в умовах воєнного або надзвичайного стану для віруючих громадян Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу» не визначено.

Отже, право на заміну виконання військового обов'язку альтернативною службою є важливою частиною прав людини, яке забезпечує дотримання свободи думки, совісті та релігії. В Україні це право закріплене на законодавчому рівні, але його реалізація стикається з

певними проблемами. Для забезпечення ефективної реалізації цього права необхідно вживати заходів для підвищення обізнаності населення, спрощення процедур та розширення можливостей для проходження альтернативної служби. Міжнародний досвід та співпраця з міжнародними організаціями можуть стати важливими факторами у покращенні правового регулювання цього питання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1975-12>

2. Конституція України. Ст. 35. URL : <https://www.googleadservices.com/pagead>

Осліковський В. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Шульжик Ю. О.

*кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту організацій,
економіки та підприємництва,
Прикарпатський інститут імені М. Грушевського
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Правові виклики впровадження штучного інтелекту в сучасному суспільстві

Науковці наголошують, що «ШІ, суть якого полягає в здатності комп'ютерних систем розуміти, вивчати та ухвалювати рішення на підставі обробки великого обсягу даних, стає невід'ємною частиною сучасного життя»[1]. Штучний інтелект (ШІ) стає невід'ємною частиною сучасного суспільства, проникаючи у різні сфери життя – від медицини до фінансів і транспорту. Впровадження ШІ відкриває нові можливості для розвитку технологій, але разом з тим створює численні правові виклики. Регулювання використання ШІ потребує особливої уваги до питань етики, безпеки, конфіденційності та прав людини.

Одним із ключових правових викликів є забезпечення етичного використання ШІ. Алгоритми ШІ часто приймають рішення, які можуть мати значний вплив на життя людей, тому важливо гарантувати, що ці рішення є справедливими, прозорими та неупередженими. Виникає питання про відповідальність розробників та користувачів ШІ за наслідки таких рішень.

Для вирішення цих питань міжнародні організації, такі як ООН та Європейський Союз, розробляють етичні стандарти для ШІ. Наприклад, у 2019 році ЄС опублікував «Етичні настанови для надійного ШІ», які містять рекомендації щодо розробки та використання ШІ з урахуванням етичних принципів.

Використання ШІ часто передбачає обробку великих обсягів даних, включаючи персональні дані. Це створює ризики для конфіденційності та

захисту інформації. Законодавство щодо захисту персональних даних, таке як Загальний регламент про захист даних (GDPR) в ЄС, встановлює вимоги до обробки персональних даних, але специфіка ІІІ вимагає додаткових правових заходів.

Особливо важливим є питання згоди на обробку даних. Використання ІІІ для аналізу даних може бути складним для розуміння користувачами, що ускладнює отримання усвідомленої згоди. Тому необхідно розробляти правові механізми, які забезпечать прозорість та зрозумілість процесів обробки даних.

Одним з найбільш дискусійних питань є правова суб'єктність ІІІ. Здатність ІІІ до автономного прийняття рішень піднімає питання про те, хто несе відповідальність за наслідки таких рішень – розробники, користувачі чи сам ІІІ. У випадку негативних наслідків, таких як помилки в медичній діагностиці або аварії за участю автономних транспортних засобів, необхідно визначити правову відповідальність.

Експерти пропонують запровадити спеціальні правові режими для ІІІ, що дозволять визначати відповідальність за його дії. Наприклад, створення страхових фондів або спеціальних ліцензій для розробників та користувачів ІІІ може стати одним з варіантів вирішення цієї проблеми.

ІІІ активно впроваджується у державне управління для підвищення ефективності адміністративних процесів, прогнозування та прийняття рішень. Однак використання ІІІ у цій сфері вимагає чіткого правового регулювання, щоб уникнути зловживань та порушень прав громадян.

Одним з прикладів є використання ІІІ для оцінки ризиків при прийнятті рішень щодо надання соціальних послуг або кредитів. Важливо забезпечити, щоб алгоритми ІІІ не дискримінували певні групи населення та були підконтрольні з боку державних органів.

ІІІ може стати як засобом забезпечення кібербезпеки, так і об'єктом кібератак. Автономні системи можуть бути вразливими до несанкціонованого втручання, що може призвести до значних збитків. Аналіз наукових джерел показує, що «Кіберзлочинність справила безпрецедентний вплив на бізнес у різних галузях, прогнозується, що її вартість досягне 8 трильйонів доларів США у 2023 році та 10,5 трильйонів

доларів США до 2025 року» [2]. Тому питання забезпечення кібербезпеки ШІ є важливим аспектом правового регулювання.

Враховуючи це, вважаємо за доцільне розробити стандарти безпеки для систем ШІ, а також механізми реагування на кібератаки. Міжнародне співробітництво у цій сфері є ключовим для створення ефективних правових рамок, що забезпечать захист від кіберзагроз. Впровадження штучного інтелекту в сучасне суспільство відкриває нові можливості, але разом з тим створює численні правові виклики. Законодавці повинні враховувати швидкий розвиток технологій та адаптувати правові норми до нових реалій. Вирішення питань етики, конфіденційності, відповідальності, державного управління та кібербезпеки є ключовими для створення правового середовища, що сприятиме безпечному та ефективному використанню ШІ. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом у цій сфері є важливими для забезпечення сталого розвитку суспільства у цифрову епоху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердо Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні візії*. Вип. 22. 2023.

2. Роль штучного інтелекту в кібербезпеці: передбачення та запобігання атакам. URL : <https://eba.com.ua/rol-shtuchnogo-intelektu-v-kiberbezpetsi-peredbachennya-ta-zapobigannya-atakam/>.

Павлюк Н. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Шайнер В. М.

*аспірант кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівського університету бізнесу та права*

Адміністративно-правові засади забезпечення права на належне урядування (адміністрування)

Серед різноманітних заходів із реалізації прав і свобод людини та громадянина певне місце посідає адміністративно-правове забезпечення, яке найяскравіше виявляється у відносинах з органами виконавчої влади. Особливої уваги заслуговує вивчення питань щодо з'ясування поняття та змісту механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина [9, с. 190]. Механізм адміністративно-правового забезпечення – це система, яку утворюють юридичні та фізичні особи, завдяки діям котрих формується, функціонує й вдосконалюється це забезпечення, а також принципи, форми, методи адміністративно-правового регулювання та управлінські технології [8, с. 178].

Адміністративно-правове забезпечення передбачає надання механізму адміністративно-правового регулювання організаційних відносин повноти, достатності для реалізації норм і отримання відносин, які б дали можливість вільно реалізовувати права. Конструкція адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина зумовлена механізмом адміністративно-правового впливу на суспільні відносини, правову культуру та правосвідомість. У цьому контексті необхідною є повнота забезпечення всіх елементів адміністративно-правового впливу [9, с. 190].

Зазначене, безпосередньо стосується й адміністративно-правового забезпечення права на належне урядування.

Правовим підґрунтями для практичної реалізації принципу належного урядування є ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства

України (КАС України), яка визначає критерії, яким мають відповідати дії (без діяльність) та рішення суб'єкта владних повноважень, зокрема, такі рішення (дії або бездіяльність) вважаються правомірними, якщо вони прийняті (вчинені): 1) на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повно важення надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи й цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку [2, с. 190].

У процесі формування та використання в державному управлінні принципів належного урядування сама держава все частіше розглядається, як «сервісна», тобто така, що надає послуги для населення. Сервісна концепція держави, що одержала широке поширення в США і ряді країн Західної Європи у 80-90-х рр. минулого століття, розглядає призначення держави в служінні індивіду, і, в її буквальному розумінні, практично будь-яка діяльність держави, яка охоплює взаємодію з індивідом, є державною послугою [5, с. 54].

Саме з переорієнтуванням характеру управлінської діяльності із «керування особою» на «надання послуг» і пов'язане застосування категорії «адміністративні послуги», яке обумовлюється тим, що у своїй основі діяльність державних органів має таке ж навантаження, що й у приватному праві, і саме це є діяльністю для задоволення певних потреб особи, що здійснюється за зверненням цієї особи [5, с. 55]

Значним кроком у напрямі вдосконалення вітчизняного адміністративного законодавства відповідно до європейських та міжнародних стандартів належного управління є прийняття Закону України «Про адміністративні послуги» [7], який набув чинності 25 серпня

2013 року. Цей закон було розроблено з метою створення доступних та зручних умов для реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб щодо отримання адміністративних послуг, запобігання проявам корупції під час надання адміністративних послуг. Відповідно до ст. 4 Закону державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на принципах: 1) верховенства права, у тому числі законності та юридичної визначеності; 2) стабільності; 3) рівності перед законом; 4) відкритості та прозорості; 5) оперативності та своєчасності; 6) доступності інформації про надання адміністративних послуг; 7) захищеності персональних даних; 8) раціональної мінімізації кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для отримання адміністративних послуг; 9) неупередженості та справедливості; 10) доступності та зручності для суб'єктів звернень [7].

Натепер Закон України «Про адміністративні послуги» став концептуальною основою для функціонування інших нормативно-правових актів у сфері надання різних видів адміністративних послуг, а саме Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» щодо проведення електронної реєстрації» та інших. Разом із тим цей Закон не містить самої процедури надання адміністративних послуг, а лише визначає загальні правові засади реалізації прав та обов'язків державних службовців у взаємовідносинах із громадськістю [3, с. 122].

17 лютого 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про адміністративну процедуру» (№ 3475), який повинен забезпечити належний баланс між інтересами громадян, суспільства та обов'язками держави. Ухвалення Закону «Про адміністративну процедуру» – це новий етап у взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з громадянами та бізнесом. Загальні правила прискорять ухвалення рішення та оптимізують комунікацію людини з публічною адміністрацією. Процедура взаємодії стане уніфікованою, ефективною, орієнтованою на

потреби громадян і бізнесу, та прозорою. Запровадження загальної адміністративної процедури наближає Україну до стандартів Європейського Союзу, адже подібні закони діють у всіх державах членах ЄС як невід'ємна частина «права на належне адміністрування» [4, с. 6].

Закон України «Про адміністративну процедуру» змінює підходи до надання послуг державними органами влади. Зокрема, для держорганів ЗАП передбачає такі нові обов'язки та можливості: більш ефективний спосіб адміністративного оскарження: можливість досудового врегулювання справи завдяки колегіальному розгляду скарг (у тому числі із можливістю залучення громадськості); врегулювання механізмів відкликання або визнання недійсним рішення, в тому числі щодо видачі дозволів, тощо; можливість уникнути конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб; обов'язок виправити свої помилки (адміністративний орган, який допустив помилку і виявив це, повинен виправити її, не чекаючи надходження скарги чи позову); обов'язкове обґрунтування негативного рішення; зменшення бюрократії (відомості, які вже є у державних реєстрах, будуть отримуватись у процесі міжвідомчої взаємодії без зайвих довідок) [6].

Отже, належне урядування виступає неодмінною характеристикою демократизації суспільства, тому закріплення відповідних вимог у вітчизняному законодавстві відповідатиме цілям загальної трансформації державних і правових інститутів відповідно до євроінтеграційних пріоритетів розвитку України [1, с. 186-187].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Необхідність врахування євроінтеграційних вимог на становлення нової української адміністративно-правової доктрини. *Правова держава*. 2010. Вип. 21. С. 183-191.
2. Берназюк Я. О. Принцип належного урядування (good governance): національна та європейська судова практика. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2021. Вип. 64. С. 189-197.
3. Глазун О. Право на належне управління: сутність та перспективи впровадження в контексті реформування інституту державної служби. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 120-124.

4. Закон «Про адміністративну процедуру»: загальні прозорі правила взаємодії між державою та громадянами й бізнесом. Київ. 2022. 76 с. Посібник_ЗАП_2022. URL : [pdf par.in.ua](pdf.par.in.ua).
5. Ільницький М. П. Адміністративно-правове регулювання електронного урядування у сфері публічного управління в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2017. 215 с.
6. Набув чинності Закон України «Про адміністративну процедуру» Мін'юст : Набув чинності Закон України «Про адміністративну процедуру» / Кабінет Міністрів України. URL : <kmu.gov.ua>.
7. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
8. Чистоклетов Л., Хитра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення та його механізму. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 3 (27). С. 173-180.
9. Шевченко Н. Л. Механізм адміністративно-правового забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України. *Юридичний бюллетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 2. С. 189-194.

Пецух А. О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Менеджмент»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Правові проблеми від впливу війни в Україні на розвиток туристично-рекреаційної сфери в економіці територіальних громад

Війна в Україні, яка розпочалася у 2014 році та значно загострилася у 2022 році, суттєво вплинула на всі аспекти життя країни, зокрема і на туристично-рекреаційну сферу. Територіальні громади, які значною мірою залежали від туризму, зазнали значних втрат, що ускладнило їхній економічний розвиток та створило численні правові проблеми. Відновлення та розвиток туристично-рекреаційної сфери вимагає комплексного підходу, який враховує правові, економічні та соціальні аспекти.

Вплив війни на туристично-рекреаційну сферу відбувається в наступних напрямках:

- Зниження туристичних потоків
- Військові дії призвели до різкого зниження кількості внутрішніх та міжнародних туристів. Невпевненість у безпеці та руйнування інфраструктури значно зменшили привабливість українських туристичних напрямків.
- Руйнування інфраструктури
- Багато об'єктів туристичної інфраструктури, таких як готелі, санаторії, рекреаційні зони, були пошкоджені або знищені. Це ускладнює надання туристичних послуг та потребує значних інвестицій для відновлення.
- Втрата природних ресурсів

- Військові дії спричинили значні екологічні збитки, включаючи забруднення територій та руйнування природних ландшафтів, що негативно впливає на рекреаційні можливості регіонів.

- Війна породжує виникнення нових правових проблем:

- Відновлення прав власності та управління

- Однією з основних проблем є відновлення прав власності на зруйновані або пошкоджені об'єкти туристичної інфраструктури. Війна створила невизначеність щодо права власності, що ускладнює інвестиції та відновлення.

- Законодавча база для відновлення

- Існуюча законодавча база не завжди відповідає потребам відновлення туристично-рекреаційної сфери. Потрібні нові закони та нормативні акти, які б спрощували процедури відновлення, зокрема щодо надання фінансової допомоги та компенсацій.

- Забезпечення безпеки

- Відновлення туризму неможливе без забезпечення безпеки туристів. Законодавство має включати положення щодо підвищення безпеки в туристичних зонах, включаючи розмінування та охорону.

- Фінансове забезпечення відновлення

- Проблема фінансового забезпечення відновлення туристично-рекреаційної сфери є однією з найгостріших. Законодавство має передбачати механізми фінансування, включаючи державні субвенції, гранти, пільгові кредити та інвестиції.

- Підтримка місцевих підприємств

Місцеві підприємства, що працюють у туристичній сфері, потребують підтримки для відновлення своєї діяльності. Законодавство має забезпечувати пільги, податкові канікули та інші форми підтримки.

На основі проведених досліджень нами запропоновано наступні шляхи вирішення правових проблем:

1. Розробка комплексної програми відновлення

Необхідно розробити комплексну державну програму відновлення туристично-рекреаційної сфери, яка б враховувала всі аспекти: від

фінансування та інвестицій до екологічного відновлення та забезпечення безпеки.

2. Зміни у законодавстві

Законодавча база повинна бути адаптована до сучасних реалій та викликів. Потрібно прийняти нові закони та внести зміни до існуючих, що спрощуватимуть процедури відновлення та залучення інвестицій.

3. Співпраця з міжнародними організаціями

Співпраця з міжнародними організаціями та донорами може забезпечити додаткові ресурси для відновлення туристично-рекреаційної сфери. Необхідно розробити правові механізми для залучення та ефективного використання міжнародної допомоги.

4. Забезпечення прозорості та підзвітності

Забезпечення прозорості та підзвітності у використанні фінансових ресурсів є ключовим аспектом успішного відновлення. Потрібно створити механізми контролю та аудиту, які б гарантували ефективне використання коштів.

В результаті проведеного дослідження сформульовано наступний висновок:

Війна в Україні створила численні виклики для розвитку туристично-рекреаційної сфери в економіці територіальних громад. Відновлення цієї сфери вимагає комплексного підходу, який включає розробку нових законодавчих ініціатив, забезпечення фінансової підтримки, гарантування безпеки та співпрацю з міжнародними організаціями. Ефективне вирішення правових проблем та активне залучення всіх зацікавлених сторін дозволять відновити та розвинути туристично-рекреаційну сферу, що, у свою чергу, сприятиме економічному розвитку територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7-8 груд. 2023 р.) / за заг. ред. М. В. Трофименка ; Маріуп. держ. ун-т. Київ : МДУ, 2023. 455 с.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Екологічні права в Україні: поняття та контроль за належною їх реалізацією

Сьогоднішній стан екології є досить плачевним. Оскільки війна внесла величезні корективи у даній сфері. Тому, обговорення основних проблем в реалізації екологічних прав є чи не найважливішою проблемою, а здійснення контролю народу за їх реалізацією – чи не найкращий спосіб щодо їх застосування у правильному руслі.

То ж слід відзначити, що перш за все потрібно охарактеризувати поняття контролю народу, який є одним із видів суспільного контролю, що полягає у спостереженні громадян за діяльністю органів державної влади, їх посадових осіб, а також аналізі та перевірці цієї діяльності, що спрямований на запобігання, виявлення та припинення дій, які спричиняють порушення прав та законних інтересів людини, в тому числі і екологічних. Крім того, контроль є важливим чинником формування громадянського суспільства та й тим елементом, який забезпечує взаємозв'язок державної влади та народу, що в свою чергу, є необхідною умовою будівництва демократичної та правової держави.

Важливо наголосити, що ще до початку незалежності нашої країни, багато державно-правових питань у теорії держави та права були заборонені для дослідження. Але, з моменту прийняття таких важливих документів, як Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., а згодом і прийнятті 28 червня 1996 р. Конституції України – все це дало поштовх і стало фундаментальним до створення власної самостійності, громадянського суспільства та формуванню нової правової свідомості в громадян, а від так – народження і розвитку сучасної української держави.

Наріжним каменем фундаментального підходу до теоретико-правового дослідження важливості контролю народу у реалізації екологічних прав повинна стати вихідна теза, в якій формулюється та сама

абстрактна категорія, що дає можливість простежити розвиток уявлень від абстрактного до конкретного. Тому слід починати з визначення сутності контролю народу, як звичайного поняття, порівнюючи його з тим, що трактується загальною теорією соціального управління.

Так, філософи тлумачать поняття «соціальний контроль» як таке, що відображає сукупність тих процесів у соціальній системі (суспільстві, соціальній групі та ін.), за допомогою яких забезпечується слідування визначеним правилам діяльності, а також дотримання певних обмежень поведінки, порушення яких негативно впливає на функціонування системи. Соціальний контроль забезпечує відповідну організацію суспільного життя, адекватну встановленим у суспільстві правилам поведінки учасників суспільних відносин. Через такий контроль реалізується принцип зворотного зв'язку в управлінні суспільними процесами чи системами. У процесі розвитку і ускладнення суспільних відносин розвивається і ускладнюється також і структура соціального контролю, вдосконалюється його механізм, зростає його значення у функціонуванні всіх його систем. Така гнучкість механізму соціального контролю з виникненням нових умов та завдань у процесі суспільного розвитку є важливою передумовою соціального прогресу.

Юристи, особливо фахівці з адміністративного права, розглядають контроль як важливу функцію управління. Так, на думку О. Андрійко, контроль є елементом державної влади, а контрольні відносини мають владний характер. Учена характеризує призначення державного контролю, констатує, що держава через певні організаційні форми і структури створює систему контролю, нагляду, перевірки виконання чинних норм і правил, усунення та недопущення відхилень від визначених параметрів [1, с. 30].

Ю. Битяк вважає контрольну діяльність одним з важливих способів забезпечення законності і дисципліни в державі та суспільстві, функцією держави та її органів. На думку вченого, ця функція може бути методом державного управління, спрямованим на забезпечення належної поведінки службовців державних органів та їх апарату, громадян, юридичних осіб, може сприяти усуненню недоліків в управлінській діяльності, створенню

належного порядку у відносинах між суб'єктами управління, чіткому виконанню законів, інших нормативно-правових актів [2, с. 216].

Таким чином, можна констатувати, що екологічний контроль народу є тим інструментом, що допомагає зупинити катастрофу у даній сфері. Проте, слід зробити його ефективним, тобто, мова йде не уникання покарання з боку порушників, зацікавлення у модернізації своїх потужностей бізнесом, реагування та попередження зі сторони кожного на надзвичайні екологічні ситуації тощо.

Польська дослідниця К. Запольська пише, що у питаннях, пов'язаних з вищезгаданими діями, основний акцент слід зробити на:

- 1) моніторингу забруднення повітря, води та ґрунту та провести спеціальні контрольно-вимірвальні дослідження;
- 2) інформування населення відповідними органами держави про прийняття рішень щодо забруднення, а також оповіщення у разі виникнення конкретної загрози;
- 3) ліквідація наслідків небезпеки в рамках рятувальних операцій;
- 4) просвітницька та освітня діяльність щодо небезпеки небезпечних речовин;
- 5) проекти з відновлення довкілля до природного стану [3].

Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити на тому, що військові дії внесли зміни в соціально-економічному житті України та принесли низку нових загроз, у тому числі екологічних. Як наслідок, все більше уваги приділяється питанню реалізації екологічних прав людини й громадянина у цей непростий для нашої країни час. Таким чином, важливість контролю народу у різних сферах державної та суспільної діяльності, зокрема екологічної, не викликає сумнівів, а його рівень відповідає показнику розвитку демократії, інститутам громадянського суспільства, їх впливу на органи державної влади. Контроль з боку суспільства покликаний підвищити відповідальність держави перед громадянами за свої рішення та за досягнення взятих на себе державних зобов'язань, а також гарантувати належну реалізацію прав та свобод, зокрема екологічних.

Отже, проаналізовані роботи вітчизняних та зарубіжних авторів, дає можливість зробити висновки про те, що в сучасній історіографії все ще нема окремої наукової праці, присвяченої комплексній розробці на монографічному рівні проблемі контролю народу як окремого правового інституту. На жаль, висвітлено лише окремі питання, пов'язані з даним поняттям. Тому, на нашу думку, потрібно глибше опрацьовувати дану проблему, яка є на сьогоднішній день дуже актуальною, адже побудова демократичної, соціальної та правової держави неможлива без контролю народу за реалізацією екологічних прав та свобод людини й громадянина, враховуючи воєнний стан нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. Київ : Наукова думка, 2004. 300 с.
2. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Харків : Право, 2005. 303 с.
3. Karolina Zapolska. Bezpieczeństwo ekologiczne jako element bezpieczeństwa narodowego RP. URL : https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/13516/1/K_Zapolska_Bezpieczenstwo_ekologiczne_jako_element_bezpieczenstwa_narodowego.pdf

Пронь А. А.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 081 «Право»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Граб М. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Діяльність благодійних фондів у військовий час

У світі, де військові конфлікти та кризові ситуації стають невід'ємною частиною нашої реальності, роль благодійних фондів виявляється надзвичайно важливою та актуальною. Під час військового часу ці фонди перетворюються на ключовий інструмент забезпечення гуманітарної допомоги, підтримки поранених військовослужбовців та їх сімей, а також відновлення тих, хто став жертвою військових подій. Ця стаття розглядає найактуальніші питання, з якими стикаються благодійні фонди під час воєнного часу, та роль, яку вони відіграють у забезпеченні людей необхідною допомогою та підтримкою в умовах надзвичайної складності.

Створення, реєстрація та діяльність благодійних організацій регулюється Конституцією України, Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (надалі – «Закон про благодійну діяльність»), Цивільним кодексом України, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (надалі – «Закон про державну реєстрацію»), міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими нормативно-правовими актами.

Умови військових конфліктів можуть вносити складність у доставку допомоги до потребувачих. Важливо встановити ефективний механізм координації, щоб забезпечити швидку та точну реакцію на гострі ситуації. Співпраця з міжнародними та місцевими організаціями стає ключовим елементом впорядкування постачань та послуг. Надання якісної медичної

допомоги в зонах військових дій вимагає від благодійних фондів не лише фінансових, але й організаційних зусиль. Забезпечення достатнього медичного персоналу, лікарських засобів та обладнання стає завданням великої важливості.

Гуманітарна допомога та медичне забезпечення у воєнний час – це завдання, яке вимагає від благодійних фондів не лише реакції на невідкладні потреби, але й довгострокових стратегій, спрямованих на забезпечення належної допомоги та підтримки тим, хто опинився в умовах найвищого стресу та небезпеки.

Воєнні події залишають невиліковні сліди на психіці військовослужбовців та їх сімей. Благодійні фонди повинні спрямовувати зусилля на створення програм психологічної підтримки, які б допомагали адаптуватися до стресових ситуацій та відновлювали психічне здоров'я. Важливим етапом відновлення є реабілітація тих, хто пережив психологічні травми. Програми реабілітації повинні бути орієнтовані на індивідуальні потреби, включаючи консультації, групові заняття та терапії, спрямовані на відновлення психічної стійкості [10].

Діти, які стали свідками або безпосередніми учасниками воєнних подій, особливо вразливі до психологічного стресу. Благодійні фонди повинні зосереджуватися на розробці програм, спрямованих на психологічну підтримку та навчання стратегіям копінгу для цієї особливої аудиторії.

Працівники благодійних фондів, що працюють у воєнних зонах, також піддаються стресовим умовам. Забезпечення їх психологічної стійкості через тренінги, консультації та підтримку – це гарант успішної роботи та довгострокового впливу.

Психологічна підтримка та реабілітація виступають не лише як важливий елемент відновлення людей, але й як фундамент для побудови стійкого та здорового суспільства в умовах воєнного часу. Благодійні фонди, акцентуючи увагу на цих аспектах, відіграють ключову роль у відновленні людської гідності та добробуту в умовах військового конфлікту.

Прозорість у процесі отримання та розподілу фінансових ресурсів важлива для забезпечення відкритості перед донорами та громадськістю. Благодійні фонди повинні забезпечувати доступність інформації про джерела фінансування та конкретне використання кожного призначеного кошту.

Пред'явлення фінансових звітів та відповідальність за кожную витрачену гривню – це основний елемент довіри громадськості до благодійної діяльності. Забезпечення якісної звітності, що охоплює всі аспекти витрат та досягнення, важливо для підтримки довіри до фонду.

Ефективне використання коштів передбачає чітке визначення пріоритетів та напрямків діяльності. Фонди повинні встановлювати конкретні цілі та результати для максимізації впливу своєї діяльності на поліпшення гуманітарної ситуації.

Залучення громадськості до діалогу є ключем до успіху. Благодійні фонди повинні створювати механізми для зворотного зв'язку, відкритих дискусій та публікації результатів, щоб громадськість відчувала себе включеною та інформованою.

У ситуаціях воєнного часу важливість співпраці між благодійними фондами та місцевими органами стає ключовою. Це спільне партнерство є ефективним інструментом для надання допомоги та вирішення найважливіших проблем у постраждалих районах.

Співпраця з місцевими органами дозволяє благодійним фондам отримати більш глибоке розуміння потреб та пріоритетів місцевого населення. Враховуючи місцеві особливості, фонди можуть розробляти програми, спрямовані на реальні потреби громад.

Місцеві органи можуть взяти на себе обов'язок забезпечення безпеки та допомоги в отриманні доступу до зон конфлікту для благодійних фондів. Це робить реалізацію гуманітарних проектів більш можливою та безпечною.

Актуальні питання діяльності благодійних фондів у військовий час ставлять перед ними великі виклики, проте вони також відкривають можливості для студентів правничих факультетів долучитися до надання конкретної допомоги та розв'язання складних юридичних питань у цьому

важливому контексті. Забезпечення гармонійної роботи фондів є ключовим елементом підтримки тих, хто став жертвою військових подій.

Надання чіткої звітності та відкритості у фінансовій діяльності дозволяє не тільки підтримувати довіру, а й демонструвати високий рівень відповідальності перед громадськістю.

Гуманітарна допомога та медичне забезпечення, а також психологічна підтримка та реабілітація стають необхідними складовими в умовах військового конфлікту. Співпраця з місцевими органами дозволяє адаптувати програми та проекти до реальних потреб населення, забезпечуючи ефективну та цільову допомогу. Важливість взаємодії з місцевими органами, а також визначення пріоритетів та напрямків діяльності визначає успіх гуманітарних зусиль. Тільки за умови єдиної команди, можна досягти значного впливу та реальних змін в умовах військових конфліктів.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Характеристика підстав і умов набуття права власності та інших речових прав профспілок в Україні

Право власності належить до таких суб'єктивних прав, які виникають за наявності певного юридичного факту чи їх сукупності. У певних випадках, для виникнення права профспілкової власності, крім дії або бездіяльності, необхідна наявність інших юридичних фактів (подій), наприклад, для набуття права власності у порядку спадкування, крім волі правовласника, необхідні інші юридичні факти: смерть спадкодавця, наявність майна у складі спадщини та інші. Таким чином, для набуття права власності, потрібно не лише вчинення дії або бездіяльності, а також необхідна підстава, тому більш доцільним видається використання поняття «підстава набуття права власності». Тому, з огляду на зміст ст. 344 ЦК України, обставинами, що мають значення для справи і які повинен довести саме позивач (ч. 1 ст. 60 Цивільного процесуального кодексу України [1]), є такі: законний об'єкт володіння, добросовісність володіння, відкритість володіння, давність володіння та його безперервність (тобто, строк володіння).

Відповідно до ст. 328 ЦК України, право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом. Відповідно до нього існує єдине право власності із однаковим для всіх суб'єктів цього права змістом та загальними ознаками, тому підстави набуття та припинення права власності, захист права власності регулюються нормами ЦК України, які поширюються на всіх суб'єктів права власності, для певних суб'єктів встановлені певні особливості права власності (для осіб, держави тощо).

Проте, як слушно зазначила проф. І. В. Спасибо-Фатеева, специфіка права власності різних суб'єктів не має приводити до встановлення

різноманітних класифікацій права власності на форми, а також на види та типи [2]. Відсутність у ЦК України категорії «форми власності», на нашу погляд, покликана реалізувати принцип рівності всіх учасників цивільних правовідносин, оскільки чітке закріплення інституту форм власності дозволило б встановлювати окремі підстави набуття чи припинення, способи захисту тощо для різних форм власності.

Тут прослідковується певна проблема. Оскільки право власності профспілкових організацій стосується приватного майна та здебільше є похідним, то нерозумно обмежувати їх у підставах набуття такого майна: речей, майнових прав інтелектуальної власності від фізичних осіб. Останні вільні у розпорядженні своїм майном за винятком випадків, що встановлені законом. Інша справа, чи може профспілкова організація прийняти таке майна на її баланс, зокрема якщо воно є обмеженим у цивільному обороті чи не відповідає статутній діяльності таких набувачів. Вважаємо, що у випадках коли певне майно не може перебувати у власності профспілкових організацій, вони повинні його реалізувати у встановленому порядку для таких речей, а виручені кошти використати на свої потреби. На наш погляд це доцільно провести в ст. 34 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Окрім того тут варто й провести відсилку на загальні підстави набуття речових прав: правочини власників, вказівку закону, договори.

Право власності, відповідно до ст. 328 ЦК України, набувається профспілками як громадськими організаціями на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. ЦК України регламентує підстави набуття (глава 24) та підстави припинення права власності (ст. 346 та глава 25). Такі підстави в доктрині права поділено на первинні та похідні. Профспілки можуть набути право власності також у порядку спадкування за заповітом.

Питання про набуття права власності у різні часи розглядалися багатьма вченими, зокрема, такими, як професори О. В. Дзера, І. В. Спасибо-Фатеєва, Н. С. Кузнєцова, Д. О. Бондаренко, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Б. Б. Черепакін, Р. Б. Шишка та іншими. Цікава монографія «Набуття та припинення права власності в Україні (проблеми

теорії та практики» [2] у які усесторонньо висвітлено теоретичні проблеми. Значна кількість наукових робіт присвячена розгляду окремих аспектів права власності, проте в юридичній літературі не існує єдиної точки зору щодо визначення підстав та способів набуття права власності, критеріїв їх розмежування та класифікації, також науковцями недостатньо висвітлені питання щодо взаємозв'язку та взаємодії підстав та способів набуття права власності, які стосуються громадських організацій, у тому числі, профспілкових.

Цінність суб'єктивних прав полягає в їхній реальності, тобто можливості реального здійснення повноважень, які випливають із змісту того чи іншого конкретного суб'єктивного права. Ефективне функціонування профспілок неможливо без наявності постійних джерел отримання грошових коштів та іншого майна. У Законі України «Про громадські об'єднання» зазначається, що громадські об'єднання зі статусом юридичної особи мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Громадські об'єднання для виконання своєї статутної мети (цілей) мають право володіти, користуватися і розпоряджатися коштами та іншим майном, яке, відповідно до закону, передане такому громадському об'єднанню його членами (учасниками) або державою, набуте як членські внески, пожертвуване громадянами, підприємствами, установами та організаціями, набуте в результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб (товариств, підприємств), а також майном, придбаним за рахунок власних коштів, тимчасово наданим у користування (крім розпорядження) чи на інших підставах, не заборонених законом [3].

Профспілки, їх об'єднання мають право власності також на майно та кошти, придбані в результаті господарської діяльності створених ними підприємств та організацій.

У цій статті, на наш погляд, допущено принципову помилку: не вказані членські внески у тій послідовності в які їх належить місце у формуванні їх майна. Вважаємо, що цю статтю слід викласти у редакції: «Право власності профспілок, їх об'єднань виникає на підставі:

«сплачених внесків членів профспілкових організацій та інших внесків, осіб які бажають стати їх членами; придбання майна за рахунок членських внесків, інших власних коштів, пожертвувань громадян, підприємств, установ та організацій або на інших підставах, не заборонених законодавством».

Окремо слід вказати, що інші речові права виникають на підставі правочинів власників; вказівки закону; договорів. Тож майно профспілок – це не лише власність, але й майно, що набуто на інших підставах, в тому числі, наданого профспілці роботодавцем. Попри законний правовий режим тут йдеться й про договірний режим такого майна, зокрема обов'язок профспілки нести експлуатаційні витрати, забезпечувати безпеку його використання, нести тягар утримання та ризику.

Ризики випадкового знищення такого майна, обов'язки по утриманню, в т.ч. капітальний та поточний ремонті вирішуються при передачі такого майна. Домінуючим є економічний інтерес роботодавця та зниження ними непродуктивних витрат, в тому числі на утримання нерухомості. Особливо це стосується невеликих суб'єктів господарювання, які намагаються ефективно використовувати своє майно і підвищувати свою конкурентоспроможність. Саме ці фактори є превалюючими.

Договірний правовий режим майна деталізується відповідними договорами: ренти, оренди, підряду, банківського рахунку. Зокрема банкрутства банків у 2015-2019 роках негативно відобразилося на грошових активах профспілкових організацій. Вони були втрачені.

Навіть, якщо не основним джерелом формування коштів некомерційних організацій є вступні та членські внески вони заслуговують особливої уваги. Насамперед вони визначаються самими профспілковими організаціями і окремі з них, які мають тривалу історію свого становлення, вступні внески не передбачають. Інша справа, для новостворених профспілкових організацій, які мають сформувати хоча б кошти, що потрібні для їх легалізації. В іншому випадку це буде не об'єднання працівників, а щось інше.

Такі внески можуть бути джерелом майна виключно для організацій, заснованих на членстві, наприклад, політичних партій і споживчих

кооперативів. Тут підставою виникнення профспілкової власності також є матеріальна участь членів профспілки у створенні її майна у вигляді щомісячних грошових внесків. Право на такі внески виникає з моменту сплати, а точніше – з перерахуванням їх роботодавцем на рахунок профспілкового органу. Відповідно, суб'єктом права власності на такі внески є первинна, територіальна організація всеукраїнської профспілки. Згідно ст. 42 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»: «роботодавець за письмовими заявами працівників, які є членами профспілки, зобов'язаний щомісяця і безоплатно утримувати із заробітної плати та перераховувати на рахунок профспілки відповідно до укладеного колективного договору чи окремої угоди в терміни, визначені цим договором» [4]. Роботодавець не має права затримувати перерахування таких коштів. Відповідно до Рекомендацій щодо порядку сплати та обліку членських профспілкових внесків, затверджених постановою Президії Федерації професійних спілок України № П-6-15 21.09.2006 р., безготівкова сплата щомісячних членських профспілкових внесків проводиться за письмовою заявою члена профспілки роботодавцю про їхнє утримання із заробітної плати в розмірах, визначених статутом профспілки, впродовж усього періоду роботи на підприємстві, в установі, організації [4]. Тож профспілка має повну фінансову самостійність, є власником коштів та іншого майна, необхідного для здійснення статутної діяльності. Оскільки такі внески є основними джерелами формування майна, то на них можливе накладення стягнення за зобов'язаннями профспілкової організації.

Для проведення загальнопрофспілкових заходів, здійснення статутної діяльності організацій профспілки первинні профспілкові організації перераховують до вищих Виборних органів організацій Профспілки не менше 30 відсотків відрахувань від профспілкових внесків.

Здебільше йдеться про похідні джерела формування майна профспілкових організацій. При тому за ч. 2 ст. 328 ЦК презумується правомірність набуття права власності. Тож припускається, що право власності набуто на законних підставах, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом

(наприклад, коли право власності набуто внаслідок укладення правочину, визнаного недійсним). При похідних способах набуття права власності право набувача ґрунтується на праві відчужувача.

Вітчизняними науковцями було досліджено джерела надходження коштів політичних партій, благодійних організацій, релігійних організацій, порівнюються джерела формування майна громадських організацій в Україні та інших європейських країнах. Водночас, проблеми виникнення права власності профспілкових організацій залишаються не достатньо дослідженими.

Цивільна доктрина виокремлює такі різновиди способів (підстав) набуття права власності як: односторонні та багатосторонні, матеріальні та нематеріальні, оплатні та безоплатні, способи придбання державної, комунальної та приватної власності, примусові та добровільні, способи, що вимагають посередництва володіння, і способи, які не залежать від володіння, загальні (стосовно до всіх осіб) і спеціальні (стосовно певної групи суб'єктів) і ін. Джерелами профспілкової власності можна визначити залучені та власні кошти; державне фінансування та підтримку.

У ст. 34 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», на наш погляд, допущено принципову помилку: не вказані членські внески у тій послідовності в якій їм належить місце у формуванні їх майна. Навіть, якщо внески членів профспілки не основним джерелом формування коштів некомерційних організацій вони заслуговують особливої уваги. Окрім того, є вступні внески. Такі внески можуть бути джерелом майна виключно для організацій, заснованих на членстві, наприклад, політичних партій і споживчих кооперативів. Тут підставою виникнення профспілкової власності також є матеріальна участь членів профспілки у створенні її майна у вигляді щомісячних грошових внесків.

Особливістю вітчизняного законодавства є те, що в деяких законодавчих актах прямо встановлюється обов'язок учасників об'єднань громадян сплачувати членські внески. Так, ст. 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» встановлює, що член профспілки – це особа, яка входить до складу профспілки, визнає її статут та сплачує членські внески. А відповідно до ст. 27 Закону України «Про

організації роботодавців», порядок формування і використання майна та коштів організацій роботодавців та їх об'єднань, а також розміри вступних та членських внесків визначаються їх статутами.

Вони, згідно «Методичних рекомендацій по бухобліку» забезпечують витрати профспілок на: культурно-масову та спортивно-масову роботу; надання нецільової благодійної (матеріальної) допомоги; господарські витрати; (придбання канцелярського приладдя); витрати на організаційну роботу; проведення заходів по захисту соціально-економічних прав працюючих; витрати на послуги банку; витрати на відрядження (при необхідності).

Ще одним із архаїчних положень, є те, що за бажанням члена профспілки сплачувати внески в безготівковому порядку він подає заяву роботодавцю про їх утримання. Практика ігнорує таку заяву і практично бухгалтеріями роботодавців такі внески в 1 % щомісяця для працюючих з нарахованої суми заробітної плати в розмірі, передбаченому статутом профспілки. Фактично такі членські внески стягується з працівника автоматично. Це суперечить вимогам чинного законодавства і надає підставу вимагати повернення сплачених членських внесків після звільнення такого працівника та набуття незалежності від роботодавця та профспілки.

Членські внески учасників профспілкової організації є невід'ємною частиною профспілки, оскільки під час здійснення профспілками завдань, передбачених їх статутами, існують витрати, пов'язані з утриманням приміщень, організацією зборів, оплатою послуг сторонніх організацій та інше. Оскільки прибутків профспілкова організація, як неприбуткове громадське об'єднання, не отримує, членські внески є основною базою розрахунків із контрагентами та учасниками профспілок. Членські профспілкові внески утримуються із заробітної плати члена профспілки та виплат, віднесених до фонду оплати праці відповідно до Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5. При визначенні місячної заробітної плати члена профспілки для сплати членських внесків не включаються виплати, які відповідно до Інструкції не належать до фонду оплати праці.

До залучених коштів належать пожертви приватного бізнесу, приватні пожертви, іноземне фінансування та допомога, державна допомога. Власні кошти включають в себе членські внески, внески засновників, доходи від підприємницької діяльності, доходи від зберігання коштів на банківських рахунках і т.п. Державні фінансування та підтримка об'єднують прямі та непрямі субсидії держави, а також включають в себе закупівлю державою товарів і послуг підприємств, організацій і установ, створених за участю профспілок, через механізм державного замовлення.

На підставі аналізу чинного законодавства України, пожертвування можна умовно класифікувати на чотири види: пожертва, отримана від громадян України (приватна пожертва), безоплатна (спонсорська) допомога (пожертва приватного бізнесу); іноземна безоплатна допомога (іноземне фінансування); міжнародна технічна допомога (іноземна допомога). Правове регулювання безвідплатних договорів, які укладаються у формі дарування, відбувається на основі Цивільного кодексу України. У науковій літературі дискусійним є питання про розмежування договору дарування та пожертви у призмі правового регулювання ЦК України та Закону України «Про благодійницьку діяльність та благодійні організації» від 16.09.1997 р.

Законодавець розмежовує поняття дарування та пожертви, і водночас, на думку авторів, робить спільне правове регулювання останнього з благодійницькою діяльністю.

Як слушно зауважив О. М. Ерделевський, певним призначенням, за яким використовується пожертвування, повинна бути саме загальнокорисна наперед обумовлена мета, яка завжди є необхідною ознакою договору пожертвування. На погляд О. В. Дзери, пожертвою є договір дарування зі вказівкою на цільове використання дарунка (за відсутності у договорі умови про мету використання його предмета, безоплатна передача майна у власність вважатиметься звичайним даруванням) [5].

Можна зробити висновок, що якщо пожертва спрямована не лише на реалізацію статутних завдань профспілкової організації, а, також, наприклад, на виплату винагороди або зарплати, сплату орендної плати,

комунальних послуг іт.п., жертводавець повинен висловити свою волю про такий напрямок пожертвування. Волевиявлення жертводавця може бути виражена будь-яким способом: 1) шляхом зазначення мети в банківському платіжному дорученні; 2) шляхом написання заяви на ім'я керівного органу / керівника профспілкової організації із зазначенням мети / цілей пожертвування; 3) шляхом укладення договору пожертви в письмовій формі.

Очевидно, що правом на звернення до суду у випадку використання пожертви всупереч обумовленим цілям та про зміну цільового її використання, мають бути наділені зацікавлені особи, про що має бути зазначено у ч. 2 ст. 730 ЦК України. На наш погляд, до кола зацікавлених осіб, які мають право вимагати скасування пожертвування у разі використання пожертвованого майна профспілковими організаціями не у відповідності зі вказаним жертводавцем призначенням або у разі зміни цього призначення з порушенням вищевказаного правила, необхідно віднести жертводавця, його спадкоємця або іншого правонаступника.

Вітчизняне законодавство містить два визначення спонсорства у Законі України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16.09.1997 р. Допомога, яка добровільно надається юридичними особами та фізичними особами-підприємцями на безповоротній і безоплатній основі у вигляді грошових коштів, у тому числі в іноземній валюті, товарів (майна), робіт, послуг, майнових прав, включаючи виключні права на об'єкти інтелектуальної власності, на умовах, що визначаються законодавством. Відповідно до п. 14.1.257 Податкового кодексу України, фінансова допомога – фінансова допомога, надана на безповоротній основі або поворотній основі/ Безповоротна фінансова допомога – це, зокрема, сума коштів, передана платнику податків згідно з договорами дарування, іншими подібними або без укладення таких договорів. Проте, виходячи з норм чинного законодавства України, якщо спонсорство розцінювати, як специфічну форму реклами, то відповідно особа, яка отримала спонсорську допомогу, зобов'язана прорекламувати найменування та/або знак для товарів і послуг спонсора, тим самим надати йому послугу.

Безоплатну допомогу можна віднести до пожертвувань лише умовно, так як, незважаючи на наявність багатьох спільних рис між договорами безоплатної допомоги та пожертвувань і дарування, поняття останнього за своїм правовим змістом набагато ширше, ніж поняття договору пожертви та дарування. Об'єктом договору безоплатної допомоги є не лише речі, майнові права та звільнення від майнових обов'язків, як це передбачено щодо об'єкта договору дарування, а й роботи та послуги. Таким чином, на відміну від пожертвування та дарування, до безоплатної допомоги можна віднести, наприклад, безоплатне надання послуг і т.п.

У Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» роботодавцям, на відміну від попереднього Закону 1990 р., надано право, а не обов'язок, передавати будівлі, приміщення для профспілок, водночас, на роботодавців покладено обов'язок сприяти профспілкам у їх діяльності. Також зазначеним законом встановлено обов'язок роботодавця робити відрахування з фонду оплати праці на діяльність профспілок у розмірі, визначеному колективним договором, але не менше 0,3 % фонду. Отже, одним з найважливіших питань діяльності профспілкових організацій є питання здійснення ними підприємницької діяльності. На наш погляд, щодо окресленого питання цікавим є підхід В. Ф. Цвиха про те, що профспілки повинні вести підприємницьку діяльність, щоб не бути залежними від виплачуваної найманим працівникам зарплати, з якої сплачуються членські внески. Але кошти, що надходять подібним чином, мають витратитися на статутні цілі, пов'язані із захистом трудових прав працівників [6]. Проте, це змінить природу професійних спілок на користь підприємництва і суперечить законодавству України.

Підсумовуючи наведене відзначимо, що останнім часом особливого значення набуває формування майна профспілкових організацій у результаті укладення цивільно-правових договорів (купівлі-продажу, дарування, пожертви, оренди тощо). Як юридична підстава виникнення права власності, договір має особливі ознаки, які вирізняють його від інших юридичних фактів, що є підставами набуття цього речового права: по-перше, цивілістичній науці не відомі інші правові конструкції, які б

виражали погодження волі відчужувача і волі набувача на передачу останньому майна у власність; по-друге, договір є підставою набуття у власність майна, яке вже має власника; по-третє, договір є основою одночасно двох правових явищ: припинення права власності у відчужувача і виникнення цього права у набувача. Таким чином, договір є однією з підстав виникнення права власності профспілкових організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мічурін Є. О. Об'єктивне та суб'єктивне цивільне право. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 186-192.
2. Декларація про утворення Федерації незалежних професійних спілок України. *Установчий з'їзд незалежних професійних спілок України*. 1990.
3. Положення про Федерацію незалежних профспілок України. URL : <http://www.fpsu.org.ua/dokumenty-fpu/postanovi-prezidiji-fpu>
4. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
5. Право власності: європейський досвід та українські реалії : зб. доп. і мат. Міжнар. конф. (м. Київ, 22-23 жовт. 2015 р.). Київ : ВАІТЕ, 2015.
6. Цивільне право в Україні : підручник. 2-ге вид., перероб і доп. У 2 ч. / за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 1. Загальна. Київ : Вид-во Ліра-К, 2018. 736 с.

Стецула Н. О.
*кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри медико-біологічних дисциплін, географії та екології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

**Правові аспекти охорони біорізноманіття:
біогеографічний підхід до збереження природних екосистем**

Збереження біорізноманіття є одним з найважливіших завдань сучасної екологічної політики. Біорізноманіття забезпечує стабільність екосистем, їх продуктивність і здатність протистояти змінам навколишнього середовища. В умовах глобальних екологічних змін, зумовлених як природними, так і антропогенними факторами, постає необхідність у розробці ефективних правових механізмів для охорони біорізноманіття. «Без збереження біорізноманіття неможливо уявити майбутнє самого людства» [1, с. 7]. У цьому контексті біогеографічний підхід набуває особливої актуальності, оскільки враховує просторові аспекти розподілу біологічних видів та їх екосистем.

Біогеографія вивчає розподіл видів і екосистем у просторі та часі. Цей підхід дозволяє ідентифікувати ключові регіони для збереження біорізноманіття та розробляти стратегії охорони з урахуванням просторових та екологічних факторів. Зокрема, біогеографічний аналіз допомагає визначити області з високим рівнем ендемізму та видового багатства, які потребують пріоритетної охорони. Науковці зауважують, що нині під загрозою зникнення на Землі перебуває майже 20-25 тис. видів рослин [2, с. 9].

На міжнародному рівні існує низка правових актів, спрямованих на охорону біорізноманіття. Конвенція про біологічне різноманіття (КБР), прийнята у 1992 році, є одним з основних документів, що регулює збереження біорізноманіття на глобальному рівні. КБР встановлює загальні принципи та зобов'язання для країн-учасниць щодо збереження та сталого використання біологічних ресурсів.

Іншим важливим документом є Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, яка передбачає заходи щодо зменшення негативного впливу зміни

клімату на біорізноманіття. Крім того, існують регіональні угоди, такі як Бернська конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, що доповнюють глобальні зусилля з охорони біорізноманіття.

На національному рівні багато країн розробили власні законодавчі акти та стратегії для охорони біорізноманіття. Наприклад, у США діє Закон про види, що перебувають під загрозою зникнення (Endangered Species Act), який забезпечує захист видів, що знаходяться на межі зникнення. В Україні діє Закон «Про природно-заповідний фонд», який регулює створення та функціонування природоохоронних територій.

Проте, ефективність національних правових механізмів часто залежить від їх гармонізації з міжнародними стандартами та інтеграції біогеографічних даних у процес прийняття рішень. Це дозволяє забезпечити більш цілісний підхід до охорони біорізноманіття, враховуючи специфічні екологічні умови та потреби кожного регіону.

Одним з ключових аспектів ефективної охорони біорізноманіття є взаємодія між науковими дослідженнями у сфері біогеографії та правовими механізмами. Біогеографічні дані можуть використовуватися для обґрунтування створення нових природоохоронних територій, розробки планів управління та моніторингу стану біорізноманіття.

Наприклад, дані про розподіл видів і екосистем можуть допомогти визначити найбільш вразливі території, які потребують особливого захисту. Це, в свою чергу, дозволяє розробляти правові механізми, що враховують специфічні потреби цих регіонів. Крім того, інтеграція біогеографічних даних у правові акти сприяє більш ефективному моніторингу та контролю за виконанням зобов'язань щодо охорони біорізноманіття.

Отже, охорона біорізноманіття є комплексним завданням, що вимагає тісної взаємодії між науковими дослідженнями та правовими механізмами. Біогеографічний підхід дозволяє враховувати просторові та екологічні аспекти збереження біорізноманіття, що підвищує ефективність правових інструментів. Гармонізація міжнародних та національних правових актів, а також інтеграція біогеографічних даних у процес

прийняття рішень, є ключовими умовами для забезпечення сталого розвитку та збереження природних екосистем у глобальному масштабі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні: Прикладні аспекти моніторингу та охорони біорізноманіття. Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 16. Т. 3. Київ ; Чернівці : Друк Арт, 2020. 528 с.

2. Бондар Л. П. Флористичне обстеження біологічного різноманіття рідкісних та зникаючих видів рослин Одеської області. *Значення та перспективи стаціонарних досліджень для вивчення і збереження біорізноманіття*: мат-ли Всеукр. наук. конф., присвяченої 60-річчю функціонування високогірного біологічного стаціонару «Пожижевська» ім. К. Малиновського (м. Львів, 27-30 верес. 2018 р.). Львів, 2018. С. 9-11.

Строгуш Ю. Б.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Законодавство України про електронну демократію на регіональному та місцевому рівнях

Електронна демократія є важливим інструментом сучасного демократичного суспільства, сприяючи залученню громадян до процесу прийняття рішень через використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). «У законодавстві України зазначено, що формування, впровадження та використання електронної демократії повинні здійснювати не лише органи державної влади, але і громадяни, структури громадянського суспільства, політики, засоби масової інформації та бізнес-спільнота» [1]. В Україні електронна демократія набуває все більшого значення, особливо на регіональному та місцевому рівнях, де залучення громадськості до управлінських процесів є критично важливим. Законодавча база України щодо електронної демократії формує основи для впровадження та розвитку її механізмів.

Основні законодавчі акти, які регулюють електронну демократію на регіональному та місцевому рівнях наступні:

Конституція України

Конституція України гарантує право громадян на участь в управлінні державними справами. У статті 38 зазначено, що громадяни мають право «брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевому референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування». Це положення є фундаментом для розвитку електронної демократії.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Цей закон визначає правові, організаційні та фінансові основи місцевого самоврядування в Україні, забезпечує можливості для громадян брати участь у місцевому управлінні. Закон передбачає можливість проведення місцевих референдумів, громадських слухань та інших форм участі громадян в управлінні.

Закон України «Про доступ до публічної інформації»

Закон гарантує право громадян на доступ до інформації, що знаходиться у володінні органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це забезпечує прозорість і відкритість діяльності державних органів, що є важливою складовою електронної демократії.

Закон України «Про звернення громадян»

Закон регулює порядок розгляду звернень громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування. Він передбачає можливість подання електронних петицій, які є важливим інструментом електронної демократії.

Закон України «Про електронні довірчі послуги»

Цей закон визначає правові та організаційні основи надання електронних довірчих послуг, включаючи електронний підпис, який є ключовим елементом для забезпечення автентичності та юридичної сили електронних документів і звернень.

До інструментів електронної демократії відносять наступне:

1. Електронні петиції;
2. Електронні консультації;
3. Громадські бюджети;
4. Відкриті дані.

Електронні петиції дозволяють громадянам звертатися до органів місцевого самоврядування з пропозиціями, скаргами або вимогами. Згідно з Законом України «Про звернення громадян», електронна петиція, яка набрала необхідну кількість підписів, повинна бути розглянута відповідним органом влади.

Органи місцевого самоврядування проводять електронні консультації з громадянами щодо важливих питань місцевого значення. Це

дозволяє залучати громадськість до процесу прийняття рішень та враховувати їхні думки.

Громадські бюджети, або бюджети участі, дозволяють громадянам брати участь у розподілі частини місцевого бюджету. Це сприяє підвищенню прозорості використання бюджетних коштів та залученню громадян до управління місцевими фінансами.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» зобов'язує органи місцевого самоврядування оприлюднювати відкриті дані. Це сприяє прозорості та підзвітності діяльності органів влади, а також забезпечує громадянам доступ до важливої інформації.

Електронна демократія на регіональному та місцевому рівнях стикається із такими викликами:

1. - Технічна інфраструктура: Недостатньо розвинена технічна інфраструктура може обмежувати можливості використання інструментів електронної демократії.
2. - Цифрова нерівність: Різний рівень доступу до Інтернету та цифрових навичок серед населення може обмежувати участь у процесах електронної демократії.
3. - Юридична база: Необхідність вдосконалення законодавства для адаптації до швидкого розвитку ІКТ.

Перспективами електронної демократії на регіональному та місцевому рівнях вважаємо наступні напрями:

1. - Розвиток ІКТ: Інвестиції в розвиток інформаційно-комунікаційних технологій можуть значно покращити доступ громадян до інструментів електронної демократії.
2. - Підвищення цифрової грамотності: Освітні програми та курси можуть сприяти підвищенню цифрових навичок населення.
3. - Інновації в законодавстві: Вдосконалення законодавчої бази відповідно до сучасних технологічних тенденцій може сприяти більш ефективному впровадженню електронної демократії.

На основі проведеного дослідження нами сформульовано наступний висновок:

Законодавство України про електронну демократію на регіональному та місцевому рівнях створює необхідні умови для залучення громадян до управління державними справами. Впровадження інструментів електронної демократії сприяє підвищенню прозорості, відкритості та підзвітності органів влади. Однак, для досягнення максимального ефекту необхідно долати існуючі виклики та постійно вдосконалювати законодавчу та технічну базу, враховуючи сучасні тенденції розвитку ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савка В. Є., Мишок Р. Р. Електронна демократія в Україні: інституційний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2018. Вип. 41. С. 38.
2. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: *Закон України* від 08.11.17 р. № 797-р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80/page>.
3. Плахта Д. Інструмент е-демократії. *День*. 2016. 30 серп. (№ 153). Київ : День. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobysci/instrument-e-demokratiyi>.

Швед А. Б.
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 081 «Право»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Граб М. І.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Права дітей військовослужбовців

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [1] визначає важливий законодавчий механізм, спрямований на забезпечення повноцінного захисту прав та інтересів дітей, що перебувають у сім'ях військовослужбовців. Цей закон охоплює широкий спектр питань, починаючи від соціального забезпечення і закінчуючи правовою допомогою.

Він встановлює конкретні правові гарантії, спрямовані на забезпечення фізичного, психологічного та соціального благополуччя дітей військовослужбовців. Серед основних положень закону - забезпечення доступу дітей до якісної освіти та медичного обслуговування, надання житлових умов, у тому числі у випадку розташування батьків на військових об'єктах, а також надання допомоги та підтримки в разі втрати або інвалідності батьків-військовослужбовців.

Закон також передбачає механізми соціальної та психологічної підтримки для дітей, які можуть зазнавати певних емоційних та психологічних викликів через відсутність батьків удома через військові обов'язки. Він ставить перед собою завдання забезпечення того, щоб діти військовослужбовців мали повноцінну можливість розвиватися та отримувати необхідну підтримку, незважаючи на особливості життя їхніх батьків, пов'язані з військовою службою.

Відомо, що в нашій країні діє «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» [2], яка є важливим ресурсом для надання емоційної та інформаційної підтримки дітям військовослужбовців та їхнім

родинам. Ця служба пропонує широкий спектр послуг з метою допомоги впоратися з емоційними викликами, що виникають внаслідок військової служби батьків.

Однією з ключових послуг «Служби психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» є психологічна допомога, яка надається спеціалістами з метою підтримки дітей військовослужбовців. Ці фахівці готові надати професійну допомогу не лише самим дітям, а й їхнім батькам у питаннях стосовно емоційного стану та адаптації до змін, пов'язаних з військовою службою.

Крім того «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» надає консультування з соціальних питань, спрямоване на підтримку дітей військовослужбовців у вирішенні різноманітних практичних аспектів їхнього життя. Консультанти готові допомогти у вирішенні питань, пов'язаних з отриманням допомоги, оформленням виплат та пільг, а також наданням підтримки у випадках тривалого відсутності зв'язку з батьками-військовослужбовцями.

Для сприяння психологічній та емоційній підтримці дітей військовослужбовців, «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» організовує групи підтримки. Ці групи надають можливість дітям обговорювати свої емоції та досвід з однолітками, які також перебувають у подібних життєвих обставинах.

У цілому, «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» виступає як важливий ресурс для надання емоційної підтримки, консультування та взаємопідтримки дітям військовослужбовців та їхнім сім'ям, що допомагає їм впоратися з викликами, пов'язаними з військовою службою батьків.

Дітям військовослужбовців, які мають особливу потребу у соціальній та освітній підтримці, надаються певні пільги та переваги [3], які спрямовані на забезпечення їхнього найкращого розвитку та благополуччя. Зокрема, вони мають перевагу щодо місць у державних навчальних закладах та дитячих оздоровчих таборах незалежно від форми власності. Це означає, що такі діти мають пріоритет при вступі до навчальних

закладів та участі у дитячих таборах, що дозволяє їм отримати доступ до якісної освіти та оздоровлення.

У деяких територіальних громадах виділяється окрема фінансова допомога на підготовку до навчального року, що сприяє забезпеченню дітей військовослужбовців необхідними ресурсами для успішного навчання. Повнолітні діти військовослужбовців, які проживають разом з татом, мамою чи іншим законним представником, мають право на пенсію відповідно до законодавства за загиблого військовослужбовця, військовозобов'язаного чи резервіста.

Військовослужбовці та їхні родичі також мають право на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях не більше одного разу на рік. Це право розповсюджується також на членів сімей військовослужбовців, які загинули чи пропали безвісти. Виплати здійснюються з урахуванням законодавчих термінів та обмежень, встановлених відповідними нормативними актами.

Зважаючи на важливість захисту прав дітей військовослужбовців, я хотів би запропонувати наступні конкретні рекомендації для поліпшення їхнього захисту:

1. Підвищення свідомості: Необхідно проводити постійну освітню роботу серед військовослужбовців, їхніх родин та громадськості щодо прав дітей та особливостей їх становища в контексті військової служби.
2. Забезпечення доступу до послуг: Потрібно забезпечити доступ дітей військовослужбовців до якісної медичної, освітньої та психологічної підтримки незалежно від місця проживання.
3. Розробка програм підтримки: Слід розробити програми соціальної та психологічної підтримки, спрямовані на забезпечення дітей військовослужбовців необхідними ресурсами для подолання стресу та адаптації до особливостей військового життя.
4. Посилення захисту в законодавстві: Необхідно активно працювати над вдосконаленням законодавства, що регулює питання захисту прав дітей військовослужбовців, включаючи встановлення чітких механізмів захисту та відповідальності за їх порушення.

5. Забезпечення сприятливого середовища в навчальних закладах: Важливо забезпечити сприятливу атмосферу в навчальних закладах для дітей військовослужбовців, включаючи психологічну підтримку та адаптаційні програми.

Ці рекомендації можуть бути втілені через спільні зусилля уряду, громадських організацій та громадськості загалом. Важливо приймати конкретні заходи на всіх рівнях, щоб забезпечити належний захист прав дітей військовослужбовців та їхнє благополуччя.

У підсумку, наша доповідь розкрила важливість захисту прав дітей військовослужбовців як ключового аспекту стабільності та благополуччя суспільства. Основні висновки вказують на необхідність забезпечення доступу дітей військовослужбовців до якісної освіти, медичної та психологічної підтримки, а також розробку ефективних програм соціальної та психологічної підтримки. Важливо звернути увагу на посилення захисту цих дітей у законодавстві та створення сприятливого середовища в навчальних закладах. Захист прав дітей військовослужбовців є важливим елементом будівництва стабільного та гармонійного суспільства, адже вони є майбутнім його фундаментом та гарантами його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наукова робота кафедри права Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП». URL : <https://li-maup.edu.lviv.ua/kafedry/kafedra-prava/naukova-robota/>.

2. Діловодство і документування URL : <https://pomichnyk.org/dlya-yurydychnyh-osib/kadry-ta-dilovodstvo/inshe/dilovodstvo-i-dokumentuvannya.html>.

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України. *Відомості ВР України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Євменчук В. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Право»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Вчинення екоциду в Україні в період війни

Джонатан Воттс в публікації «The Guardian» під назвою «Тиха жертва»: Україна підраховує вартість війни для природи» від 20 лютого 2022 р. влучно назвав ситуацію з посяганнями на природне середовище в нашій державі: «Будучи мовчазною жертвою збройного конфлікту, природне середовище може зазнати шкоди, яка надовго перевищить припинення бойових дій» [1].

Нещодавні Події в Україні висвітлили прямі та непрямі ризики для природи під час війни [2, pp. 14-15].

Постає логічне запитання про можливість впливу на вказану ситуацію за допомогою права. Правильно зауважили судді Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі: «злочини скоюють люди, а не абстрактні особи, і лише шляхом покарання осіб, які вчиняють такі злочини, можна забезпечити виконання положень міжнародного права» [1].

Деякі правознавці та екологи сподіваються, що Україна зможе просунути міжнародне право на крок далі, забезпечивши визнання «екоциду» за злочини проти живої природи [1].

Міністерство охорони навколишнього середовища створило гарячу лінію для громадян, щоб повідомляти про випадки російського екоциду. За перший рік війни стало відомо про:

- велику кількість вибухових пристроїв, які потрібно погасити чи нейтралізувати;
- потенційну небезпечність великої частини території (174 тис. кв. км);

- 230 000 тонн металобрухту і 3000 знищених танків та іншої техніки;
- загроза знищення 160 заповідників, 16 водно-болотних угідь, двох біосфер;
- велика кількість мін в морі, які заважають судноплавству і морським тваринам;
- загроза для 600 видів тварин і 880 видів рослин;
- третина земель необроблена та непридатна для ведення сільського господарства;
- значні збитки для природного середовища та економіки держави [1].

Вчинення злочину екоцид дуже часто відбувається в нашій державі. За повідомленнями, які викладені на офіційному сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України можна відмітити наступні випадки вчинення екоциду за 2024 рік:

- Знищення понад 100 гектарів лісу в Лиманському напрямку, знищення 80 % Нацпарку «Святі гори», до складу якого входить частина Лиманського лісгоспу (11.04.2024 р.);
- Виникнення 90 % лісових пожеж (02.05.2024 р.);
- Наявність 600 тисяч тонн відходів руйнувань від проходження війни (16.03.2024 р.).

За період війни українському довкіллю нанесено шкоди на 63 мільярди доларів США, найбільше постраждали Донецщина, Луганщина, Харківщина [3].

Проаналізовані випадки вчинення екоциду в період війни дозволяють зробити висновок про необхідність вдосконалення норм права з приводу кримінальної відповідальності за вказаний злочин в нашій державі. Визначається потреба закріпити поняття «воєнний екоцид», який передбачає значну суспільну небезпеку та переважно вчиняється з військовою або політичною метою. В діючому кримінальному законодавстві не враховується обстановка при вчиненні екоциду, проте під час війни екоцид набуває більшої загрози, можливості впливати на населення, забезпечити страх, необхідність підготування до важких

наслідків, неможливість швидко та правильно ліквідувати наслідки при настанні екологічної катастрофи з причин окупації території або постійних обстрілів. Зважаючи на вказане потрібно визначити частину 3 статті 441 КК України, яка регламентуватиме вчинення екоциду під час війни в державі, а саме від періоду оголошення військового стану, а також при наявності збройних конфліктів на території їх виникнення, адже з 2014 року велика загроза на Сході нашої держави виникла через пошкодження чи знищення підприємств, які становили загрозу для екологічної безпеки. Важко не згадати про мету вчинення екоциду в період війни, адже вона часто наділена потребою збільшити перевагу під час військових дій, залякати населення, досягнути політичного впливу, з таких причин необхідна окрема кваліфікація в КК України з врахуванням обстановки вчинення злочину та мети вчинення екоциду. Враховуючи велику суспільну небезпеку потрібно передбачити для кваліфікованого екоциду більше покарання порівняно з не кваліфікованим екоцидом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jonathan Watts, «The «Silent Victim»: Ukraine Counts War’s Cost for Nature», The Guardian, 20 February 2023, available at : www.theguardian.com/world/202/feb/20/ukraine-war-cost-for-nature-russia (all internet references were accessed in May 2023).
2. See Zalakeviciute Rasa, Danilo Mejia, Hermel Alvarez, Xavier Bermeo, Santiago Bonilla-Bedoya, Yves Rybarczyk and Brian Lamb, «War Impact on Air Quality in Ukraine», Sustainability. Vol. 14. No. 21. 2022. Pp. 14-15.
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Збитки довкіллю від війни. URL : <https://mepr.gov.ua/topics/novyny/zbytky-dovkillyu-vid-vijny/> (дата звернення : 02.06.2024).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Баліцька В. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Магас Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача
кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Аналіз показників діяльності АТ «ТАСКОМБАНК»

Розвиток і функціонування банківської системи України сьогодні відбувається в умовах глобалізаційних процесів, розширення форм міжнародної співпраці, мінливої загальноекономічної та політичної ситуації, що безпосередньо впливає на стабільність банківських установ і результати їх діяльності. Тому подальший розвиток комерційних банків ставить перед їхнім керівництвом і персоналом принципово нові вимоги, спрямовані на обґрунтоване та професійне управління, яке спирається на результати відповідних аналітичних досліджень та розрахунків, на базі яких існує можливість рейтингового оцінювання поточного й майбутнього стану банку, його потенційних можливостей, сильних і слабких сторін тощо.

Окремі аспекти аналізу надійності та ефективності банків досліджені такими зарубіжними вченими: як І. Ансоф, В. Кромонов, В. Новикова, П. Роуз, Д. Пліон, Дж. Сінкі, Є. Четиркін, П. Чумачов, А. Шматов та ін.

АТ «Таскомбанк» – це один з найбільших та найстаріших банків України, який був заснований 21 жовтня 1991 року, банк надає широкий спектр послуг для фізичних та юридичних осіб (табл. 1). АТ «Таскомбанк» має розгалужену мережу відділень по всій Україні, а також представництва в інших країнах. Банк активно використовує сучасні технології та

пропонує своїм клієнтам широкий спектр інноваційних продуктів та послуг.

Таблиця 1

Види послуг, які пропонує АТ «Таскомбанк» своїм клієнтам
(юридичним та фізичним особам) [3]

№ п/з	Види послуг	Систематизація фінансових послуг
1.	Роздрібні послуги	1. Відкриття та обслуговування поточних та депозитних рахунків
		2. Грошові перекази
		3. Кредитування (споживчі, іпотечні, автокредити)
		4. Пластикові картки
		5. Інвестиційні послуги
		6. Дистанційне банківське обслуговування
2.	Послуги для бізнесу	1. Розрахунково-касове обслуговування
		2. Кредитування (кредити для малого та середнього бізнесу, інвестиційні кредити, торгове фінансування)
		3. Інвестиційні послуги
		4. Зовнішньоекономічна діяльність
		5. Факторинг
		6. Лізинг
3.	Інші послуги	1. Депозитні сертифікати
		2. Довірче управління
		3. Інкасація та еквайринг
		4. Валютні операції
		5. Зберігання цінностей

АТ «Таскомбанк» є надійним та відповідальним партнером, який дбає про своїх клієнтів та прагне до розвитку української економіки. Пропонуємо розглянути ключові показники діяльності АТ «Таскомбанк» за 2023 рік (рис. 1, 2, 3, 4). Цінності яких дотримується банк під час обслуговування клієнтів для досягнення їх стабільного успіху та зростання добробуту це чесність, відкритість, динаміка, розвиток, сучасні технології [3].

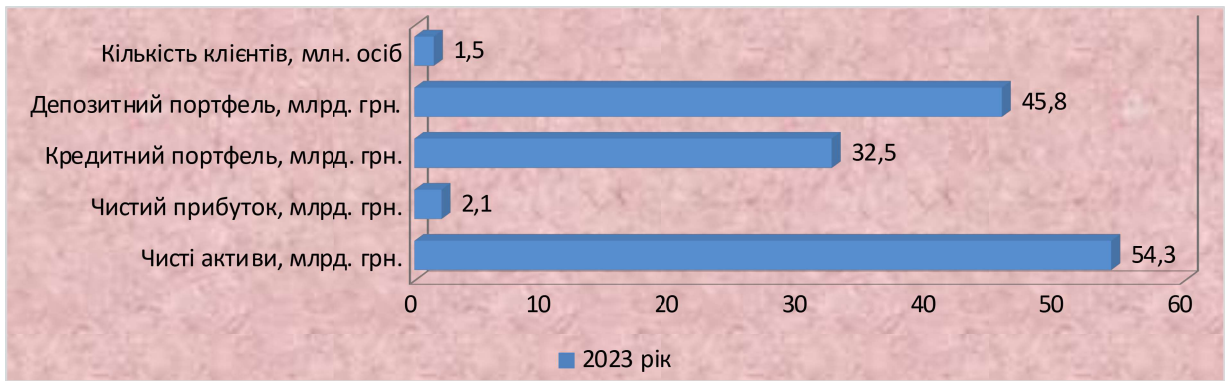


Рис. 1. Ключові показники діяльності АТ «Таскомбанк» [3]

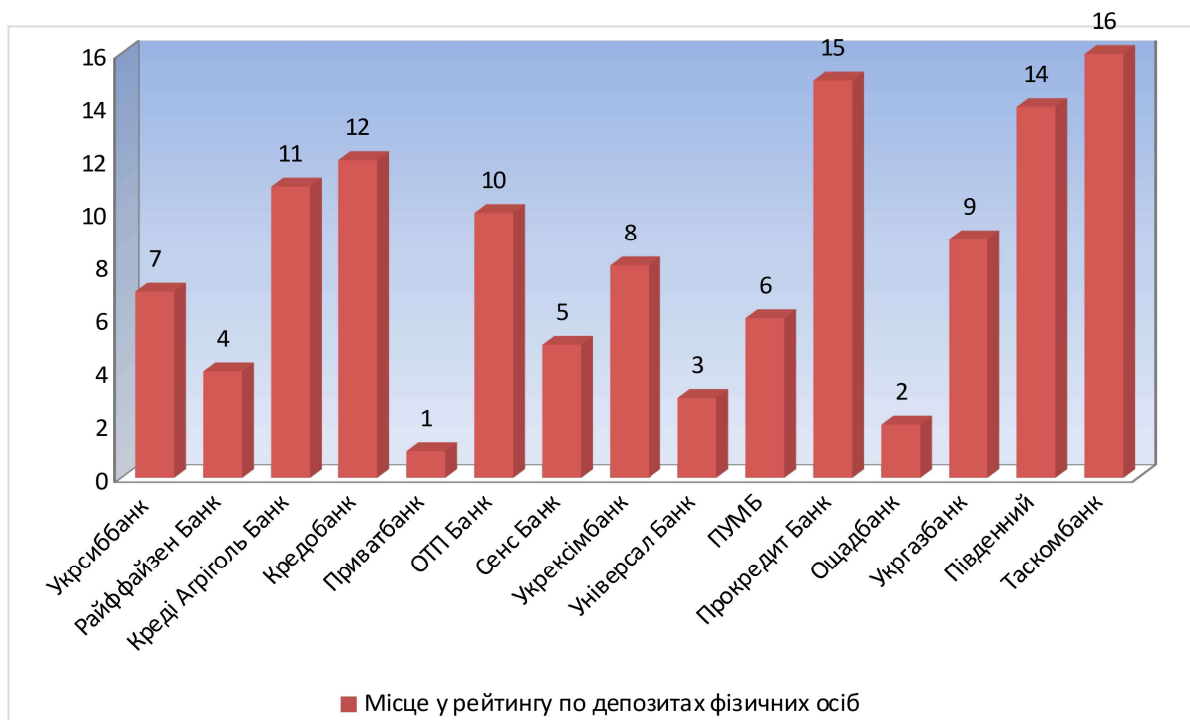


Рис. 2. Місце у рейтингу по депозитах фізичних осіб комерційних банків України, згідно даних «Мінфін»

Джерело: * <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>

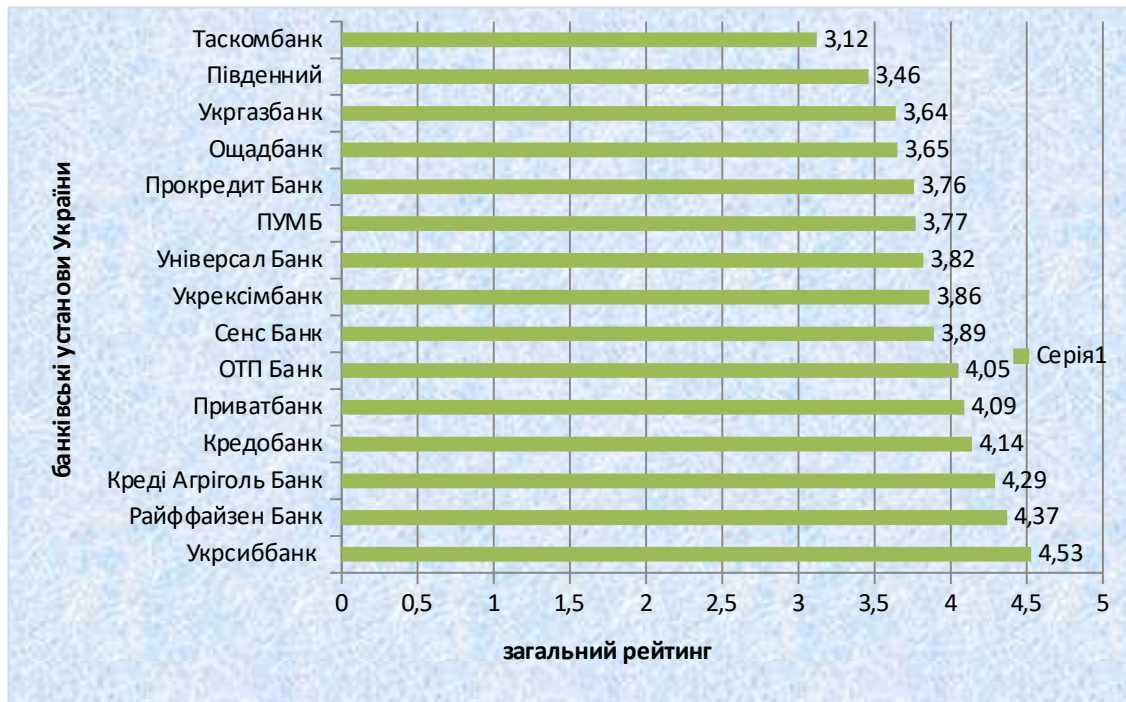


Рис. 3. Загальний рейтинг надійності комерційних банків України, згідно даних «Мінфін»

Джерело: * <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>

АТ «Таскомбанк» отримав ліцензію НБУ № 84 від 25 жовтня 2011 року на проведення банківських операцій. Також банк є членом таких організацій:

1. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (Свідоцтво № 028 від 18.10.2012).
2. Український кредитно-банківський союз.
3. Незалежна асоціація банків України (НАБУ).
4. Асоціація Українських Банків (АУБ).
5. Київська торгово-промислова палата України.
6. Конфедерація будівельників України.
7. Федерація роботодавців України (ФРУ).

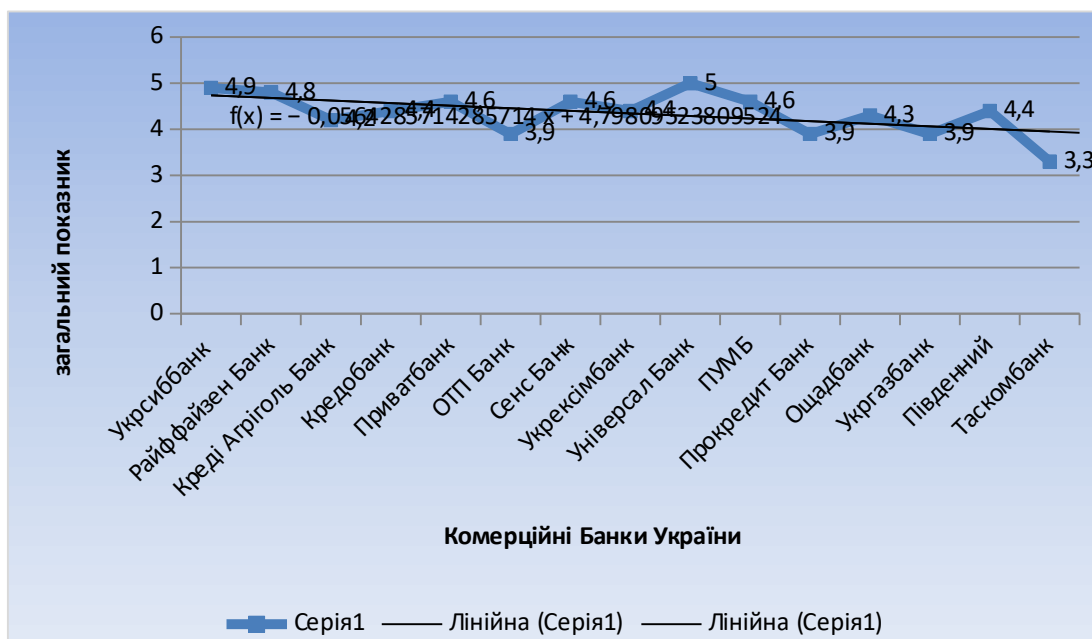


Рис. 4. Загальний рейтинг лояльності вкладників до комерційних банків України, згідно даних «Мінфін»
*Джерело: * <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>*

АТ «Таскомбанк» обслуговує 1,5 млн осіб, займає 16 місце у рейтингу по депозитах фізичних осіб, рейтинг надійності банку складає 3,12 балів з максимального коефіцієнта 5. Банк є членом багатьох організацій, а саме Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що є важливим показником для громадян України при виборі фінансової установи для вкладання коштів на депозитні рахунки. Отже, діяльність АТ «Таскомбанк» на фінансовому ринку є успішною, банк постійно працює над вдосконаленням фінансових послуг, які він може пропонувати своїм клієнтам, про це свідчать рейтинг лояльності вкладників до банку. Українській бізнес потроху починає адаптуватися до функціонування в умовах військового стану, складає план розвитку та виживання в умовах непередбачуваності, знищення матеріальних засобів та об'єктів критичної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демчук Н. І., Довгаль О. В., Владика Ю. П. Банківські операції : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2017. 461 с.
2. Епіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. Операції комерційних банків : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2015. 452 с.
3. АТ «Таскомбанк» : огляд. URL : <https://financer.com/ua/kompania/taskombank/>
4. Мінфін. Діяльність Банків. URL : <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>

Бондарчук В. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
викладач вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу
«Львівський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»*

Томашівський О. З.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Розвиток підприємництва та бізнесу в умовах військового стану

За умов воєнного стану розвиток підприємництва та бізнесу протягом двох останніх років на рівні сільських населених пунктів, що увійшли у склад новостворених адміністративних одиниць у вигляді об'єднаних територіальних громад, є ускладненими щодо їхнього соціально-економічного розвитку, розширення зайнятості місцевого населення, їх рівня якості життя.

Розвиток підприємництва та бізнесу у значній мірі залежить від діяльності центральних органів державної влади, які формують загальну економічну політику держави, визначають економічні правила для різних галузей та видів діяльності, створюють передумови та можливості для розвитку різних суб'єктів підприємництва і бізнесу. Воєнні дії на Сході та Півдні України суттєво вплинули на політику та економіку держави.

Економічний потенціал малого та середнього бізнесу і підприємництва на рівні об'єднаних територіальних громад обмежений ресурсною базою, доступністю та специфікою різних видів ресурсів для бізнесу та можливостями раціонального їх використання через механізми державного контролю, конкуренції та розвитку підприємницької ініціативи на місцях. Реалізувати на рівні об'єднаних територіальних громад в комплексі все це можливо завдяки координації та підтримки діяльності об'єктів підприємницької діяльності на місцях ведення конкретних видів бізнесу – аграрного виробництва, надання споживачам якісних комунальних та сервісних послуг, первинної переробки

сільськогосподарської продукції та виробництва і реалізації харчових продуктів та товарів повсякденного споживання.

Зростання обсягів виробництва товарів і послуг та постійного удосконалення технологій ведення бізнесу є об'єктивною передумовою його виживання та розвитку у конкурентному середовищі. Неодмінною передумовою потенційного розвитку підприємництва є його масштабування. З однієї сторони для цього необхідно залучати додаткові трудові і фінансові ресурси, а з іншої – розширювати ринки збуту продукції та надання послуг. Мобілізація військовозобов'язаних чоловіків працездатного віку обмежує можливості доступу об'єктів ведення бізнесу до якісних трудових ресурсів, а невизначеність та постійні ризики на ринку фінансових послуг обмежують можливості підприємців планувати розвиток власного бізнесу на ближню або середньострокову перспективу.

Ключовим чинником розвитку підприємництва залишається наявність та доступність для реалізації цієї мети фінансових ресурсів. Власних накопичень на ці потреби у суб'єктів підприємницької діяльності недостатньо, а державна підтримка розвитку діючого бізнесу обмежена військовими діями та можливостями держави. Залучені фінансові кредити для розвитку бізнесу є досить дорогими інвестиційними ресурсами, а з врахуванням потенційно-можливих ризиків, що генерує сучасне зовнішнє середовище ведення бізнесу, їх використання для розвитку підприємництва не завжди є виправданим рішенням.

На загальнодержавному рівні, враховуючи ці складні на сьогодні умови розвитку підприємництва, Кабінетом міністрів України внесені певні зміни до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, зокрема, уряд зменшив розмір базової процентної ставки на 3 відсоткових пункти для середнього підприємництва та 4 відсоткових пункти для інших категорій за кредитами, що надаються на інвестиційні цілі, та 5 відсоткових пункти для кредитів, що надаються на фінансування оборотного капіталу щодо всіх категорій суб'єктів, які її отримують. Окрім того, визначено максимальну суму кредитування на цілі фінансування оборотного капіталу суб'єкта підприємництва (крім

сільськогосподарського товаровиробника) до 5 млн грн, а також підвищено до 150 млн грн ліміт кредитування для галузі тваринництва [1].

Кроки уряду, на нашу думку, направлені на поступовий розвиток дрібного та середнього аграрного бізнесу та його масштабування на рівні окремих об'єднаних територіальних громад, створення економічних передумов для запровадження сучасних технологій у сфері аграрного виробництва, в т.ч. для формування технічної бази для організації переробки виробленої сільськогосподарської продукції. Однак відкритим залишається питання: чи цього достатньо в сучасних умовах для ефективної мотивації об'єктів бізнесу розвивати підприємництво?

Певні позитивні зміни можна спостерігати і в питаннях капіталізації землі. Як повідомляє віце-президент Київської школи економіки, керівник Центру досліджень продовольства та землекористування Олег Нів'євський, Національний банк України підвищив коефіцієнт ліквідності сільськогосподарських угідь як застави з 0,35 до 0,5, що дозволить суб'єктам ведення аграрного бізнесу залучити більше кредитних ресурсів для власного розвитку [2].

В останній час суттєво змінилася динаміка та структура кредитної діяльності фінансових установ та економічна політика держави у сфері розвитку окремих галузей національної економіки. За видами економічної діяльності найбільше кредитів, частково забезпечених державними гарантіями на портфельній основі, обслуговуються у таких сферах: сільське господарство – 4766 кредитів на загальну суму 28,6 млрд грн; оптова та роздрібна торгівля, ремонт транспортних засобів – 7627 кредитів на 16,6 млрд грн; переробна промисловість – 2727 кредитів на 12,5 млрд грн; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 1070 кредитів на 2,3 млрд грн; будівництво – 429 кредитів на 1,4 млрд грн [3]. Зрозуміло, що такі обсяги кредитування розвитку бізнесу і підприємництва є недостатніми для того, щоб суттєво покращити динаміку економічного зростання у державі.

Негативним чинником успішного розвитку підприємництва в Україні, на нашу думку, є також проблема верховенства права у сфері розвитку підприємництва, господарської діяльності та загалом

регулюванні цивільно правових відносин, недосконала правова база з регулювання розвитку підприємництва та внесення не завжди раціональних змін органами державного управління у нормативні акти щодо правил ведення бізнесу та розвитку підприємництва в державі. Розбалансованість ключових інструментів державного регулювання розвитку національної економіки не дозволяє сформувати ефективну систему ринкових механізмів й інструментів та гарантувати для усіх учасників ведення бізнесу та розвитку підприємництва прозорі та рівні правила економічної діяльності. Тому переважна частина суб'єктів підприємницької діяльності змушена обирати для себе на середньострокову перспективу стратегію виживання бізнесу, а не його розвиток в умовах значної невизначеності, високої турбулентності, зростаючої конкуренції та правової незахищеності.

З аналогічними проблемами в Україні зустрічаються і закордонні інвестори, які працюють в Україні, частка яких протягом останніх двох років суттєво скоротилася.

Узагальнюючи можна сказати що введення військового стану та воєнні дії на Сході і Півдні країни суттєво вплинули на динаміку, структуру та потенційні можливості розвитку підприємництва в Україні. Для досягнення Перемоги у війні і забезпечення довготривалого миру та економічного розвитку держави у майбутньому періоді вже сьогодні необхідно шукати можливості для розширення економічної бази розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу, які мають забезпечити роботою переважну частину населення країни та створювати сприятливі передумови для реалізації підприємницьких ініціатив з розробки та втілення в життя малих інвестиційних проектів з різними внутрішніми та зовнішніми джерелами фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://agrotimes.ua/agromarket/uryad-zmenshyv-rozmir-bazovoyi-procentnoyi-stavky-dlya-serednogo-pidpryyemnyctva/>
2. <https://agrotimes.ua/agromarket/cziny-na-pshenyczyu-v-ukrayini-zrostayut-popry-znyzhennya-svitovyh-kotyruvan/>
3. <https://agrotimes.ua/agromarket/rynok-yes-buv-vyznachalnym-dlya-myasa-ptyczi-yayecz-medu-kukurudzy-ta-czukru-z-ukrayiny/>

Гузь М. П.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Облік і оподаткування»,
Львівський торговельно-економічний університет*

науковий керівник: Бурдик О. Ю.

*доктор філософії, доцент кафедри обліку, контролю,
аналізу та оподаткування,
Львівський торговельно-економічний університет*

Порядок формування фінансових результатів діяльності підприємства

Одним із важливих показників діяльності підприємства є фінансовий результат, адже він характеризує всю фінансово-господарську діяльність підприємства та є невід'ємною складовою при проведенні аналізу господарської діяльності, що в свою чергу надає необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень. Як результат все це сприяє ефективній діяльності підприємства, формуванню позитивного фінансового результату та дає можливість поліпшити розвиток діяльності підприємства.

Вагомий внесок у висвітлення проблеми формування фінансових результатів зробили: І. Замула, Г. Калетнік, А. Герасимович, О. Томчук, А. Шеремет, В. Опарін та інші. Проблеми аналізу фінансових результатів висвітлені у працях таких вчених, як: М. Ковальчук, В. Савчук, М. Чумаченко та інші. Проте низка питань залишається невирішеною.

Фінансовий результат – це приріст (або зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється у процесі його підприємницької діяльності за звітний період. Для визначення фінансового результату, необхідно порівняти доходи звітного періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів [3].

Сутність формування фінансового результату визначається відповідно до НП(С)БО 1 та проаналізувавши певні статті форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»:

– валовий прибуток – різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);

– прибуток (збиток) від операційної діяльності, визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних, витрат, витрат на збут та інших операційних витрат;

– прибуток (збиток) до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків);

– чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування [1].

Для вивчення впливу факторів на економічно-фінансові результати можна задіяти наступні прийоми економічного аналізу, по-перше ланцюгових підстановок, по-друге абсолютних і відносних різниць, по-третє індексний спосіб тощо. Факторний аналіз результатів виконується в розрізі видів життєдіяльності суб'єкта господарювання. Таким чином, за його результатами можна зробити висновок про вплив факторів на утворення валового прибутку, від операційної діяльності, чистого прибутку тощо [2].

На собівартість впливають структурні й відповідні техніко-економічні фактори. Структурні фактори відображають складові елементи собівартості: вартість сировини, матеріалів, напівфабрикатів; палива та енергії; заробітна плата та нарахування; вартість утримання й експлуатації обладнання; накладні та інші витрати. Техніко-економічні фактори, які характеризують формування витрат з кожного елемента, включають місткість витрат (матеріаломісткість, енергомісткість, трудомісткість тощо) та їх вартість (ціни на матеріали, сировину, енергоносії, заробітна плата). Місткість характеризується обсягом використання сировини, енергії, заробітної плати та інших елементів на виробництво одиниці відповідних товарів, робіт, послуг. Зменшення матеріалоємності виробництва є одним із чинників зниження собівартості [4, с. 89].

Керування фінансовими результатами ґрунтується на загальних принципах управління, а саме, цілеспрямованості, стимулюванні, плановості, компетентності. Окрім того, головним є чинник взаємозалежності, тобто необхідно враховувати, що керування відбудеться

під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Також необхідно брати до уваги принципи оптимальності та гнучкості. Принцип оптимальності вимагає вибір найкращого управлінського рішення в кожній окремо взятій ситуації, а принцип гнучкості вимагає можливість системи управління підстроюватися до змін навколишнього середовища. Метою управління фінансовими результатами підприємства треба вважати максимізацію абсолютної складової чистого прибутку та стабільності формування його у часовому просторі. При цьому прибуток, а відповідно і керування прибутком підприємства, розглядається як джерело утворення капіталізації акціонерів у грошовій формі дивідендних виплат та збільшення ринкової вартості підприємства і як наслідок збільшення його корпоративних прав [5].

Отже, фінансовий результат у вигляді прибутку – головна мета діяльності підприємства та є одним з головних показників визначення ефективності його діяльності, а інформація про фінансовий результат – основне джерело інформації для потенційних партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
2. Андросова Т. В. Систематизація показників моніторингу фінансових результатів на підприємстві. Бізнес Інформ. 2019. № 6. С. 127-132.
3. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз/ Львів, 2013. URL : http://pidruchniki.com/1584072013120/ekonomika/ekonomichniy_analiz
4. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.
5. Яворський А. А. Управління фінансовим станом підприємства в кризових умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 6. С. 242-248.

Кириленко О. С.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Економіка»,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

науковий керівник: Квасній Л. Г.
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

Перспективи розвитку фондового ринку

Перспективи розвитку фондового ринку в Україні пов'язані із Стратегією розвитку фондового ринку до 2025 року. Стратегія розроблена з метою реформування та розвитку фінансового сектора України і просування вперед заходів, які передбачені Угодою про асоціацію між ЄС та Україною. Таким чином, передбачена реалізація Комплексної програми розвитку фондового ринку України до 2025 р..

Основними завданнями прогнозування фондового ринку є визначення майбутнього ринку цінних паперів та визначення напрямків їх розвитку. Визначення майбутнього ринку цінних паперів можливо на основі наукового аналізу, а визначення основних напрямів розвитку цінних паперів має здійснюватися з позицій наукового прогнозування.

Стан і розвиток фондового ринку визначається рядом характеристик, прогнозування яких є досить складним процесом і здійснюється за допомогою різних методів. Прогноз фондового ринку, у свою чергу, є невід'ємним елементом для побудови прогнозу фінансової галузі на певний період. Регуляторні дії, засновані на прогнозуванні стану фінансового сектору в поєднанні з процесами стратегічного планування, можуть пом'якшити наслідки можливих криз на світових фінансових ринках та досягти стабілізації фінансового сектору шляхом швидкої адаптації до мінливих умов.

Науковці вважають, що основу для регуляторної дії можна створити шляхом використання лінійних і нелінійних методів і моделей, які у

формалізованому вигляді здатні відображати характер економічних процесів, що відбуваються.

Процес прогнозування розвитку ринку стає все більш актуальним, оскільки роль фондового ринку для економіки країни постійно зростає. На фондовому ринку України представлені цінні папери, які мають відмінності за видами економічної діяльності, а також територіальні відмінності.

Розвиток фондового ринку в Україні значно залежить від того наскільки чітко визначені заходи, що державі необхідно провести у сфері розбудови фінансової системи. Одним словом – рішення криється у вирішенні всіх вищевказаних проблем. Але краще ще раз звернути увагу на деякі заходи, які необхідні для запуску нормального ринку цінних паперів у країні, а саме:

- внести зміни до Закону про ринок цінних паперів, які відновлять найважливіші норми, що діяли до доленосних змін 2007-2008 років, а на наступних етапах – остаточну гармонізацію правової бази з директивами ЄС та іншими міжнародними стандартами (2018-2020);
- невідкладне впровадження незалежного від Національного банку нагляду за ринком цінних паперів;
- усунути асиметрію між банківськими механізмами та ринком цінних паперів у різних сферах законодавства та регулювання (наприклад, оподаткування, валютне регулювання тощо);
- вивести інфраструктуру ринку цінних паперів (фондова біржа, центральний депозитарій) з-під контролю конкуруючого банківського сектору та встановити механізм диверсифікації власності на них, що забезпечує принцип «чесного ігрового майданчика» та завоює повну довіру інвесторів та емітенти;
- реалізація пенсійної реформи, в результаті якої буде запуснено державну накопичувальну пенсійну систему, в якій значна частина накопичених коштів буде вкладена в місцеві цінні папери, в місцеву економіку;
- публічне розміщення акцій та облігацій великих державних компаній в Україні або паралельно на українській та іноземній фондових біржах.

Важлива роль повинна бути відведена букмекерам. Букмекери – це особлива група на фондовому ринку. Вони мають сильну фінансову силу, добре обізнані джерела та професійні торгові команди. Можливості та діапазон прибутковості на фондовому ринку не мають собі рівних для звичайних роздрібних інвесторів. Тому більшість акцій, на які втручаються маркет-мейкери, матимуть відносно великий підйом.

Цифрова трансформація в сучасному світі значно змінює усі сфери діяльності, включаючи фінансові ринки. Фондові ринки не залишаються осторонь від цього технологічного перетворення. Цифрова стратегія стає ключовим чинником у зміні та модернізації функціонування фондових ринків, щоб вони стали більш ефективними, доступними та конкурентоспроможними.

Інновації в цифровій стратегії фондового ринку

Однією з ключових аспектів цифрової стратегії фондового ринку є впровадження інноваційних технологій та платформ. Це включає в себе використання блокчейн технологій для забезпечення безпеки та прозорості у торгівлі цінними паперами, розробку розумних алгоритмів для аналізу ринку та передбачення трендів, а також використання штучного інтелекту для автоматизації процесів та прийняття рішень.

Трансформація та децентралізація

Цифрова стратегія також сприяє трансформації та децентралізації фондових ринків. За допомогою цифрових технологій, інвестори отримують більший доступ до ринків та можливість здійснювати операції в режимі реального часу, що робить ринок більш демократичним та доступним для всіх категорій інвесторів.

Перспективи розвитку

Перспективи цифрової стратегії розвитку фондового ринку є великими та обіцяючими. З впровадженням нових технологій та інструментів, фондові ринки можуть стати більш ефективними, прозорими та ліквідними. Вони можуть привернути нових інвесторів, розширити свою глобальну присутність та сприяти економічному зростанню. Однак для досягнення цих цілей важливо ретельно розробити та впровадити цифрові

стратегії, враховуючи виклики та ризики, пов'язані з цифровими технологіями.

Висновок. Цифрова стратегія розвитку фондового ринку відкриває нові можливості та перспективи для інвесторів, компаній та економічного розвитку в цілому. Впровадження інноваційних технологій, трансформація та децентралізація ринків є ключовими чинниками в цьому процесі. Цифрова стратегія дозволяє фондовим ринкам стати більш ефективними, конкурентоспроможними та реалізувати свій потенціал у світі швидко змінних технологій та ринкових умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Третьякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 103-107.
2. Танклевська Н. С., Кальченко М. М. Стан та проблеми формування фондового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. № 9. 2013. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2319> (дата звернення: 30.05.2021 р.).
3. Шуба О. А. Особливості інтеграції фондового ринку України у світовий фондовий ринок. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 183-189. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-183-189>
4. Tanklevska, N., Povod, T., Ostapenko, A., Borovik, L. Crowdfunding Development Trends: Foreign Experience and Ukrainian Realities in the Digital Economy. *Conference Paper. Lecture Notes in Networks and Systems*. 2021. 194. LNNS. Pp. 897-908.

Костецька І. І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Захарків Ю. Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність «Менеджмент»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Класифікація видів конкурентних бізнес-стратегій

Існує безліч шляхів конкуренції та стратегій: виробнича, товарна, цінова і т. д. Але основу будь-якої стратегії складають конкурентні переваги. Конкурентні переваги, як правило, реалізуються на рівні стратегічних одиниць бізнесу, формуючи при цьому основу бізнес-стратегію підприємства.

З літературних джерел із стратегічного менеджменту можна стверджувати що значна частка авторів при класифікації видів конкурентних конкурентних бізнес стратегій дотримується класифікації М. Портера. Так зокрема автори літературного джерела [3] пропонують наступну класифікацію бізнес стратегій:

1. Стратегія диференціації. Метою даної стратегії є надання продукту-товару відмінних якостей, важливих для покупця і які відрізняють даний товар від пропозицій конкурентів. Диференціація, як і лідерство за витратами, захищає організацію від конкурентних сил, але зовсім іншим методом. Не дивлячись на те, що наявність відмінних якостей вимагає, як правило, більш високих витрат, успішна диференціація дозволяє комерційній організації досягти більшої рентабельності за рахунок того, що ринок готовий прийняти більш високу ціну.

2. Стратегія лідерства за витратами. В центрі уваги всієї стратегії – низькі витрати в порівнянні з конкурентами.

Перевага по відношенню до витрат створює відносно ефективний захист проти всіх конкурентних сил.

3. Стратегія фокусування (за Портером), тобто спеціалізація на потребах одного сегмента чи конкретної групи покупців без прагнення

охопити весь ринок. Мета її – задовольнити потреби вибраного цільового сегмента краще, ніж конкуренти. Така стратегія може спиратись як на диференціацію, так і на лідерство за витратами, але тільки в рамках цільового сегмента. В результаті стратегія фокусування поділяється на такі дві базові конкурентні стратегії:

1. Фокусоване лідерство за витратами.
2. Фокусована диференціація

Аналогічну класифікацію пропонує і автор літературного джерела [4] єдиною відмінністю є розподіл стратегії фокусування на два підвиди:

- а) фокусування на витратах
- б) фокусування на диференціації продукції.

Найширший спектр класифікацій видів конкурентних бізнес-стратегій запропонований у навчальному посібнику [2]. Окрім проаналізованої класифікації (за М. Портером) пропонується розглянути наступні дві:

Класифікація конкурентних стратегій (за Ф. Котлером) включає:

1. Стратегію лідера реалізується у випадку коли організація займає домінуючі позиції на ринку, і вони визнані її конкурентами. Ця організація є «еталоном», з яким порівнюють можливості решти конкурентів, що намагаються її атакувати, наслідувати або позбутися. Організація ж лідер може застосовувати наступні декілька стратегій.

1.1 Стратегію розширення первинного попиту вибирає переважно організація-лідер, яка найбільше сприяє розвитку ринку шляхом виявлення нових потреб товару, пропаганди нових можливостей застосування існуючих товарів або збільшення разового споживання товару.

1.2 Оборонну стратегію, що передбачає захист своєї частки ринку з протидією найнебезпечнішим конкурентам, часто застосовує організація-новатор, яку атакують конкуренти-імітатори.

1.3 Наступальна стратегія ґрунтується на збільшенні частки ринку організацією-лідером шляхом підвищення рентабельності завдяки використанню «ефекту досвіду».

1.4 Стратегію де маркетингу передбачає зменшення частки ринку організацією-лідером у деяких сегментах через підвищення ціни,

скорочення послуг, обмеження реклами чи припинення стимулювання попиту.

2. Стратегія атакування лідера. Притаманна організаціям, які не займають лідерських позицій, для них привабливим є шлях атаки. Мета агресивної стратегії – зайняти місце лідера.

Розрізняють два види атаки – формальну та флангову.

Фронтальна атака полягає у використанні проти конкурента таких же засобів, які використовує він сам, не претендуючи на аналіз його слабких сторін.

Флангова атака передбачає боротьбу з лідером на тому ринку, де він є слабким або погано захищеним.

3. Стратегія переслідування лідера. Дану стратегію зазвичай вибирають організації, що отримують велику частку ринку і тому адаптуються до основних конкурентів. Ця стратегія передбачає не пасивну поведінку її керівника, а швидше його турботу про забезпечення напряму розвитку, який не викличе опору з боку лідера на ринку.

4. Стратегія фахівця збігається з однією з конкурентних стратегій, сформульованих М. Портером – стратегією спеціалізації, концентрації на певному сегменті [4].

Класифікація конкурентних стратегій (за А. Юдановим) включає:

1. Віолентну стратегію. Яка характерна для організацій, які діють у сфері виробництва стандартних товарів і послуг. До них належать три різновиди організацій: «горді леви», «могутні слони» та «неповороткі бегемоти». Стратегія віолентів доволі проста: вони намагаються домінувати на ринку чи його частині з метою витіснення конкурентів, приваблюючи покупця порівняно дешевшими й добротними товарами.

2. Відвідувальна стратегія характерна для організацій, які мають вузьку спеціалізацію. Передбачає виготовлення нетрадиційної продукції для певного, вузького сегменту ринку. Основною перевагою пацієнтів є те, що їхні товари незамінні для відповідної групи споживачів, тому виникає можливість завоювання максимальної частки ринку.

3. Комутантна стратегія притаманна для дрібним неспеціалізованим організаціям, яким легше задовольняти невеликі за обсягом і

короткострокові потреби споживача. Комутанти не пов'язані з певною сферою діяльності, легко переходять з одного ринку на інший, часто пропонують товари-підробки.

4. Експлерентна стратегія передбачає створення нових і радикальну зміну старих сегментів ринку. Основною конкурентною перевагою цих організацій є впровадження принципових нововведень. Прагнуть створити новий ринок і мати вигоди від одноосібної присутності на ньому протягом певного часу.

Розглядаючи процес розроблення конкурентної стратегії варто зазначити, що він зазвичай має суттєві відмінності від процесу розроблення загальної корпоративної стратегії. Це зазвичай зумовлено тим, що розроблення бізнес-стратегії стосується якоїсь окремої сфери діяльності підприємства і відштовхується від загальних цілей організації. Отож зупинимось більш детально на характеристиці класифікації основних стадій процесу розроблення конкурентних стратегій. Для прикладу пропонується розглянути характеристику основних стадій процесу розроблення конкурентної стратегії запропоновану автором літературного джерела [3].

На першій стадії виділяються основні напрями розвитку організації, визначаються цілі і здійснюється характеристика загальної стратегії. Головне на даній стадії – зафіксувати проблеми і завдання, обговорити можливі шляхи їх рішення, очікувані наслідки ухвалюваних рішень.

На другій стадії встановлюються взаємозв'язки між проблемами і завданнями в рамках одного, а потім і декількох напрямів, з вказівкою можливих шляхів рішення проблем і очікуваних наслідків реалізації рішень.

На третьому етапі розробляється робочий варіант реалізації бізнес-стратегії підприємства з урахуванням виявлених взаємозв'язків, кількісних характеристик проблем і завдань. Розробляються функціональні стратегії, наприклад, у формі конкретних цільових програм з виділенням термінів, ресурсів, виконавців і т. д. Крім того, визначається роль і місце кожної програми в процесі реалізації стратегії, а також черговість виконання цільових програм.

Процес розроблення конкурентних стратегій складається з аналогічних стадій здійснення стратегічного вибору на корпоративному рівні. Відмінність полягає в тому, що сформульовані корпорацією завдання та розроблена загальна стратегія є цілями, які повинні бути досягнуті на рівні СГЦ. Графічну інтерпретацію процесу формування конкурентних стратегій зображено на рисунку [5].

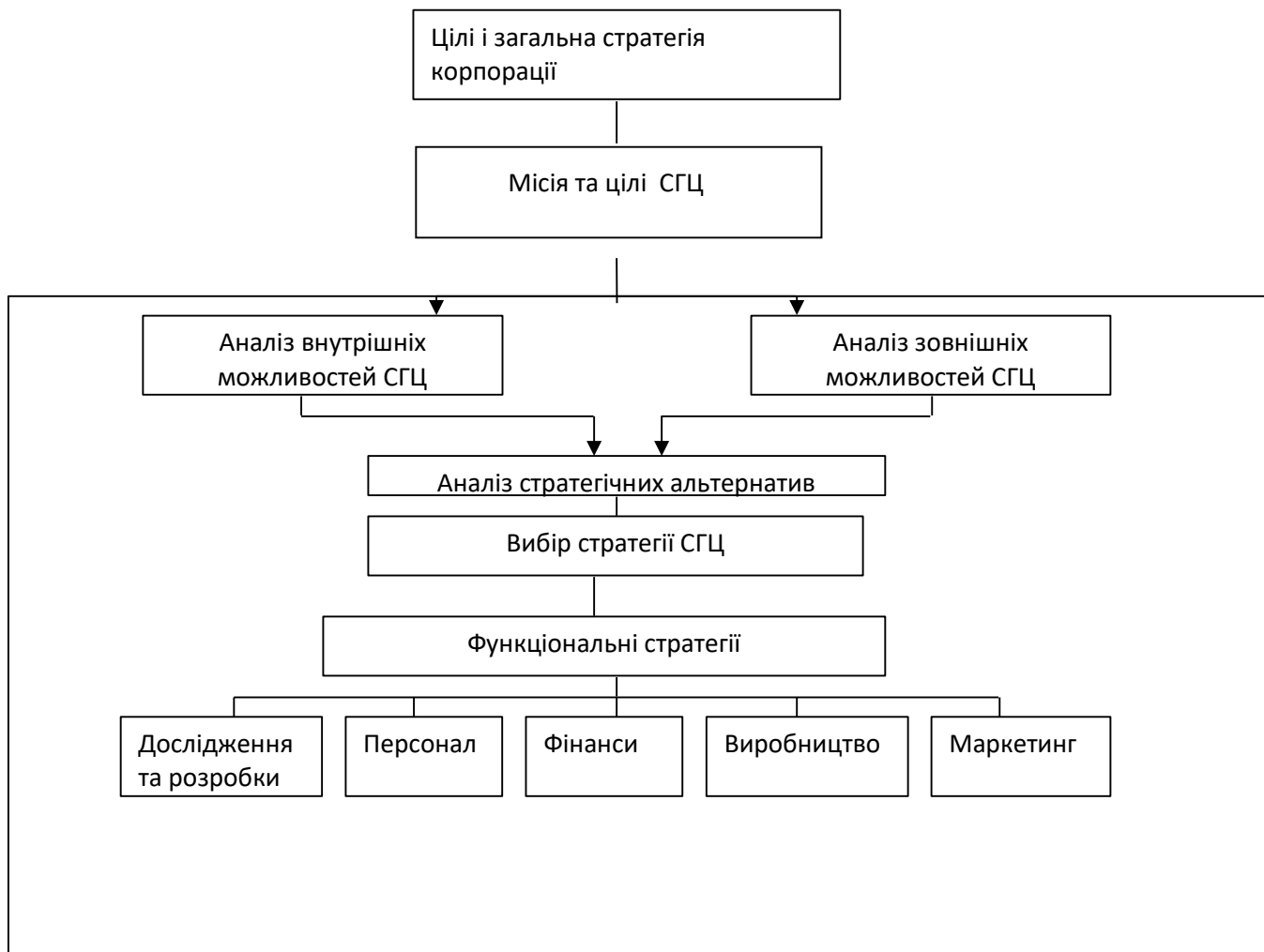


Рис. Процес розроблення бізнес-стратегії

Основною конкурентною перевагою цих організацій є впровадження принципів нововведень. Прагнуть створити новий ринок і мати вигоди від одноосібної присутності на ньому протягом певного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скроцька Я. М. Особливості сегментування ринку для підприємства. *Бізнес-навігатор* : наук.-виробн. журн. 2016. № 2 (39). С. 43-47.
2. Стратегічне управління : навч. посіб. / уклад. : В. О. Могилко, І. А. Дмитрієв, Р. В. Сагайдак-Нікітюк, І. Ю. Шевченко, О. А. Яценко. Харків : ХНАДУ, 2016. 252 с.
3. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / за заг. ред. Бутка М. П. ; М. П. Бутко, М. Ю. Дітковська, С. М. Задорожна та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. 376 с.
4. Сумець О. М. Стратегічний менеджмент : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременч. льот. коледж. Харків : ХНУВС, 2022. 208 с.
5. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 570 с.

Левус О. І.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність «Менеджмент»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

**Вплив війни в Україні на розвиток підприємництва:
економіко-правові аспекти**

Війна в Україні, розпочата в 2014 році та посилена повномасштабним вторгненням у 2022 році, має глибокий вплив на всі аспекти економіки країни, зокрема і на розвиток підприємництва. Військові дії спричинили значні зміни в економічному середовищі, створивши численні виклики для підприємців. Водночас, ситуація сприяла появі нових можливостей та стимулювала певні реформи в правовій сфері. Нами розглянуто економічні та правові аспекти впливу війни на підприємницьку діяльність в Україні.

До економічних аспектів відносимо:

- Руйнування інфраструктури

Війна призвела до значного руйнування інфраструктури, включаючи виробничі об'єкти, логістичні ланцюги, транспортні мережі та енергетичні системи. Це створило значні перешкоди для ведення бізнесу, особливо в регіонах, де відбуваються активні бойові дії. Багато підприємств були змушені припинити свою діяльність або перенести її до більш безпечних регіонів.

- Зниження інвестиційної привабливості

Військовий конфлікт суттєво знизив інвестиційну привабливість України. Іноземні інвестори стали обережнішими щодо вкладання коштів у країну через високі ризики. Внутрішні інвестиції також скоротилися через невпевненість у стабільності економічного середовища.

- Втрата ринків збуту

Багато підприємств втратили доступ до традиційних ринків збуту, особливо на окупованих територіях. Це змусило їх шукати нові ринки та адаптувати свою продукцію до змінених умов.

- Вимушена міграція

Масова внутрішня та зовнішня міграція населення спричинила зміну демографічної структури ринку праці. В деяких регіонах виникла нестача кваліфікованих кадрів, тоді як в інших - перенасичення ринку праці.

До правових аспектів відносимо:

- Зміни у законодавстві

В умовах війни уряд України вжив низку заходів для підтримки підприємництва. Було прийнято нові законодавчі акти та внесено зміни до існуючих, спрямовані на спрощення процедур ведення бізнесу, забезпечення податкових пільг та створення умов для відновлення економіки. Зокрема, були введені:

1. Податкові пільги та канікули: для підприємств, що постраждали від війни, були запроваджені податкові пільги та відстрочки платежів.

2. Державні програми підтримки: створено програми фінансової підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема шляхом надання пільгових кредитів та грантів.

- Проблеми правозастосування

Незважаючи на законодавчі ініціативи, підприємці стикаються з проблемами правозастосування. Корупція, бюрократія та недостатня прозорість процедур ускладнюють отримання підтримки та реалізацію нових проектів.

- Відновлення прав власності

Військові дії спричинили втрату або пошкодження майна багатьох підприємств. Відновлення прав власності на ці об'єкти та компенсація збитків є складним і тривалим процесом, який потребує ефективних правових механізмів.

Проте підприємництву в Україні відкриваються і нові можливості, а саме:

1. Розвиток ІТ-сектора

В умовах війни значного розвитку зазнав ІТ-сектор. Віддалена робота, кібербезпека та цифрові технології стали ключовими напрямками, що сприяють розвитку підприємництва в умовах воєнного стану.

2. Соціальне підприємництво

З'явилися нові форми соціального підприємництва, спрямовані на підтримку постраждалих від війни, реабілітацію ветеранів та відновлення зруйнованих територій. Це сприяло розвитку нових бізнес-моделей та інноваційних підходів.

3. Інтеграція до європейських ринків

Україна активізувала процеси інтеграції до європейських ринків, що відкрило нові можливості для експорту та співпраці з європейськими партнерами. Це сприяє підвищенню стандартів якості та конкурентоспроможності українських підприємств.

В результаті дослідження нами сформовано такий висновок:

Війна в Україні створила численні виклики для розвитку підприємництва, зокрема руйнування інфраструктури, зниження інвестиційної привабливості та втрату ринків збуту. Однак, вона також стимулювала розвиток нових секторів, таких як ІТ та соціальне підприємництво, та відкрила можливості для інтеграції до європейських ринків. Ефективне подолання економіко-правових проблем потребує комплексного підходу, включаючи законодавчі реформи, підтримку підприємців та розвиток міжнародного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підтримки підприємництва в умовах воєнного стану». *Верховна Рада України*. 2022.

2. Аналітичний звіт «Вплив війни на економіку України: виклики та перспективи». *Центр економічної стратегії*. 2023.

Лелик Л. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Чебан О. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність «Менеджмент»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Економіка знань: управління людськими знаннями

У світі сформована інноваційна модель суспільного розвитку, основна ідея якої полягає у максимальному сприянні появи нових знань та вмінь, які повинні проявлятися у таких сферах, як освіта, наука, технології, виробництво тощо. Науковцями доведено на практиці, що 85 % приросту ВВП залежить від впровадження нових знань, вмінь та навиків у господарську діяльність суб'єктів господарювання. Соціально-економічний розвиток в першу чергу залежить від вміння генерувати нові знання, можливості їх використовувати та адаптувати до нових умов функціонування. Знання є основою для розвитку економіки, впровадження інновацій, технологічного прогресу та соціального збагачення суспільства.

На переломі XX та XXI століть розвиток економіки знань відіграє ключову роль у життєдіяльності суб'єктів господарювання, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, завоювання лідируючих позицій серед конкурентів, виходу на нові ринку збуту продукції як на локальному, національному та міжнародному рівні. Знання, вміння їх примножувати та використовувати в кінцевому підсумку визначають переможців у складній конкурентній боротьбі, інтернаціоналізації світових ринків та глобалізації світу. Нарешті відбувається розуміння суб'єктами господарювання того, що саме знання та інтелектуально-кадровий потенціал їх працівників є запорукою успішної господарської діяльності, зростання рівня прибутковості та конкурентоспроможності, забезпечення постійного розвитку та безпеки функціонування.

Найбільший внесок у розвиток теоретичних аспектів дослідження впливу економіки знань та розвиток конкурентних переваг суб'єктів

господарювання зробив В. М. Геєць, який зазначає, що «економіка знань – це економіка, в якій головним фактором є процеси накопичення та використання знань; спеціалізовані (наукові) знання, як і повсякденні, стають важливим ресурсом, який поряд із працею, капіталом і природними ресурсами забезпечує зростання і конкурентоспроможність економічної системи» [1].

Варто зазначити, що вчені також вважають, що «економіка знань – це новітня модель розвитку економічної системи, в якій більшу частину валового внутрішнього продукту забезпечують за допомогою виробництва, опрацювання, зберігання, поширення і використання знань, інформації та новітніх технологій» [2].

Умови економіки знань надають можливість людині аналізувати, вивчати, примножувати, створювати знання завдяки своїм інтелектуальним можливостям та продуктивності праці (бажання до самонавчання, самоменеджменту, трудової та професійної дисципліни, соціального розвитку, кар'єрного зростання, фінансової незалежності).

Першочергою основою економіки знань є базові знання та вміння, які необхідно примножувати, розуміння необхідності системного навчання, дисципліни, створення умов та доступу до навчання (підвищення кваліфікації, перекваліфікації, отримання нових вмінь, розуміння функцій управління знаннями та особистісного прогресу та розширення світогляду завдяки отримання нових знань та вмінь).

Науковці виділяють три основні чинники впливу на процеси економіки знань (рис. 1).

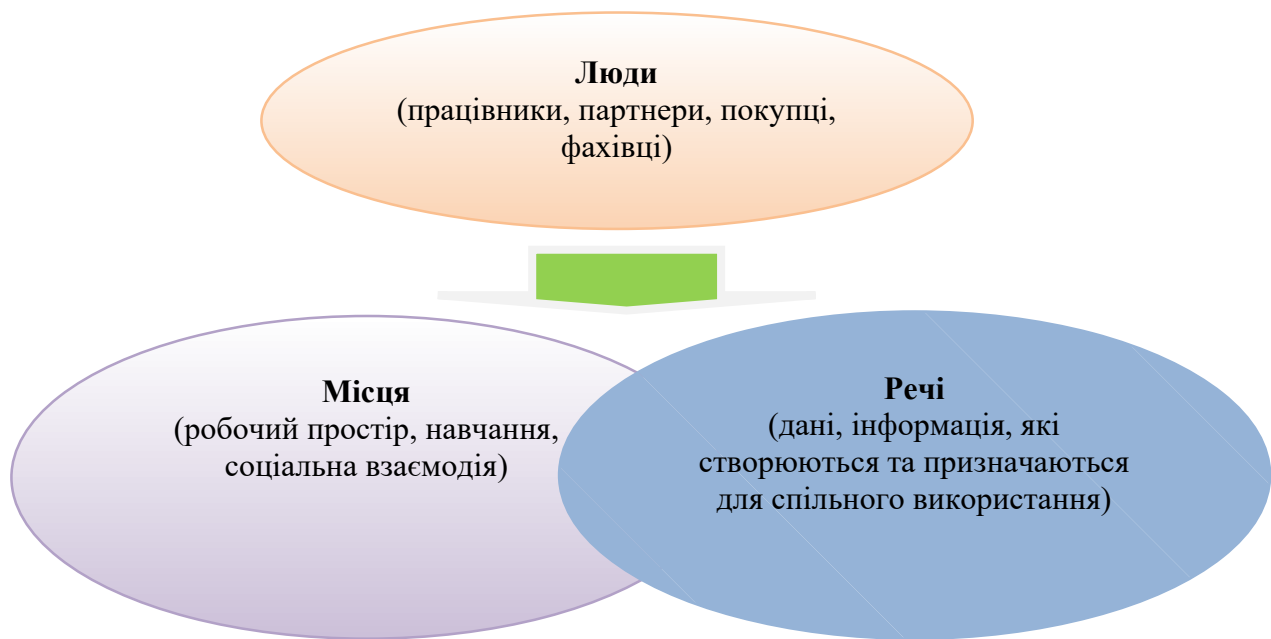


Рис. 1. Чинники впливу на розвиток економіки знань [1-3]

Люди – це основний рушійний механізм розвитку суспільства, світу у всіх напрямках діяльності людства. Людина навчається, розвивається, знаходить нові проблеми та шляхи їх вирішення. Вміння управляти знаннями, генерувати нові ідеї, їх втілювати у життя, використовувати інтелектуально-кадровий потенціал у повній мірі. Люди навчаються та шукають можливості використовувати у практичній діяльності здобутий досвід, за допомогою нових вмінь та знань покращити фінансовий стан суб’єктів господарювання та досягнути ключових цілей діяльності бізнесу.

Відтак, умови економіки знань формують таке розуміння важливості отримання нових знань та вмінь - це не тільки отримання нових вмінь, а й можливість отримання матеріальну вигоду за вміння виконувати певні операції або критично мислити, застосовувати нестандартні погляду тощо. Матеріальна вигода проявляється у грошовому еквіваленті, і стає зрозумілим, що чим більше знає працівник і вміє використати свої знання тим більше отримає прибутку підприємства з мінімальними витратами та у короткі терміни.

Отже, тільки персонал з високим професійним, соціальним, моральним, інтелектуальним рівнем свідомості може розуміти необхідність навчання та саморозвитку, самодисципліни, вміти вести за

собою людей, володіння навиками працювати у команді задля отримання бажаного результату. Від харизми, творчості, кваліфікованості, грамотності та бажання працювати персоналу залежить успішність підприємства, його конкурентоспроможність та можливість стабільного зростання у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Геец В. М. Социально-экономические трансформации при переходе к экономике знаний / под ред. д.э.н. Л. Г. Мельника. Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. 430 с.
2. Дяків О., Шушпанов Д., Пошелюжний В. Розвиток економіки знань в організації, яка самонавчається. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 1. С. 113-125.
3. Мельник Л. Ю. Еволюція наукових уявлень про економіку знань. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. № 26/1. С. 37-42.
4. Світлична В. Л. Теоретичний базис нової парадигми суспільства – економіки знань. URL : <https://economics.opu.ua/files/archive/2015/No3/184-193.pdf>
5. Стояненко І. В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1230>

Лобик О. О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Вплив війни в Україні на територіальні громади

Війна в Україні, розпочата російським вторгненням у 2014 році та ескалацією у 2022 році, має серйозний вплив на територіальні громади країни. Військові дії спричинили масштабні соціально-економічні, демографічні та інфраструктурні зміни, які глибоко відчуються на місцевому рівні. В умовах війни територіальні громади стикаються з численними викликами, які вимагають швидкої реакції та комплексного підходу.

Вплив війни на територіальні громади проявляється в різноманітних ракурсах:

Соціально-економічні наслідки впливу війни:

1. Втрата людських ресурсів

Одним із найбільш трагічних наслідків війни є загибель та поранення мирних жителів і військовослужбовців. Це призводить до зменшення працездатного населення та зростання навантаження на соціальні служби.

2. Вимушене переміщення населення

Війна спричинила масове переміщення населення. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) становлять значну частку населення в багатьох регіонах. Це створює додаткове навантаження на місцеві ресурси та інфраструктуру, вимагає забезпечення житлом, роботою та соціальними послугами.

3. Економічний спад

Військові дії призводять до руйнування підприємств, інфраструктури та зниження економічної активності. Багато громад втратили основні

джерела доходів, що суттєво вплинуло на місцеві бюджети та можливості фінансування розвитку.

Демографічні зміни:

1. Зниження народжуваності

В умовах війни спостерігається зниження рівня народжуваності. Невпевненість у майбутньому та погіршення умов життя призводять до зменшення кількості новонароджених.

2. Зростання міграції

Багато громадян залишають країну у пошуках безпеки та кращих умов життя. Це призводить до депопуляції деяких регіонів та втрати кваліфікованих кадрів.

Інфраструктурні наслідки:

1. Руйнування інфраструктури

Військові дії спричиняють значні руйнування житлових будинків, шкіл, лікарень, доріг та інших об'єктів інфраструктури. Відновлення цих об'єктів вимагає значних фінансових і матеріальних ресурсів.

2. Порушення комунікацій

Руйнування транспортної та комунікаційної інфраструктури ускладнює доступ до основних послуг та товарів. Це особливо гостро відчувається в зонах бойових дій та на окупованих територіях.

Психологічні наслідки:

1. Психологічна травма

Війна залишає глибокі психологічні рани як у військовослужбовців, так і у цивільного населення. Психологічна допомога та реабілітація стають важливими аспектами підтримки громад.

2. Соціальна напруженість

Війна створює атмосферу невпевненості та напруженості в суспільстві. Це може призводити до зростання конфліктів і соціальної дезінтеграції.

Останнім часом спостерігається певна реакція громад на перспективи відновлення. У багатьох громадах активізувалися волонтерські організації та ініціативи, спрямовані на підтримку

військових, ВПО та постраждалих. Волонтерська діяльність стає важливим елементом соціальної підтримки.

Україна отримує значну міжнародну допомогу для подолання наслідків війни. Фінансові та гуманітарні ресурси спрямовуються на відновлення інфраструктури, підтримку ВПО та розвиток економіки.

Україна розробляє та реалізує плани відновлення постраждалих територій. Вони включають відновлення інфраструктури, підтримку бізнесу та соціальні програми. Проте науковці наголошують, що «Не зважаючи на існування правового підґрунтя фінансового забезпечення територіальних громад, фінансова основа їх діяльності залишається вкрай слабкою» [1, с. 11].

Важливим аспектом є законодавча підтримка відновлення територіальних громад. Уряд приймає нормативні акти, спрямовані на забезпечення фінансових та організаційних умов для відновлення.

Війна в Україні має значний вплив на територіальні громади, створюючи численні виклики та загрози. Однак, попри труднощі, громади демонструють високу стійкість та готовність до відновлення. Волонтерська діяльність, міжнародна допомога та ефективні плани відновлення є ключовими елементами, які сприятимуть відновленню та розвитку постраждалих регіонів. Важливим аспектом є також законодавча підтримка, яка створює необхідні умови для фінансового забезпечення та організаційної підтримки відновлення територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Абрамова І. В. Теоретичне обґрунтування змісту і форм фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад. *Вісник ЖНАЕУ*. 2017. № (59). Т. 2. С. 9-14.

Максимів Ю. М.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Львівський торговельно-економічний університет*

науковий керівник: Олійник Н. Р.

*кандидат економічних наук, старший викладач,
Львівський торговельно-економічний університет*

Діяльність благодійних фондів України в умовах воєнного стану

Важливість діяльності благодійних фондів в Україні збільшується з кожним роком. В українському контексті відбуваються докорінні зміни в культурі благодійництва загалом. Так, у 2021 році Україна увійшла до десяти країн світу з найшвидшим ростом індексу благодійності в країні та посіла високе 20 місце.

Дослідники встановили, що станом на 2021 рік 66 % людей в Україні хоча б раз допомогли незнайомій людині, 43 % населення жертвували гроші на благодійність та 19 % українців приділили час для волонтерської діяльності [1].

Можна констатувати той факт, що у 2022 році ці показники зросли, щонайменше, втричі – через повномасштабне російське вторгнення в Україну. Левова частка з них працює в сфері надання соціальних послуг, як от Міжнародний фонд «Відродження», Фонд Білла та Мелінди Гейтс, Міжнародний благодійний фонд «Карітас-Україна» та його регіональні структури, фонд «Щасливе дитинство», Український фонд «Благополуччя дітей», Українська біржа благодійності, фонд «Клуб добродіїв, благодійний фонд «Життєлюб», Міжнародна благодійна організація «Партнерство кожній дитині», СОС «Дитячі містечка» тощо.

Таким чином, можна сказати, що формування дієвого ринку соціальних послуг (де працюють державні та недержавні організації) може стати кроком до покращення результативності і якості соціальних послуг, оскільки конкуренція, за її законами, сприяє покращенню ефективності розподілу ресурсів, охопленню більшої кількості отримувачів соціальних послуг та напряду впливає на якість таких послуг [2].

Деякі з цих фондів працюють вже багато років і мають великий

практичний досвід соціальної роботи. Виявлено, що через брак професійних кадрів та, часом, низький рівень професійної підготовки, нестабільне фінансування не завжди вдається забезпечувати високий рівень якості надання соціальних послуг.

Виходячи із вищевикладеного, можна підсумувати, що формування ринку соціальних послуг в Україні відбувається за рахунок діяльності державних та недержавних установ в цій сфері. Зокрема, благодійні фонди знаходять все більше підтримки в своїй діяльності як від донорів, так і від отримувачів соціальних послуг.

Статистичні результати інших досліджень показують, що саме сфера соціального захисту (сімей, дітей та молоді) серед благодійних фондів отримує найбільшого фінансування. Аби оптимізувати державні та місцеві видатки на соціальні послуги та покращити якість надання цих послуг, більшість дослідників підтримують ідею запровадження інструменту соціального замовлення.

Так, за сприянням держави, в Україні можуть якісно працювати благодійні фонди в сфері надання соціальних послуг. Деякі з них працюють вже багато років і мають великий практичний досвід в сімейній соціальній роботі. Також серед науковців існує думка, що розробкою та імплементацією новітніх методів в роботі благодійних фондів мають займатися саме неурядові організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <https://ukrstat.gov.ua>.
2. Багмет К. В. Соціальне замовлення та розвиток ринку соціальних послуг в Україні. *ECONOMICS: time realities*. 2019. № 3 (43). С. 16-21.

Місевич С. С.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність «Менеджмент»*

науковий керівник: Стойко Г. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
завідувач денного відділення,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Базові критерії оцінки діяльності персоналу

На ринку праці зростає попит на висококваліфікованих працівників, зростає роль людини у всіх процесах (виробництві, технологіях, послугах тощо), важливим стає нестандартне мислення, яке допомагає знайти шляхи виходу з складних ситуацій, знання та зростаючий рівень компетенції виступають основним інструментом конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та безперервного функціонування на ринку серед конкурентів.

Підприємства намагаються раціонально використовувати свої ресурси у тому числі, кадрові:

- оцінка та використання інтелектуально-кадрового потенціалу підприємства;
- стимулювання персоналу до праці;
- отримання максимальної трудової віддачі персоналу на вкладені фінансові витрати на їх формування, організацію, навчання, мотивування [1-5].

Оцінювання діяльності працівників направлено на максимально ефективно використання кадрового потенціалу підприємства, сприяння персоналу використовувати свій інтелектуальний капітал для досягнення цілей та стратегії діяльності підприємства. Більшість керівників сучасних підприємств розуміють важливість людини на всіх стадіях розвитку підприємства, її кваліфікації, професійності, базових вмінь та знань. Людина виступає основним ресурсом забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стабільності та стійкості, інвестиційної привабливості та кредитоспроможності. Оцінка діяльності

персоналу повинна забезпечити об'єктивні потреби підприємства та самого працівника, основна мета отримання найвищих результатів діяльності, стабільних, конкурентоспроможних переваг на досить довгий період часу.

Базовими аспектами оцінки діяльності персоналу можна виділити такі:

- підбір кадрів;
- період адаптації кадрів;
- просування по службовій драбині;
- підвищення кваліфікації (навчання, стажування, отримання нових вмінь та знань);
- стимулювання та мотивація діяльності;
- негативні стимули – звільнення, ротація, втрата керівної посади [1-5].

«Важливим аспектом оцінювання є дотримання доктрини зворотного зв'язку: працівник має обов'язкове право знати, як оцінюється його особистість і його результати. Оцінювання має аналізуватись відкрито, як і доречно відкрите коректне обговорення досягнень працівника та вибір способів покращення його діяльності. Працівники мають зрозуміти: які помилки та недоліки були з їхньої вини, а які з них обумовлені внутрішніми умовами організації. Це дозволяє скорегувати не лише поведінку працівників, а й умови їх роботи» [1].

Оцінювання діяльності персоналу – складний процес, який формується на кожному підприємстві індивідуально залежно від цілей здійснення такої оцінки та бажаного ефекту віддачі.

Складові оцінки персоналу:

1. Зміст та завдання оцінки діяльності персоналу на підприємстві.
2. Створення системи критеріїв оцінки діяльності персоналу.
3. Методи, інструменти оцінки діяльності персоналу.
4. Процедура здійснення оцінки персоналу.
5. Аналіз та прийняття рішень відповідно до отриманих результатів ефективності діяльності працівників підприємства.

6. Контроль за результативністю прийнятих управлінських рішень кадрової політики підприємства.

Отже, оцінка діяльності персоналу на підприємстві є одним із важливіших напрямів розвитку підприємства у сучасних умовах господарювання. Оцінювання персоналу допомагає проаналізувати, оцінити, розкрити потенціал розвитку кожного працівника окремо, запобігти невідповідності кваліфікації працівника зайнятій посаді, уникнення професійного застою серед працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Механизм управления предприятием: стратегический аспект : монография / Пономаренко В. С., Ястремская Е. Н., Луцковский В. М., Кушнар С. Л., Полуэктова Л. И. та ін. ; под ред. В. С. Пономаренко. Харьков : ХГЭУ, 2012. 252 с.

2. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : Кондор, 2013. 296 с.

3. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2018. 351 с.

4. Балабанова Л. В., Сардак К. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : ВД Професіонал, 2006. 512 с.

5. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 337 с.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Галащишин А. Н.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальність «Менеджмент»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Собко А. Ю.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальність «Менеджмент»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Методологічні засади дослідження управління проектами підприємства

У сучасну епоху швидких і динамічних змін важливість проектного менеджменту для кожної організації зростає. У кожній великій компанії відбуваються трансформації, планування виробництва, впровадження нових технологій або просто заміна апаратного чи програмного забезпечення.

Сьогодні всі ці види діяльності вже визначені та керовані як проекти, і опанування управління проектами навіть у межах внутрішніх потреб організації здається необхідністю. Метою управління проектами є розробка та реалізація успішного проекту.

Багато дослідників розглядають обрану проблему дослідження, зокрема Балабанова Л. В., Стельмашенко О. В., Варналій З. С., Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Білик Р. Р. тощо. Однак, дослідження методології управління проектами підприємства ще не до кінця, тому ми поставили собі за мету: вивчення особливостей методології проектування підприємства.

Правильно обрана та застосована методологія може стати суттєвою допомогою керівнику проекту в управлінні проектом. Зважаючи на те, що методика та її опис не є основною темою даної роботи, я не буду описувати

їх тут детально. Однак, оскільки вибір відповідної методології є відносно важливим, я вважав за доцільне хоча б згадати це питання.

Кожна компанія повинна мати в одному місці доступну зведену інформацію про успішно та неуспішно завершені проекти минулого. Ця інформація має неоціненне значення для управління іншими проектами.

«Серед життєво важливих даних, які повинні бути зібрані та доступні, безумовно, є записи про завершення та їх вимога часу – так звані витрачені зусилля. Правильно організовані дані можуть дуже всебічно підтримувати WBS на етапі планування проекту. Іншу групу мають становити понесені витрати, розбиті на окремі статті, в ідеалі пов'язані з аналізом витрачених зусиль. Дані мають бути структуровані та включати всі договори субпідряду, оренду, купівлю тощо» [2].

Ці дані підтримують реалістичне встановлення бюджету проекту. Дані про зміни в концепції проекту важливі для загального уявлення про приблизний відсоток змін, яких зазнає кожен проект. Ця інформація не мала принципового значення для керівника проекту, але теоретично може допомогти в підготовці відповідного управління змінами в ході проекту.

З іншого боку, аналіз ефективності усунення дефектів говорить про відсоток помилок, які були виявлені та виправлені під час розробки. Решта дефектів усуваються під час наступної операції користувача, як правило, протягом 3 місяців. На практиці це означає, що якщо він виявив 90 помилок під час розробки та 10 помилок або несправностей протягом перших трьох місяців роботи, ми можемо констатувати, що якість продукту досягла 90 % функціональності, зазначеної на початку проекту [3].

Однак для проектного проекту в IT-індустрії ми повинні наполягати на етапі, як точці, коли виконується одна з ключових функцій вибраного продукту. Відстежений і встановлений любитель повинен бути результатом аналізу або перевірки цільових функцій. Відповідно до досліджень успішних проектів, віха має включати виконання наступних заходів:

- Перегляд функціональних специфікацій
- Перегляд плану проекту

- Перегляд бюджету та розкладу
- Доопрацювання зовнішнього дизайну
- Перегляд архітектури бази даних
- Внутрішня ревізія дизайну
- Перегляд контролю якості та плану випробувань
- Огляд документації
- Перегляд плану впровадження продукту
- Перегляд навчання користувачів системи
- Перегляд коду
- Тестовий перегляд на кожному етапі розробки
- Приймальні випробування клієнтом

Відстеження віх є важливим фактором успішного завершення проєкту. Відстеження етапу, оскільки надання певної функціональності, частини коду або документації підтримує раннє виявлення помилок і неповноти та має призвести до негайного виправлення та виправлення помилок і ускладнень, що виникають у зв'язку з цим.

Своєчасне реагування з боку керівника проєкту позитивно впливає на весь проєкт, оскільки своєчасне виявлення помилок і контроль виходу як з боку керівника проєкту, так і з боку клієнта/користувача є критично важливими для якості кінцевий результат проєкту (рис.) [4].

Ідентифікація та подальший аналіз ризиків можуть значно полегшити роботу керівника проєкту, коли відбувається подія, яка потенційно може поставити під загрозу хід проєкту. І з великою ймовірністю така подія відбудеться.

Тому важливо розробити стратегію управління ризиками. За допомогою цієї стратегії найважливіше – якомога раніше визначити ці потенційні ризики, оцінити вплив, який вони можуть мати на проєкт, і, нарешті, спланувати та вирішити, як їм протистояти. Управління ризиками – складне питання, яке вимагає співпраці всієї команди проєкту. Є кілька способів підійти до цієї дисципліни. У рамках цієї роботи я перелічу лише найпоширеніші варіанти використання методу.

Першим кроком має бути вивчення подібних проєктів в історії та навчання на помилках попередника, який може виявити багато можливих

проблем. На основі таких досліджень створюється список потенційних ризиків, який постійно доповнюється та оцінюється всією командою. Історично доведено, що мозковий штурм є ефективним методом виявлення ризиків, тому кожен можливу атаку слід фіксувати та розглядати [8].

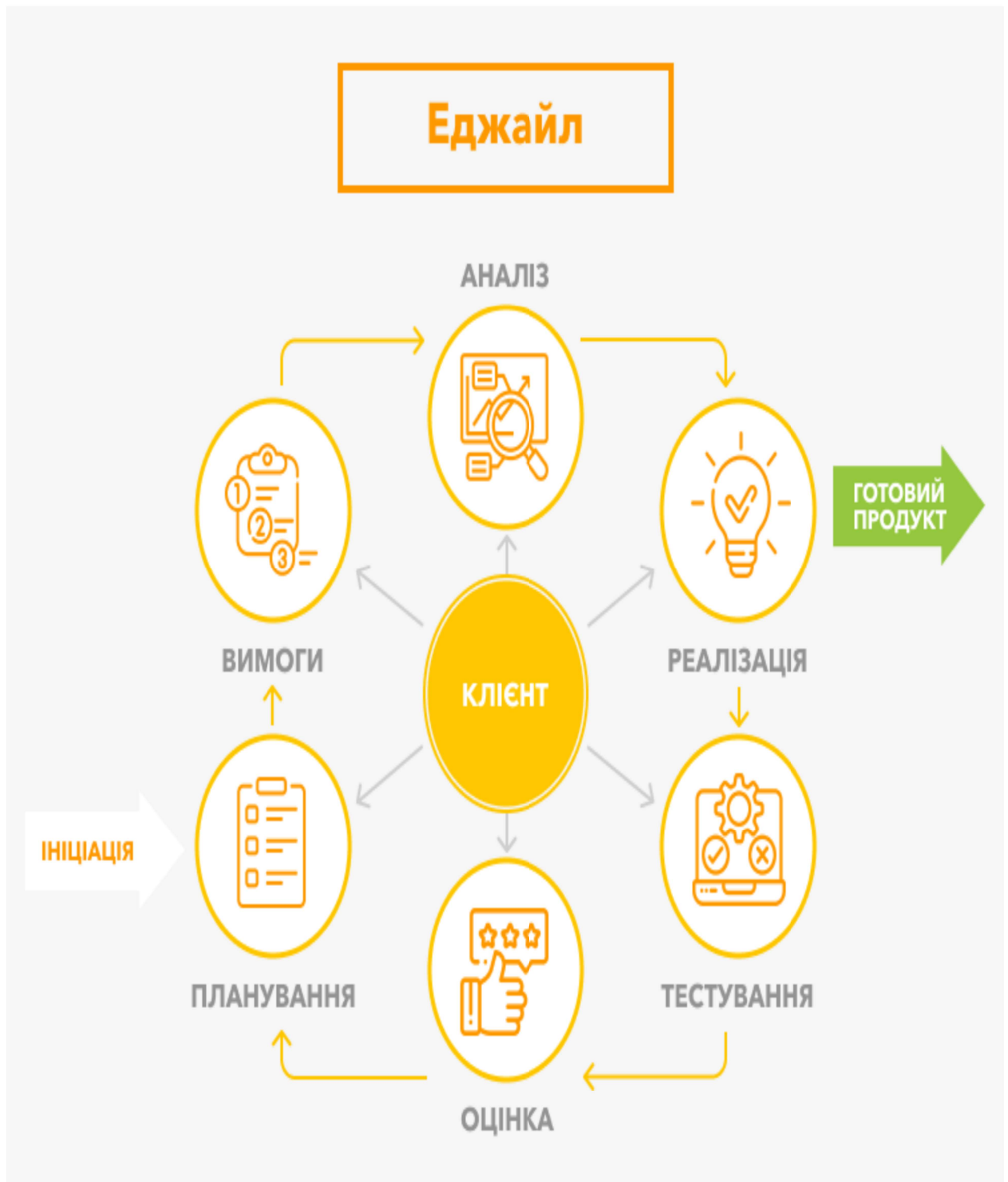


Рис. Методології управління проектами

Найчастіше використовується графічно, виражений за допомогою 4 квадранта.

1 – дуже ймовірні ризики з незначним впливом на проєкт, однак я вимагаю наявності рамкового плану на кризу.

2 – найбільш небезпечні потенційні ризики повинні бути автоматично включені в план проєкту і їм повинна бути приділена найбільша увага в запобіжних заходах.

3 – потенційно найменш небезпечні ризики, але не варто нехтувати ними ні в якому разі. Після того, як вони визначені, ці ризики необхідно розглядати принаймні в рамках грубої операційної моди.

4 – менш ймовірні ризики, вплив яких, тим не менш, є значним, повинен бути детальний план обробки та запобігання цим ризикам.

Завдання тренера полягає не в тому, щоб відразу визначити очікувані результати, а в тому, щоб визначити результати, мотивацією яких є прагнення до співпраці, що веде до чітко визначених і взаємоприйнятних цілей.

Ефективний менеджер проєктів:

- забезпечує постійну підтримку команди
- він ставить більше питань, ніж відповідає
- він більше слухає, ніж говорить
- висловлює впевненість у виконанні команди
- стимулює творчість і натхнення в колективі
- підтримує відповідальність команди та окремих членів команди
- є гнучким і орієнтованим на бачення
- він від природи скромний
- орієнтований на процес
- керується результатами [6-7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова Л. В., Стельмашенко О. В. Стратегічне управління персоналом підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 236 с.
2. Бізнес-планування у підприємстві : методичні рекомендації / уклад. Васильченко С. М. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2020. 26 с.
3. Борзенко В. І. Антикризове управління : навч. посіб. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2016. 232 с.
4. Брінь П. В., Черпак А. Ю. Управління антикризовою діяльністю підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 69 (1042). С. 92-98.
5. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Білик Р. Р. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2019. 264 с.
6. Васьківська К. В., Гринчишин Я. М. Санація як інструмент антикризового управління підприємств. *Ефективна економіка* : електр. журн. 2021. № 2. DOI : 10.32702/2307-2105-2021.2.9
7. Глущенко С. В., Івахненков С. В. Антикризове управління на підприємстві: фінансово-організаційні аспекти. Конспект лекцій : навч. посіб. Київ : НаУКМА, 2020. 92 с.
8. Горбач Л. М., Котляров В. О. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. 620 с.

Оліховський В. Я.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Наговська І. В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальність «Менеджмент»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Мотиваційні заходи у системі управління персоналом організації

Найважливішим фактором, який відіграє значну роль в успіху компанії, є людські ресурси, тобто співробітники. Тому компанія намагається заповнити всі посади висококваліфікованими та мотивованими співробітниками, які допоможуть компанії досягти поставлених цілей.

Знайти єдиний стимул і мотив для всіх співробітників – завдання нереальне. Для кожного керівника головне завдання – зрозуміти і повести працівника так, щоб працівник, а згодом і роботодавець були задоволені, адже тільки задоволений працівник може працювати добре. Необхідно індивідуально підходити до кожного співробітника, щоб мотивувати його на більш високу продуктивність [5].

Мотив – первинне спонукання людини, що спонукає її до певної поведінки. З цієї причини керівники змушені ставити багато питань про те, як правильно мотивувати співробітників на хорошу роботу [7].

Мотивація на робочому місці базується на психологічній мотивації. У кожній компанії роботодавці повинні намагатися мотивувати всіх працівників, щоб вони працювали краще. Тому для досягнення мети компанії необхідно знати потреби співробітника і намагатися їх задовольнити.

Важливо відрізнити маніпуляцію від поняття мотивації. Мотивація враховує інтереси і потреби мотивованого. З іншого боку, маніпулятивна поведінка шкодить і не враховує інтереси та потреби мотивованої особи. Відрізнити, чи це мотивація чи маніпуляція, залежить від етики.

На рисунку бачимо схематично зображену систему управління персоналом, в якій мотивація займає провідне місце.

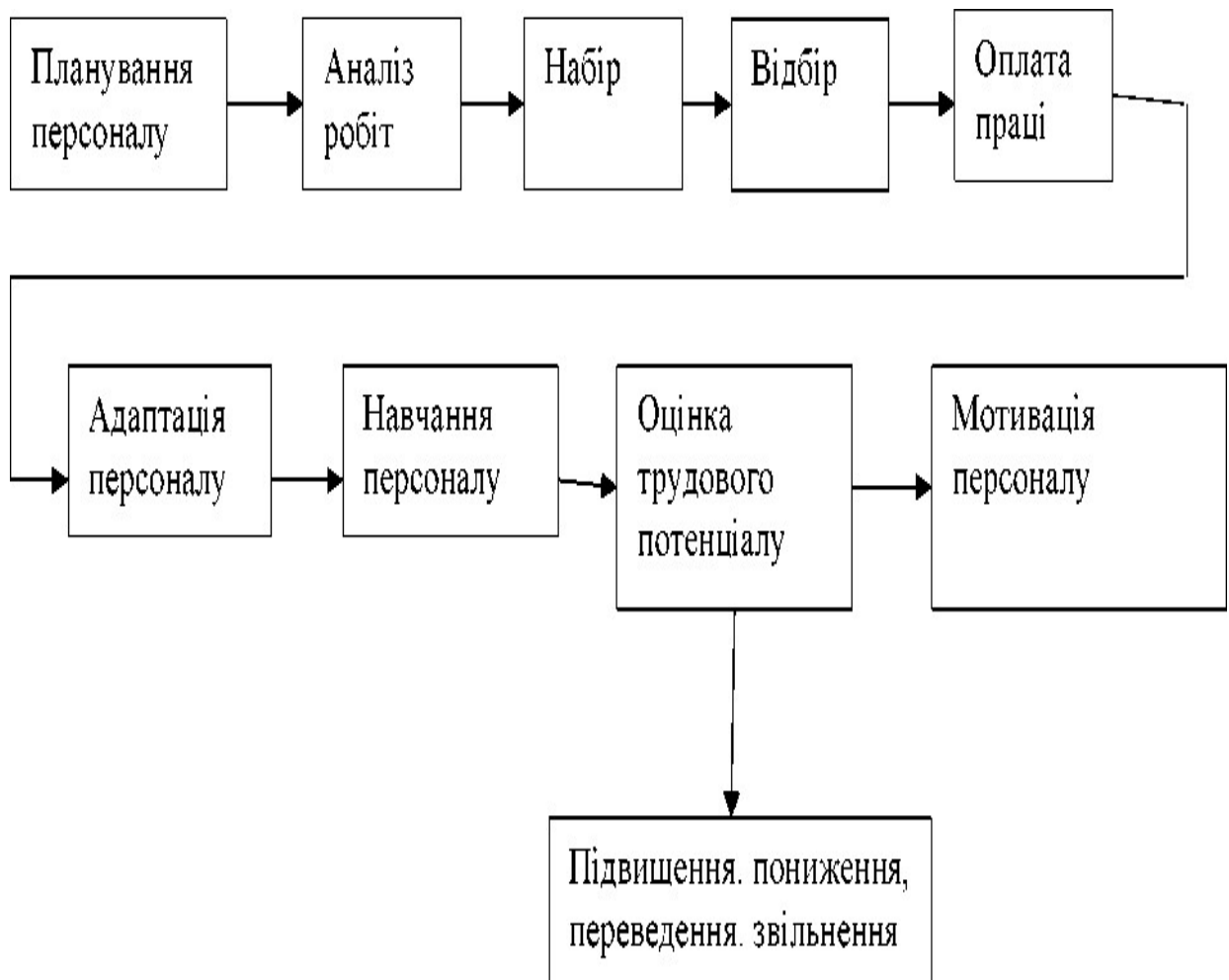


Рис. Мотивація у системі управління персоналом підприємства [3]

Ще один термін, який не можна сплутати з мотивацією, – стимулювання. Стимуляція – це процес впливу, при якому діють зовнішні сили. Порівняно з мотивацією він має суттєвий недолік, а саме те, що якщо індивід перестає бути стимульованим, його продуктивність припиняється.

На нашу думку мотив складається з двох компонентів:

- заряджає енергією,
- водії.

Енергійний компонент мотиву дає працівникові сили діяти, а рушійний компонент дає змогу працівникам вибирати між кількома альтернативами, за допомогою яких вони хочуть досягти певної мети. На

практиці термін мотив часто плутають з терміном потреба. Це стан нестачі, з іншого боку, мотив – це потяг, який спонукає людину до задоволення потреб (Білоглавок, 2008) [4].

Майкл Армстронг (2009) розрізняє два типи мотивації, тобто внутрішню та зовнішню. «Я відчуваю внутрішню мотивацію людей, коли вони відчувають, що виконують цікаву, важливу, відповідальну роботу, роботу, в якій вони можуть вільно приймати рішення та розвивати свої здібності». Цей тип мотивації має дуже довготривалий ефект, оскільки є частиною конкретної особистості.

Навпаки, зовнішня мотивація – це інструмент, за допомогою якого ми намагаємося мотивувати людей. Ця мотивація може мати позитивну форму винагороди, похвали або негативну форму покарання. Щоб зовнішня мотивація мала якийсь ефект, вона повинна бути довгостроковою [2].

У науковій літературі розрізняють два типи мотивації, тобто внутрішню та зовнішню.

- «Я відчуваю внутрішню мотивацію людей, коли вони відчувають, що виконують цікаву, важливу, відповідальну роботу, роботу, в якій вони можуть вільно приймати рішення та розвивати свої здібності». Цей тип мотивації має дуже довготривалий ефект, оскільки є частиною конкретної особистості.

- Навпаки, зовнішня мотивація – це інструмент, за допомогою якого ми намагаємося мотивувати людей. Ця мотивація може мати позитивну форму винагороди, похвали або негативну форму покарання. Щоб зовнішня мотивація мала якийсь ефект, вона повинна бути довгостроковою.

Існує багато мотиваційних теорій, які розглядають процес мотивації та пояснюють причини, на основі яких люди поведуться певним чином. Мета мотиваційних теорій полягає в тому, щоб отримати більше результатів, ніж входів, впливаючи на зміну поведінки людини

Найпоширенішими перешкодами для мотивації є демотивація, розчарування, депривація, стрес і конфлікт мотивів. Усі ці концепції

ґрунтуються на тому, що для індивідів вони представляють відчуття невдачі та нездатності щось опанувати.

Ефективна мотиваційна система повинна мати три змінні, які повинні бути взаємопов'язані. Ці змінні включають:

- оцінений,
- винагорода,
- розвиток співробітників

Щоб почати розглядати питання ефективності людського капіталу, спочатку необхідно визначити поняття людського капіталу. Основним визначенням людського капіталу є визначення, яке звучить так: «Людський капітал – це здібності, навички та відповідна мотивація застосовувати ці здібності та навички» [3].

Отже, вважаємо, що людський капітал – це знання, навички, здібності та характеристики особи, які сприяють створенню особистого, соціального та економічного добробуту, який має стимулюватись роботодавцем для прийняття оптимальних рішень у бізнесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук Ю. А. Зарубіжний досвід мотивації персоналу в розрізі японської моделі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* : зб. наук. пр. / гол. ред.-видав. ради Н. І. Чухрай. 2016. № 846. С. 11-15.
2. Балусєва О. В., Снопенко Г. В. Трансформація функції управління персоналом: сучасні тренди. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8441>.
3. Білецька Г. С. Підходи до формування системи мотивації персоналу підприємств як одна з передумов підвищення їх конкурентоспроможності. *Науковий огляд* : Міжнар. наук. журн. 2014. Т. 6. № 5. С. 64-69.
4. Біловодська О. А., Кириченко Т. В., Савченко О. Ю. Мотиваційна політика як фактор підвищення іміджу промислового підприємства в контексті управління людськими ресурсами. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 181-184.

5. Богацька Н. М. Мотивація як основний чинник підвищення ефективності праці на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 210-214.

6. Богиня Д. П., Семикіна М. В. Трудовий менталітет у системі мотивації праці. Кіровоград : Поліграф-Терція, 2018. 226 с.

7. Бодарецька О. М., Мельник О. Г., Жежуха В. Й. Поняття технологій мотивування персоналу підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 11. С. 7-11.

Опацька А. Ю.
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 081 «Право»,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Граб М. І.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Діяльність ФОП під час воєнного стану

У перші дні війни багато суб'єктів господарювання тимчасово припинили діяльність в очікуванні подальшого розвитку подій. Певні державні органи також не знали, як продовжувати роботу, а реєстри були заблоковані для уникнення несанкціонованого втручання. Але пізніше влада розробила низку змін, спрямованих для полегшення роботи підприємців в умовах війни.

Протягом перших місяців війни законодавці значно знизили податкове навантаження на фізосіб-підприємців. З 1 квітня 2022 року і до завершення дії воєнного стану підприємці першої та другої груп можуть не сплачувати єдиний податок і не заповнювати декларацію платника єдиного податку.

Варто звернути увагу, що таке послаблення – це не відстрочка сплати єдиного податку, а саме звільнення. А от користуватися таким звільненням чи ні, має вирішити сам ФОП. Тобто, якщо якийсь ФОП групи 1 та 2 забажає сплачувати єдиний податок за звільнені місця, то він це може зробити.

Також, якщо підприємець 2-ї та 3-ї групи не може сплачувати заробітню плату працівнику через війну, він має право за згодою працівника надати йому відпустку без збереження заробітної плати або призупинити дію трудового договору, повідомивши працівника будь-яким доступним способом. При цьому, згідно з законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», відшкодування зарплати «покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України».

Крім того, їм дозволено не сплачувати ЄСВ за себе і за мобілізованих до ЗСУ працівників.

На період дії воєнного стану ФОПи третьої групи (незалежно від доходу) можуть перейти на спрощену систему оподаткування в розмірі 2% від доходу. Щоб перейти на спрощену систему, потрібно подати відповідну заяву до органу контролю. Спрощене оподаткування почне діяти з наступного після подання заяви робочого дня. Також ФОП звільняється від відповідальності, за несвоєчасну сплату податків, зборів або подання звітності, передбаченої Податковим кодексом України, якщо виконає зобов'язання протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану. Пеня та штрафи, передбачені Законом України «Про ЄСВ», у період дії воєнного стану не застосовуються.

Отже, попри активну фазу війни, держава сприяє розвитку та створенню нового бізнесу. Кількість ФОПів в Україні продовжує зростати. А для того щоб бути в курсі, як зараз вести бізнес та сплачувати податки, підприємцям варто ознайомитися зі змінами в Податковому кодексі України, які діють під час воєнного стану для їхньої групи платників податків, постійно стежити за оновленнями законів для підприємців, у разі виїзду за кордон – вивчити податкове законодавство відповідної країни або звернутися за консультацією до спеціаліста. Держава докладає значних зусиль, щоб запрацювала економіка, яка дестабілізувалася з початком повномасштабного вторгнення Росії, тому, незважаючи ні на що, бізнес повинен працювати.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Байцар О. Й.

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних
і фундаментальних дисциплін,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІЧНІ, ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Початок війни Росії проти України у 2014 р. вплинув на різноманітні процеси в нашій державі. Все це поглибилося у 2022 р., коли війна стала повномасштабною, тож охопила не лише окремі регіони нашої держави, але і всю країну. Відповідно, гостро постало питання про функціонування економіки у цих умовах, надання державою соціальних та адміністративних функцій, нормативно-правове регулювання у військовий час. Також впливу війни зазнала психіка вітчизняного населення, яке повинно було терміново переїжджати, шукати нові способи заробітку, релокувати бізнес, а ще кожного дня хвилюватися за своє життя та життя рідних. Тому питання економічних, правових, психологічних процесів в Україні під впливом війни є досить важливим [1, с. 25].

Як уже було зазначено, війна вплинула на три основні аспекти функціонування нашої держави: економічні, психологічні, правові процеси. Кожен процес детальніше розглянуто нижче.

Економічні процеси. Війна безпосередньо вплинула на продовольчу безпеку нашої держави. У зв'язку із військовими діями було неможливо здійснювати постачання продукції у певні регіони, а деякі логістичні маршрути були закриті. Це вагомо вплинуло на економіку тих регіонів, які залежали від продажу товарів власного виробництва, безпосередньо, це відноситься і до сільськогосподарських підприємств, які повинні у стислі терміни здійснити збут та реалізації продукції, що може вплинути на її товарні характеристики.

Крім того, частина підприємств були релоковані, що стосується організацій, які знаходилися у Північній, Східній, Південній частинах нашої держави. Безпосередньо це було обумовлено потребою вивезти обладнання та продукцію до інших регіонів, щоб не втратити підприємство під час окупації чи сильних обстрілів. Також підприємства почали страждати через втрату трудового ресурсу, тому релокація для багатьох підприємств стала єдиною можливістю зберегти знайти нових працівників на вже іншому місці. Як наслідок, підприємства почали функціонувати у нетипових для цього регіонах, що дозволило розвивати локальну економіку [2, с. 4].

Одним із найбільш характерних процесів в аспекті економіки став такий процес як відтік робочої сили з України. За офіційними даними близько 8 млн українців виїхало за кордон у 2022 р., при цьому більшість людей – економічно активне населення. Це призвело до того, що з одного боку, з'явилося багато вільних вакансій, що могло б дозволити знизити безробіття. З іншого боку, більшість людей залишилися безробітними, так як не могли зайняти вакансії через брак досвіду, низький рівень заробітної плати, знищення підприємств.

До економічних процесів можна віднести також значне підвищення цін. Тут основним аспектом стало проблемне постачання, так як логістика не могла бути побудована ефективно через активні бойові дії. До того ж підприємства були змушені скоротити виробничі обсяги, тож і відбувалося подорожчання. Зокрема, зросли ціни на харчові продукти, дитячі товари, будівельні матеріали, господарські товари, тобто на все те, що першочергово користувалося попитом у населення [2, с. 5].

Правові процеси. У 2022 р. гостро постало питання щодо правових процесів, які стосуються збереження прав людини. Так, до верховенства права було приділено вагомому увагу, оскільки через війну люди втратили майно, бізнес, отримали психологічні та фізичні травми. Все це вимагало утвердження прав людини та прийняття тих нормативно-правових актів, які б надавали гарантію населенню щодо їх прав та свобод.

Також почали з'являтися тимчасові закони, які були призначені для регулювання процесів у країні на період військового часу. Крім того,

юридично було закріплено посилення централізації, оскільки саме головні управління та міністерства відповідно до їх бачення інститутів під час війни, могли скеровувати місцеві органи самоврядування на місцях, що дозволило зміцнити функціонування правової системи та публічного управління.

До того ж у правовому полі більше уваги почало приділятися соціальним програмам, які мають спрямування на забезпечення життя та здоров'я людини, її реабілітацію, пошук роботи, соціальне забезпечення. Зокрема, у зв'язку із військовими діями, частина внутрішньо переміщених осіб втратила свої документи, що вплинуло на можливість їх знайти роботу чи зняти житло, відповідно, правові процеси стали спрямовуватися на формування такої системи, при яких можна було б використовувати інші документи чи способи підтвердження особистості [3, с. 6].

Психологічні процеси. Першочергово, війна вплинула на психіку населення. У багатьох спостерігається посттравматичний синдром, що пов'язано із пережитою окупацією, травмами на війні, пораненнями. Також очевидною для всіх є потреба в широкому дослідженні емоційної сфери особистості, оскільки зараз спостерігається палітра емоційних реакцій і розладів, які залежать від віку, статі, соціального статусу постраждалого (учасник бойових дій, переселенець, біженець), від системи цінностей і навіть політичних переконань.

Труднощі з концентрацією уваги, оперативною і короткотерміною пам'яттю, забування, відчуття нереалістичності того, що відбувається довкола, складнощі з відтворенням вже вивченого матеріалу в учнів, складнощі з опануванням нового навчального, і не тільки навчального, матеріалу, зниження рівня інтелекту (принаймні поведінкових його проявів), зниження рівня (частоти проявів) креативності тощо – це тільки невелика частина тих психологічних феноменів війни, які спостерігаються в практиці як у дітей і молоді, так і в дорослих. У людей літнього віку, особливо з хронічними захворюваннями, ці феномени спостерігаються іще частіше.

Більш того, процеси самовідновлення психічних процесів і функцій відбуваються з різною швидкістю у різних вікових груп і також залежать

від ступеня травмування, причетності до травмівних подій, індивідуально-психологічних особливостей (типу нервової системи, темпераменту тощо). Практичне значення результатів досліджень когнітивної сфери є очевидним не тільки для психологів, а насамперед для педагогів [4, с. 4].

Спостерігається також дезінтеграція аж до повної руйнації, взаємна холодність, відсторонення, конфлікти, ворожнеча, втрата спільних життєвих цінностей, планів, смислів. Значна частина населення нашої країни зазнала, і неодноразово, впливу ворожих інформаційно-психологічних операцій, тож їхня психічна діяльність зазнала змін.

Тож можна зробити висновок, що війна вплинула на різноманітні процеси в країні, зокрема, це економічні, правові, психологічні. Водночас значимість цих процесів поглиблюється, що свідчить про важливість подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуменюк Б. Війна Росії проти України: її вплив на регіональні та глобальні процеси. *Геополітика в сучасному світі*. 2022. Вип. 1. С. 18-30.
2. Жила Г. Економічні та соціальні наслідки війни в Україні, вплив конфлікту на світову економіку. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. С. 4-9.
3. Бігун В. Вплив війни на правову систему та реформи в Україні. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24. С. 1-12.
4. Панюк В. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. *Вісник НАПН України*. 2023. Вип. 5. С. 1-12.

Керасюк М. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних і
фундаментальних дисциплін,
Львівський інститут «ПрАТ ВНЗ «МАУП»*

Судові реформи гетьманів України Данила Апостола та Кирила Розумовського

Судові реформи гетьманів Данила Апостола та Кирила Розумовського в XVIII столітті відіграли визначну роль у розвитку правової системи Гетьманщини. Їхні ініціативи змінили структуру судової влади, вдосконалили процедуру судочинства та посилили захист прав людей. Ці реформи стали основою для подальшого розвитку українського права, встановивши важливі принципи та норми, які були втілені у життя.

Данило Апостол був обраний гетьманом Лівобережної України у 1727 році, після тривалого періоду без правління гетьманів, коли Україна перебувала під безпосереднім управлінням російських урядовців. Його реформи були частиною ширшого процесу відновлення автономії Гетьманщини та зміцнення її правового ладу.

У 1728 році гетьман приїхав до Москви на коронацію молодого імператора Петра II і там подав петицію про повернення Україні прав згідно з угодою Богдана Хмельницького з московським урядом. Уряд на його звернення дав відповідь, в якій було 28 пунктів, що стали основним законом існування Гетьманщини до її останніх днів. Документ відомий в історії під назвою «Решительные пункты». Вони радикально відрізнялися від попередніх українсько-московських «Статей», де Україна і Московська держава виступали як дві рівноправні сторони. Тепер вони були одноособовим указом царя, а не договором між Росією і Гетьманщиною. Обрання гетьмана дозволялося, але лише з «волі і згоди» царя. Обрання старшин і їх усунення з посад здійснювалося за згодою царя і його затвердженням. Гетьман не мав права вести дипломатичні відносини. Лише з сусідніми державами – Польщею і Кримом він міг розв'язувати прикордонні питання. Вищою апеляційною інстанцією мав бути Генеральний суд, що складався з шести осіб: трьох українців і трьох

росіян. Очолював його гетьман. При гетьмані мав постійно перебувати царський радник, міністр-резидент, без якого не можна було розв'язати жодної справи.

Новий гетьман Данило Апостол (1654-1734 рр.) був яскравою фігурою. Михайло Грушевський підкреслював, що «Апостол належав до числа старшин, які не забруднили своїх рук кривдою народною» [3]. Він належав до прихильників Івана Мазепи, але швидко зневірився в успіху шведських задумів і повернувся під протекцію Москви, намагаючись, як і Скоропадський, врятувати те, що ще можна було врятувати. Він відразу енергійно взявся за реставрацію автономних прав Гетьманщини, які за попередні два десятиріччя були серйозно підірвані. Перш за все Апостол змінив майже всю старшину, призначивши на посади тих, хто поділяв його погляди і проводив його політику. Важливим завданням гетьманського уряду було піднесення економіки краю, зруйнованої війнами, а також боротьба з хаосом, безладдям, що підтримувались царським урядом. Для цього перш за все потрібно було розв'язати проблеми землеволодіння. З цією метою була проведена перевірка документів власників маєтностей та прав на володіння ними. Це спрямовувалося проти тих старшин, які мали рангові маєтності у тимчасовому володінні і, зловживаючи своїм службовим становищем, перетворили їх у власні. У всіх полках було проведено так зване «Генеральне слідство про маєтності». За відсутності документів землі поверталися в державне володіння (до рангу) [4].

Апостол також значно удосконалив судочинство в Гетьманській державі, визначивши чітку структуру судових установ, склад і компетенцію полкових, сотенних і сільських судів.

Основні положення реформи

1. Створення Генерального суду

- Апостол запровадив Генеральний військовий суд як найвищу судову інстанцію Гетьманщини. Цей суд розглядав апеляції на рішення полкових та сотенних судів, а також справи, що мали особливе значення для всього козацького війська.

2. Впорядкування судочинства

- Було введено чіткі правила для розгляду судових справ, що забезпечувало більшу прозорість і справедливість судочинства. Апостол запровадив норми, які регламентували процедури розгляду цивільних і кримінальних справ, що допомогло знизити корупцію та зловживання.

3. Захист прав народних мас

- Одним із головних пріоритетів реформи було забезпечення захисту прав і свобод підданих. Апостол встановив норми, які гарантували право на справедливий суд, захист від неправомірного переслідування та обмеження влади місцевих чиновників.

Гетьман Апостол помер 12 січня 1734 р. Йому вдалося зміцнити гетьманську владу і авторитет гетьмана. Хоча не всі його заходи, спрямовані на зміцнення економіки краю і добробуту населення, були доведені до кінця, проте Гетьманщина відпочила після страшного терору Петра I, а український народ матеріально і морально відроджувався.

Реформи Данила Апостола мали важливе значення для зміцнення правової системи Гетьманщини. Вони сприяли стабілізації судочинства, підвищенню його ефективності та забезпеченню захисту прав народу. Апостол заклав основи для подальшого розвитку судової системи, які були використані його наступниками.

Кирило Розумовський став гетьманом у 1750 році, після тривалого періоду, коли ця посада була вакантною. Його реформи відбувалися в умовах посилення тиску з боку Російської імперії, що прагнула обмежити автономію Гетьманщини. Проте Розумовському вдалося провести значні зміни в судовій системі [8, 105-118].

З самого початку гетьманування Кирило Розумовський домагався для України прав, які існували ще до Мазепи. Дещо йому пощастило відновити. Зокрема, справи України знову передавалися з Сенату до Колеги закордонних справ. Відкликалися російські війська з України. Була проведена судова реформа, яка завершилася виробленням Кодексу «Права, за якими судиться малоросійський народ». Усі козацькі суди були ліквідовані, а натомість створювалися нові. Україна була поділена на 20 повітів, і в кожному з них були суди: земський – для громадянських справ, підкоморський – для земельних, гродський – для кримінальних [7, 36-39].

1. Реорганізація судової системи

- Розумовський запровадив реформу, яка передбачала реорганізацію судів на всіх рівнях. Відповідно до його реформ, були створені нові судові установи, які мали забезпечити більш ефективне та справедливе правосуддя.

2. Систематизація законодавства

- Гетьман розпочав роботу над кодифікацією законів, що мала на меті створення єдиного зводу законів Гетьманщини. Це сприяло усуненню суперечностей між різними правовими нормами та забезпечило єдність правового регулювання.

3. Підвищення професійного рівня суддів

- Було введено вимоги до суддів, що стосувалися їхньої професійної підготовки та моральних якостей. Це мало забезпечити об'єктивність та неупередженість судових рішень.

4. Введення апеляційних процедур

- Розумовський запровадив апеляційні суди, які розглядали скарги на рішення нижчих судів. Це забезпечило можливість для підданих оскаржувати несправедливі судові рішення та захищати свої права.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) – це важливий збірник законів, який був створений у XVIII столітті для регулювання правових відносин Гетьманщини. Цей збірник став ключовим документом, що кодифікував правові норми та закріпив правовий статус українського народу в умовах політичної автономії в межах Російської імперії. Збірник складається з кількох частин, кожна з яких охоплює різні аспекти правових відносин, включає норми цивільного, кримінального, адміністративного та процесуального права. Частина збірника регулювала відносини власності, спадкування, сімейні відносини та договори. Вона включала норми, що визначали права та обов'язки власників землі, правила успадкування майна, а також регулювала шлюбно-сімейні відносини.

Кримінальне право в збірнику охоплювало визначення злочинів та покарань. Це включало норми щодо злочинів проти особи, майна, держави

та суспільного порядку. Кримінальні покарання варіювалися від штрафів і конфіскації майна до тілесних покарань та смертної кари.

Адміністративне право регулювало діяльність органів влади та їхні взаємини з підданими. Це включало норми щодо функціонування місцевих органів управління, збору податків, організації суспільних робіт та підтримання громадського порядку.

Процесуальне право встановлювало правила розгляду судових справ. Це включало норми щодо подання позовів, проведення судових засідань, доказування та винесення рішень. Процесуальні норми мали забезпечити справедливість та об'єктивність судочинства.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» мали велике значення для розвитку правової системи України. Вони закріпили правові норми, що відповідали місцевим традиціям та звичаям, одночасно інтегруючи їх у загальноімперську правову систему.

Збірник сприяв зміцненню правового порядку в Гетьманщині. Він уніфікував правові норми, що дозволило уникнути суперечностей між різними джерелами права та забезпечило однакове застосування законів на всій території Лівобережної України.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» забезпечували захист прав населення. Це включало право на справедливий суд, захист власності, особистих прав та свобод. Збірник встановлював чіткі правила, що обмежували свавілля місцевих чиновників та суддів.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» є важливим історичним документом, що відображає прагнення українського народу до збереження власної правової традиції в умовах імперської влади. Збірник законів став основою для розвитку правової системи України, закріпивши принципи справедливості, законності та захисту прав підданих. Його значення виходить за межі Гетьманщини, впливаючи на подальший розвиток українського права та державності.

Судові реформи гетьманів Данила Апостола та Кирила Розумовського були важливим етапом у розвитку правової системи Гетьманщини. Вони сприяли зміцненню судової влади, підвищенню ефективності судочинства та забезпеченню захисту прав людей. Їхні

ініціативи мали тривалий вплив на розвиток українського права та правової культури, заклавши основу для подальших реформ у ХІХ і ХХ століттях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апанович Олена. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ : Либідь, 1993. 284 с.
2. Борисенко В. Й., Заремба С. З. Україна козацька. ХV–ХVІІІ ст : у 2-х ч. : навч. посіб. Київ, 1993. 205 с.
3. Грушевський Михайло. Історія України-Руси : в 11т., 12 кн. / Редкол. : П. С. Сохань. Київ : Наукова думка, 1991. Т. 10. 1998. 408 с.
4. Дзира Я. Данило Апостол. *Гетьмани України: історичні портрети* : збірник. Київ : Журн. Україна, 1991. С. 207-214.
5. Крип'якевич Іван. Історія України. Львів : Світ, 1990. 519 с.
6. Крупницький Б. Д. Гетьман Данило Апостол і його доба. Київ : Україна, 2004. 286 с.
7. Лакизюк В. Полкові суди козацької доби та Гетьманської України (ХVІ – ХVІІІ ст.). *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 3. С. 36-39.
8. Путро О. Гетьман України Кирило Розумовський (нові штрихи до соціально-політичного портрета). *Український історичний журнал*. 2002. № 5. С. 105-118.
9. Соколов В. Постать гетьмана Кирила Розумовського (1728-1803) на тлі його культурно-просвітницької діяльності (до 200-річчя з дня смерті). *Вісник Книжкової палати*. 2003. № 3. С. 27-29.
10. Субтельний Орест. Україна: Історія. Київ : Либідь, 1991. 512 с.

Наконечна О. Я.

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних і
фундаментальних дисциплін,
Львівський інститут ПриАТ «ВНЗ«МАУП»*

Вдосконалення системи вищої освіти в Україні

Освіта є важливим аспектом у житті суспільства. Система вищої освіти є ключовим елементом суспільного розвитку і процвітання. Вона повинна відповідати вимогам сучасного світу і забезпечувати якісну освіту для молодого покоління.

Україна, як і багато інших країн, стикається з викликами і можливостями, пов'язаними з вдосконаленням своєї системи вищої освіти. Можна помітити як з кожним роком вносяться корективи у навчальні процеси. Отже, які ж шляхи можна було б вжити для покращення системи вищої освіти в Україні.

Людство увійшло у новий тип цивілізації – інноваційний. Його характерна риса – постійна змінюваність, динамізм змін. Змінюються знання, технології, інформація, обставини життя тощо, і відбуваються ці зміни значно швидше, ніж зміна покоління людей. Отримані знання дуже швидко «старіють», виникає потреба в нових знаннях. Сьогодні актуальними є завдання: виробити уміння, навички і бажання навчатися впродовж життя, щоб завжди бути конкурентноспроможними, а також навчити того, що стане основою, методологією життя та діяльності людини в цілому. Забезпечити індивідуальну й самостійну роботу студента, перебудувати зміст і методики навчання, і тоді матимемо людину, для якої знання – фундамент життя [1].

Першим кроком до вдосконалення системи вищої освіти має стати перегляд і актуалізація навчальних програм університетів і вищих навчальних закладів. Нові технології, зміни у вимогах ринку праці та глобалізація вимагають від освітніх програм більшого акценту на практичних навичках та розвитку креативного мислення. Університети повинні зберігати баланс між загальноосвітніми та спеціалізованими дисциплінами, пропонуючи студентам змогу самостійного вибору. Необхідно впровадити сучасні предмети та технології, що відповідають

потребам ринку праці та зменшити кількість застарілих курсів. Повинен бути акцент на розвиток критичного мислення, порівняльного аналізу, впровадження сучасних методик навчання. Використовувати багато практичних навичок. Студентам, які здобувають вищу освіту, варто не тільки надавати багато теоретичних знань, але й практичних, щоб у майбутньому вони могли правильно себе проявити у певних ситуаціях. Було би досить хорошим рішенням створити окремі предмети чи дисципліни, які базувалися б на тому, як правильно поводитися у тій чи іншій ситуації.

Важливим аспектом вищої освіти є розвиток наукових досліджень. Уряд має забезпечити належне фінансування для університетських досліджень та створити сприятливі умови для вчених. Розвиток інноваційних та дослідницьких центрів може сприяти вирішенню актуальних проблем суспільства і підняти рівень вищої освіти в Україні на міжнародний рівень.

Університети повинні мати сучасну інфраструктуру, яка відповідає потребам сучасної освіти. Це включає модернізацію аудиторій, обладнання, певного інвентаря для проведення забезпечення студентів сучасними засобами та матеріалами для навчання допоможе підвищити якість освіти.

Університети та вищі навчальні заклади мають стати центрами досліджень та інновацій. Для цього потрібно збільшити фінансування наукових досліджень та створити стимули для вчених і викладачів, зважаючи на їх відповідальність, стресостійкість та зобов'язання.

Важливо створити систему мотивації викладачів, щоб залучити і утримати висококваліфікованих спеціалістів.

Міжнародне співробітництво має великий потенціал для вищої освіти. Українські університети та вищі навчальні заклади повинні активніше співпрацювати з іноземними партнерами, організовувати обміни студентів та викладачів, інтегрувати міжнародний досвід у навчальні програми, що сприятиме обміну знаннями, навичками та буде хорошим стимулом для навчання а також сприятиме підвищенню рівня освіти та розвитку культурного обміну.

Розвиток людства набув глобального характеру, що робить конкурентоспроможною лише людину, здатну жити, працювати, спілкуватися і взаємодіяти у глобальному просторі. А це вимагає мовної підготовки. В освіті України, а потім – і в цілому в країні, слід здійснити своєрідний мовний прорив: кожен, хто закінчує ВНЗ, повинен вільно володіти державною українською мовою і обов'язково англійською як світовою [3].

Уряд має розвивати програми підтримки для студентів, зокрема стипендіальну підтримку та навчальні кредити. Це допоможе зробити вищу освіту більш доступною для усіх верств населення і підвищити рівень освіченості у країні. Зменшення бар'єрів для доступу до вищої освіти, включаючи фінансові та географічні обмеження, сприяє рівному доступу до освіти для усіх груп населення.

Варто посилити систему ефективного оцінювання. Щоб не було плагіату чи академічної недоброчесності потрібно залучити належних експертів, які б періодично перевіряли знання студентів, а викладачів на те, наскільки об'єктивно оцінюється матеріал. Тут велику роль відіграє сама комунікація між студентом і викладачем. В освіті треба змінити сам спосіб включення особистості в навчальний процес. На заміну суб'єктно-об'єктним відносинам між тим, хто навчає, і тим, хто навчається, мають прийти суб'єктно-суб'єктні, при яких обидва учасники навчального процесу активні, рівноправні у взаємодії і взаємно пошановані. Авторитарну репресивну педагогіку слід замінити на демократичну педагогіку толерантності [3].

Ефективна система оцінювання та акредитації навчальних закладів сприяє підвищенню якості освіти та довіри суспільства до системи.

Створення структур для підтримки стартапів та інноваційних проектів університетських спільнот сприяє розвитку креативності та підприємницького духу.

Нові часи вимагають кореляції системи цінностей. Зокрема, студентів треба орієнтувати на бажання бути успішними у житті. Це має стати важливим стимулом до якісного навчання, до того ж орієнтує людину на максимальну самореалізацію.

Є цінності та традиції у суспільстві, котрі віджили свій час, гальмують суспільний та індивідуальний розвиток і мають залишитися у минулому. І є такі, що непідвладні часові, незважаючи на серйозні зміни у сучасній цивілізації. Серед них – патріотизм, відчуття національної єдності. Освіта, як жодна інша сфера, має всі можливості для об'єднання нації. Якісна вища освіта за словами М. Винницького, це коли до програми, до визначення її суті, залучені студенти, роботодавці та викладачі. «Не лише декан, зав кафедр та вчена рада, а викладачі, які формують реальне освітнє середовище», стверджує він [2].

Удосконалення системи вищої освіти в Україні – це складне завдання, яке вимагає спільних зусиль уряду, вищих навчальних закладів і суспільства. Проте, це завдання, яке може відкрити нові можливості для розвитку країни, підвищення рівня життя громадян, підготовки кваліфікованих кадрів для майбутнього та сприяти конкурентоспроможності України на світовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бушковська Н. Як змінити якість вищої освіти в Україні? *Українська правда*. Життя. 13 листопада 2019.
2. Винницький М. Що таке якісна вища освіта? Київ, 2019.
3. Кремінь В. Як нам реорганізувати освіту. *Дзеркало тижня*. 8 квітня 2011.

Пришляк М. Б.
*кандидат філософських наук,
священник Львівської Архиепархії УГКЦ*

Екологічні проблеми у документах II Ватиканського Собору

У сучасній Україні відбуваються процеси, пов'язані з переходом до ринкової економіки, прийняттям цінностей західного суспільства, що вимагають перетворень у всіх сферах соціального життя. Ці зміни мають ґрунтуватися на існуючих духовних та інтелектуальних традиціях суспільства і передбачають вирішення екологічних проблем першочерговим завданням подальшого розвитку суспільства. Необхідність дослідження документів II Ватиканського Собору щодо збереження довкілля зумовлена конкретними змінами в сучасному суспільстві, що проявляються у загостренні конфліктів у відносинах між людиною і природою, переході до постіндустріальної стадії розвитку суспільства, глобалізації. Поряд із позитивними наслідками та перевагами цивілізаційних змін виникають також небезпеки, зокрема екологічні.

Для сучасної науки розгляд проблем пізнання природи як Божого створіння, аналізуючи документи II Ватиканського Собору, є новим дослідженням наукового пошуку, враховуючи питання сьогодення. Проблеми відносин людини і природи завжди були актуальними й залишилися такими донині. Це підтверджується значною кількістю наукових доробок авторів: Іван Павло II, К. Маєр-Абіх, Г. Сковорода, В. Шеремета та ін.

Науковим розробкам у досліджуваній галузі бракує погляду на проблему пізнання природи як Божого створіння, аналізуючи документи II Ватиканського Собору. Відсутність наукового обґрунтування в цій сфері призводить до того, що більшість механізмів, які функціонують у сучасному суспільстві, потребують удосконалення. Тому метою нашого дослідження є аналіз проблеми пізнання природи як Божого створіння у документах II Ватиканського Собору.

Проблема екології та охорони навколишнього середовища, яке з особливою гостротою постає сьогодні перед людиною, на жаль не є

наслідком виключно техногенного розвитку та впровадження різних не надто досконалих технологій. Проблема криється, насамперед, у людині, у її розумінні сутності життя та створення, у її системі цінностей, а це безпосередньо пов'язане з її духовним виміром буття. Тому, релігійні об'єднання, насамперед християнські, залишаються активними учасниками усіх суспільних процесів як у Європі, так і у світі загалом.

Лідери різних Церков усе частіше висловлюються з приводу наболілих не тільки соціально-економічних, культурних, а й екологічних проблем, які виникли через загострення конфліктів у відносинах між людиною і природою, переходом до постіндустріальної стадії розвитку суспільства, глобалізацією.

Екологія в перекладі з грецької – «слово про дім» (oikos – «дім, житло», logos – «слово»). Тобто, екологія – це не абстрактне поняття, не віддалені катастрофи та катаклізми, а все, що оточує нас, що має відношення до кожного, – проблеми середовища нашого помешкання. Можна прожити без багатьох досягнень науково-технічного прогресу, але без природи, без чистого повітря, неотруйної їжі та води прожити неможливо.

Зберегти ж планету придатною для життя людей можливо лише в тому випадку, якщо кожний житель планети зрозуміє просту істину, що ставлення до природи не вимірюється зразу глобальними масштабами – до лісу, води, землі, в цьому ставленні завжди присутня проміжна ступінь – моє відношення до одного єдиного дерева, до літра чистої води, до жмені родючої землі. Охороняючи щось одне, ми сприяємо збереженню природи в цілому.

У Догматичній Конституції «Verbum Dei» зазначається, що «Бог створюючи все своїм Словом і зберігаючи його, в речах сотворених дає людям вічне свідчення про себе» [1, с. 312]. На жаль, сьогодні людина виконує подвійну роль на Землі – творця та руйнівника.

Папа Іван Павло II у «Посланні з нагоди Дня миру» 1990 року визначає екологічну кризу як моральну проблему, яку можна вирішити тільки у солідарній реалізації нашої відповідальності [5, с. 37]. Відповідальність за природне довкілля має проявлятися у нашій

повсякденній поведінці, яка буде якісною та наслідки від якої будуть гідними не лише перед нашою совістю, перед суспільством, але й перед Богом. «Така турбота Бога про світ, – пише православний теолог, – називається "Провидінням Божим"» [2, с. 67]. «Ми належимо, – спираючись на Біблію, пише Серафим Слобідський, – до двох світів: тілом – до світу видимого, матеріального, речовинного, земного, а душею – до світу невидимого, духовного, небесного» [3, с. 68].

Тривалий час над екологічними наслідками своєї діяльності людина не замислювалась. Однак на сучасному етапі розвитку цивілізації виникає необхідність переоцінки згаданих морально-етичних основ. Розмірковуючи над моральністю людини, видатний український філософ Г. Сковорода приходять до висновку: «Адже істинна людина і Бог є тотожними» [4, с. 172]. Пізнати себе й зрозуміти Бога – це єдиний процес. А екологічна освіта та моральне виховання повинні підготувати людину до розуміння вичерпності природних ресурсів, а значить до усвідомлення того, що підпорядкування сил природи не може для людини залишитись безкарним, якщо воно буде здійснюватися непродумано.

Правильно підмітив у своїй науковій праці «Повстання на захист природи. Від доквілля до спільносвіту» Міхаель Клаус Маєр-Абіх, посилаючись при цьому на екологічне вчення Церкви: «Людина в природі не може керуватися тільки своїми власними інтересами, а мусить враховувати можливі наслідки своїх дій на умови існування іншого життя. Передусім це стосується створених разом з людиною створінь, які мають незалежно від їхньої споживчої вартості ще й свою власну цінність саме в тому, що вони мають стосунок до Бога як до Творця, є часткою його життя і покликані його прославляти...» [5, с. 144-145].

Окремої уваги заслуговує спільна декларація Католицької єпископської конференції та Євангельської Церкви Німеччини, де в комплексному аналізі причин екологічної кризи особлива увага акцентується на світоглядних, соціально-психологічних та моральних причинах. У документі наголошується, що причини екологічної кризи необхідно шукати насамперед у світоглядному дефіциті чи у відсутності фундаментальних настанов і що першопричиною є не незнання, а швидше

втеча від відповідальності та небажання приймати відповідальні рішення, які пов'язані з певними змінами у звичному стилі життя чи вимогою обмежень і зречень [6, с. 99]. Головне послання документа полягає в тому, що потрібно усвідомити, що в основі екологічної кризи лежить власна внутрішня криза, криза світоглядної орієнтації та відповідальності.

Враховуючи вищевикладене, можна дійти до таких висновків:

1. Церква завжди була потужним джерелом суспільної етики, моралі, свідомості. Нині вона хоч можливо і в ще недостатній мірі, але все активніше прилучається до вирішення природоохоронних питань, чим робить велику послугу прикладній екології, сприяє поширенню екологічної освіти і свідомості. Більшість Церков стоять на сторожі моральних і етичних людських цінностей, стверджуючи екологічні Закони, Принципи, Правила.

2. II Ватиканський Собор у своїх постановах підтверджує, що тільки через єдину католицьку Церкву Христову, яка є загальною догмою до спасіння, можна досягти повноти засобів спасіння.

3. На нашу думку, потрібно через науковий і релігійний діалог конфесій пропагувати й реалізувати взаємозбагачення культур, а не їх протистояння, виховувати повагу до всього Природного і Божественного, бо людство заблукало у пошуках вищих форм свого розвитку і конче потребує відродження духовності та суворого дотримання десяти Божих заповідей, щоб зберегти все те, що Господь доручив нам «порати й доглядати» (Бут. 2, 15).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Документи II Ватиканського собору: конституції, декрети, декларації. Львів : Свічадо, 1996. 759 с.
2. Екологічне вчення Церкви: Іван Павло II на тему створіння / пер. з нім. В. Шеремети. Доп. та упор. укр. вид. Івано-Франківськ : Вид-во ІФТА, 2006. 100 с.
3. Серафим Слобідський. Закон Божий. Київ : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2005. 655 с.
4. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 1 : Наркісс. Разглагол о том: узнай себе. 532 с.
5. Маєр-Абіх К. М. Повстання на захист природи. Від докільця до спільно світу / пер. з нім., післямова, примітки А. Єрмоленка. Київ : Лібра, 2004. 196 с.
6. Шеремета В. Екологія: діалог науки та етики. *Добрий Пастир* : наук. вісник Івано-Франківської теологічної академії. 2007. № 1 (Теологія). С. 90-108.

Стефанишин О. Б.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Парфенюк Є. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора з навчально-методичної та виховної роботи,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сучасні підходи до розуміння сутності поняття «людські ресурси»

В економіці та менеджменті праці традиційно оперують такими поняттями як «робоча сила», «трудові ресурси», «персонал компанії», «людський капітал», «людські ресурси». Імплементация їх з теоретичних джерел іноземних авторів проходить не завжди коректно. З'являється плутанина у їх розрізненні та розумінні сутності. Що тягне за собою подальші труднощі у розумінні управлінських процесів та вибудовуванні зв'язків та відмінностей щодо «управління персоналом» та «управління людськими ресурсами».

Дослідженням сутності цих категорій та особливостями управління ними займалася велика група як закордонних, так і вітчизняних вчених і науковців в сферах економіки та менеджменту, починаючи від класиків економічної науки А. Сміта, Д. Рікардо, В. Петті, Дж. Мілля та К. Маркса, які в цілому аналізували роль людини в суспільстві та виробництві до сучасних досліджень на стику економіки, соціології, менеджменту, які розглядають різні аспекти та проблеми управління людськими ресурсами на різних рівнях. Однак не зважаючи на це в теорії та практиці не існує єдиного визнаного підходу до визначення цієї категорії.

Термін «ресурс» походить з *лат.* і буквально означає: *підіймаюся, виникаю знову*. У сучасному вжитку використовується у значенні запасів, засобів, джерел, можливостей якими можна скористатись в разі потреби при необхідності.

Економічні ресурси – це джерела, засоби забезпечення виробництва: земля, праця, капітал. Праця – як сукупність розумових та фізичних

здібностей людини які вона використовує в процесі здійснення роботи. Носієм праці є людина. Але чиє людина ресурсом (людським ресурсом)?

З точки зору економічної теорії, звичайно, людина не може бути ресурсом – навіть якщо мова йде про рабовласницьку форму суспільства чи феодалізм. Але згадаємо загальновідому фразу, що «у суспільства немає особистостей – у суспільства є ресурси». Особливо коли йдеться про економіку, трудові відносини участь людини у трудових відносинах, надання трудових послуг, в такому розмінні людина-ресурс.

Рівні розуміння людини-ресурсу теж різні. Можна розглядати мікро-, мезо-макрорівні [1]. Коли, по-перше, сама людина є сукупністю різного роду ресурсів біосоціальної природи, як от: інтелектуальні, фізичні, психічні і т. ін.

По-друге, участь людини у виробничо-господарській діяльності формує поняття людини-ресурсу і визначає параметри раціонального його використання (експлуатації), як от: встановлення восьмигодинного робочого дня, годин обіду, часу перерв, тривалості відпустки (відпочинку), тривалості відпустки по хворобі, по догляду за дитиною і т. ін. На рівні підприємства (установи, організації, бізнесу, компанії, самозайнятості і т. п.) людина є у складі кадрів, персоналу і т. п.

По-третє, коли мова йде про населення країни, про людей як цінність країни, тоді людські ресурси – це поняття, що відображає головне багатство будь-якого суспільства, процвітання якого можливе при створенні умов для відтворення, розвитку та використання цього ресурсу з урахуванням інтересів кожної людини.

По-четверте, ще є галузевий, регіональний рівень.

Вдале визначення людських ресурсів, що уособлює в собі усі ці рівні, на нашу думку, дав Г. В. Щекин: «Людські ресурси – це термін, що характеризує якісну, змістовну сторону кадрового складу чи весь персонал підприємства (фірми, установи, організації), робочу силу чи трудові ресурси галузі, території, регіону, країни загалом».

З цього визначення стає зрозуміло, що поняття «людські ресурси» більш ширше і глибше, ніж «трудові ресурси».

Людські ресурси все більше визначаються не чисельністю, а якісними характеристиками населення, оскільки вони містять сукупність соціокультурних характеристик та індивідуально-психологічних особливостей людей [2].

Зі зростанням технічної озброєності праці, недостатність кваліфікації, легковажність, низький рівень культури та грамотності, безвідповідальність кожного окремого працівника породжують все більше вад у системі економічних та соціальних відносин, і щоразу обходяться суспільству дедалі більше.

У рамках аналізу людських ресурсів, капіталу та потенціалу багато авторів часто ідентифікують ці поняття, що ускладнює їх розуміння та оптимальне використання в логіці наукового дослідження. Всі три описані вище концепції мають загальні характеристики у вигляді набору якостей певної особистості, які впливають на її результати діяльності. Проте є певні відмінності. Визначимо основні з них.

Людські ресурси – в основному спрямовані на задоволення конкретних потреб (особи, суб'єкта господарювання, території, регіону, країни). Отже, розглядаючи людські ресурси, варто почати в міркуваннях від поняття «ресурси», яке, як показує аналіз, завжди вважається певним джерелом покриття певних потреб або як певний запас матеріальних і нематеріальних цінностей.

У свою чергу, *людський капітал* – це не що інше, як продукт інвестиції особи в людські ресурси, або інвестицій з боку суб'єкта господарювання, території, регіону, країни, що призведе до конкретної віддачі у вигляді отримання додаткових благ (матеріальних і нематеріальних), а також доходів (як для особи, так і для суб'єкта господарювання, території, регіону, країни). Щодо визначення поняття «людський капітал», то тут наголос робиться на «капіталі» як певній вартості, яка вводиться в обіг для отримання додаткових переваг. З цієї точки зору, більшість дослідників, які займаються проблемами «людського капіталу», визначають його крізь призму інвестицій тобто вкладень в людину як особистість. Іншими словами, людський капітал – це сукупність якостей (знань, умінь, навичок, досвіду, стан здоров'я, професіоналізм,

морально-етичні якості) особистості, які можна розвивати та адаптувати за допомогою інвестицій для подальшого збільшення доходу. При чому мається на увазі, що збільшення доходу може бути у вигляді матеріальних або нематеріальних форм як для фізичної особи (наприклад, збільшення доходу – матеріальна форма або у вигляді морального задоволення, соціального статусу – нематеріальна форма), а також такий додатковий дохід може мати суб'єкт господарювання, регіон, країна. У людського капіталу як інвестиційного продукту є ряд особливостей, що виділяють його з-поміж інших: він має мінімальну ліквідність, тривалий період інвестування та високий ступінь ризику.

Потенціал людини (*людський потенціал*) виступає як сукупність вроджених і набутих сильних сторін, якостей, властивостей і здібностей особистості, які можуть (або не можуть) використовуватися для досягнення індивідуальних та суспільних цілей в конкретних природних, екологічних і соціально-економічних умовах. За сприятливих обставин формується активний людський потенціал, який може створити людський капітал. У несприятливих природних, екологічних і соціально-економічних умовах людський потенціал може не реалізуватися, тобто він залишається пасивним.

Тобто, людський ресурс ми розумітимемо як сукупність якостей (знання, уміння, навички, досвід, здоров'я, професіоналізм, мораль і моральні якості) певної особистості, що впливає на результати її діяльності. Водночас у ряді робіт підкреслюється унікальність і відмінність людських ресурсів від будь-яких інших, тобто крім якостей, цей ресурс має також потреби; на нього можуть бути застосовані певні види впливу для цілей певного виду діяльності (мається на увазі, як прямі впливи, так і опосередковані), а також найбільший пул прихованих резервів і можливостей розвитку.

Підсумуємо, що категорії «людські ресурси» і «трудові ресурси» різняться. Останнє поняття є значно вужче і представляє лише сферу знань, навичок, досвіду та професіоналізму, здоров'я (що також вписується в поняття кадри, персонал), тобто без урахування таких компонент особистості як мораль та етика.

Отже, найбільш суттєві особливості формування поняття «людський ресурс» – це є розуміння людини як носія трудового потенціалу та суб'єкта трудової діяльності, а також її фізичні, інтелектуальні та духовні здібності та якості, які потенційно можуть бути використані у трудовій діяльності.

Людські ресурси підприємства (організації, установи) – це сукупність трудових ресурсів підприємства (з їх професійними знаннями, навичками, вміннями) з врахуванням їх морально-етичного світогляду та поведінки, об'єднаних на принципах сумісності, для здійснення спільної діяльності спрямованої на потреби даного суб'єкта.

Активне використання людських ресурсів у виробничо-господарській діяльності зумовлює появу інструментів управління ними. З'являються нові та модифікуються старі інструменти управління, методи розвитку та реалізації потенціалу, норми корпоративної поведінки та комерційні відносини, стилі управління, мотивації працівників тощо. Управління людськими ресурсами безпосередньо пов'язане з корпоративною культурою, забезпечує залучення, інтеграцію в організацію, визначає економічну діяльність. Виконуючи роль культурного капіталу, вони є необхідною складовою ефективною та дієвою діяльності організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лаптев В. Сутність та роль людських ресурсів у розвитку економіки країни. URL : <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18065/1/%D0%9B%D0%B0%D0%BF%D1%82%D1%94%D0%B2%20%D0%92.%D0%86.%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>
2. Зайченко О. І., Кузнецова В. І. Управління людськими ресурсами : навч. посіб. / за наук. ред. О. І. Зайченко. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2015. 232 с.
3. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : монографія / ред. : Е. М. Лібанова ; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України. Прогр. розв. ООН в Україні. Київ, 2008. 316 с.
4. Замараєв А. В. Сутність поняття «людський потенціал» в контексті суспільного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 9. 2015. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=895>

Шановні колеги !

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» щорічно проводить науково-практичну конференцію за темою: «Актуальні питання юридичної науки».

У червні 2025 року на базі Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом буде проведена чергова конференція на зазначену тему. До участі у конференції запрошуються провідні науковці та фахівці в галузі права з різних регіонів України, аспіранти, здобувачі, практичні працівники.

З метою участі в конференції просимо надсилати матеріали для публікації. Дату проведення конференції буде зазначено на Web-сайті Львівського інституту МАУП (www.li-maup.edu.lviv.ua).

Вимоги до оформлення тексту доповіді:

Доповідь повинна бути виконана на актуальну тему, містити результати наукового дослідження.

Обсяг доповіді (тез) до 5 сторінок при форматі сторінки А4 (297x210 мм), орієнтація – книжкова. Поля: верхнє – 1,5, нижнє – 1,5, праве – 1,5, лівє – 2,0, шрифт – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, стиль – Normal.

Текст може містити лише кінцеві зноски (у квадратних дужках вказується номер джерела з переліку, який наведений у кінці доповіді, і сторінка, на якій викладене відповідне положення).

Матеріали надсилати за адресою:
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Кафедра права
або електронною поштою за адресою
тел./факс (032) 294-00-81